

νέο ΛΟΓΤΕΣΟ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΛΟΓΟΥ & ΤΕΧΝΗΣ

ISSN: 2732-8287

ΤΕΥΧΟΣ 3 - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2022 - ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Σ. ΑΓΓΕΛΟΥΔΗ-ΖΑΡΚΑΔΑ, Μ. ΑΛΥΓΙΖΑΚΗΣ, Ε. ΑΝΑΣΤΑΣΙΑΔΟΥ-ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟΥ, Δ. ΑΞΙΩΤΗΣ, Τ. ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ, Π. ΔΕΝΔΡΑΜΗΣ, Δ. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛΙΔΗΣ, Γ. ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ, Μ. ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗ, Π. ΘΕΟΔΩΡΙΔΗΣ, Π. Δ. ΙΑΤΡΟΥΔΑΚΗΣ, Κ. ΚΑΛΛΙΑΝΙΩΤΗΣ, Φ. ΚΑΛΛΙΑΝΙΩΤΗ, Π. ΚΑΤΣΙΚΑΣ, Δ. ΚΕΡΑΜΕΥΣ - ΝΤΟΥΜΠΟΥΡΙΔΗΣ, Γ. ΚΟΚΚΙΝΟΓΕΝΗ, Κ. ΚΟΚΟΛΑΚΗ, Μ. ΚΟΡΟΣΙΑΔΗΣ, ΣΤ. ΑΙ. ΚΥΡΙΑΚΟΥΔΗ, Π. ΛΕΜΟΝΤΖΗΣ, Ν. ΠΑΠΑΝΑΣ, Ν. ΣΤΕΦΑΝΙΔΟΥ, Θ. ΤΣΑΠΑΝΗ, Σ. ΤΣΙΓΚΟΥ, Α. Π. ΤΣΙΡΟΓΙΑΝΝΑΚΗ, Σ. ΦΟΥΡΚΙΩΤΗ, Ζ. ΧΑΤΖΗΓΕΩΡΓΙΟΥ, D. HERBERT LAWRENCE, N. VUJASIC

ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΒΑΛΑΣ

*«Καλή μου, όταν λαμπάδιασε τ' ωραίο κορμί σου ως τ' άστρα,
δε βρέθη Θεός, να σου σταθεί μητ' άνθρωπος εσένα,
μόν κοιτάζ' η μέρα βουβή κ' η νύχτα αναγελάστρα,
γιατί οι ανθρώπ' ήταν θεριά κ' έλειπε ο Θεός στα ξένα»*

Άγγελος Σημηριώτης

Σμύρνη. Μια πόλη στη λογοτεχνία, Μεταίχμιο 2006, επιμέλεια Θωμάς Κοροβίνης

Επιμέλεια εξωφύλλου: Κώστας Μπουφινάς

Λεπτομέρεια από το έργο του Δημοσθένη Σωτηρούδη «το φιλί», χυτή πέτρα, 1995

ΤΕΥΧΟΣ 3
ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ 2022

ΕΚΔΟΤΗΣ
ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΒΑΛΑΣ

Συντακτική Ομάδα
Ευαγγελία Ζάχου
Φωτεινή Καλλιανιώτη
Σταυρούλα Μαυρομματίδου
Θεοπούλα Τσαπάνη
Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη

Φιλολογική Επιμέλεια
Ευαγγελία Ζάχου

Καλλιτεχνική Επιμέλεια
Κώστας Μπουφινάς

Επιμέλεια Έκδοσης
Θεοπούλα Τσαπάνη

Τεχνική Υποστήριξη Ιστοσελίδας
Αλέξανδρος Τσομαρέλης

Σελιδοποίηση
Εύη Γιαμουρίδου

ISSN: 2732-8287

Ηλεκτρονική διεύθυνση επικοινωνίας
ypostego.2020@gmail.com

**ΣΥΝΔΕΣΜΟΣ ΦΙΛΩΝ
ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ ΚΑΙ
ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΒΑΛΑΣ**

Διοικητικό Συμβούλιο

Πρόεδρος: Βαγγέλης Καμπουρίδης

Αντιπρόεδρος: Διαμαντής Σταγγίδης

Γεν. Γραμματέας: Τάνια Γιαννούλα

Ταμίας: Φωτεινή Καλλιανιώτη

Ειδικός Γραμματέας: Φωτεινή Μαδεμλή

Ειδικός Ταμίας: Νίκος Καλατζόπουλος

Μέλη: Κορίνα Γκουλούση

Μαρία Κολτσακίδου

Άννα Μονογυιού

Μερόπη Παπαδοπούλου

Μίνως Ρακιτζής

Κύπρου 16, 65403, ΚΑΒΑΛΑ

T. 6970 596 780

email: sfgtkavalas@gmail.com

editorial

Και ... το ταξίδι συνεχίζεται!

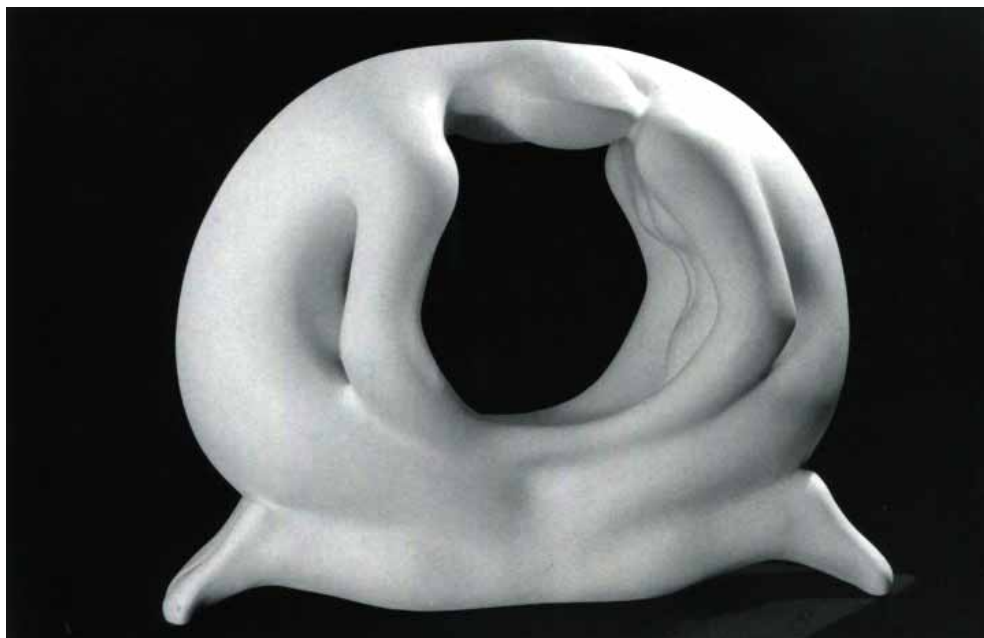
Πιστή στην υπόσχεσή της η συντακτική ομάδα του «Νέου Υπόστεγου» έχει την χαρά να σας παρουσιάσει το 3^ο τεύχος του περιοδικού, με την κρυφή ελπίδα πως θα κερδίσει την προσοχή σας και πως θα σας χαρίσει έστω και λίγες όμορφες στιγμές μέσα σε μια πνιγηρή καθημερινότητα, στην οποία η τυποποίηση και η πεζότητα έχουν ξεθωριάσει τη φαντασία κι έχουν ακυρώσει το όνειρο.

Το ταξίδι μας λοιπόν στον Λόγο και στην Τέχνη περιλαμβάνει ποικίλους σταθμούς και εξακτινώνεται σε διάφορες κατευθύνσεις. Ανάμεσά τους αναδύεται η ενότητα για τα εκατό χρόνια από τη Μικρασιατική Καταστροφή, αλλά και η ενότητα της Ποίησης και της μεταφραστικής απόπειρας που επιχειρεί να λυτρώσει την ψυχή από τους περιορισμούς που την κάνουν να ασφυκτιά και να της χαρίσει το πέταγμα προς το φως και την ελευθερία. Την ίδια στιγμή το πέρασμα από τις ανθρωπιστικές σπουδές, η ιστορία της Λουτρόπολης των Ελευθερών και η αναφορά στους Έλληνες μετανάστες της Αμερικής πλουτίζουν

τη θεματολογία και επιδιώκουν να εξάψουν το ενδιαφέρον σας και να προσελκύσουν τη ματιά σας. Μέσα από τις σελίδες του 3^{ου} τεύχους ξεπηδούν θύμησες που σταθερά επανέρχονται και πεισματικά αντιστέκονται στη μέγγενη της λήθης, αλλά και σκέψεις που γεννιούνται από την επικαιρότητα και αναμοχλεύουν το πολύκροτο θέμα του παιχνιδιού της ενοχής και της συνηνοχής στο έγκλημα, που τον τελευταίο χρόνο φαίνεται να συγκλονίζει τη χώρα. Κι όλα αυτά συνοδεύονται από εικαστικές δημιουργίες που έρχονται να προσδώσουν μια ξεχωριστή καλλιτεχνική πινελιά στο περιοδικό και να γεμίσουν τα μάτια μας με αποτυπώσεις του Ωραίου. Το τεύχος αυτό του «Νέου Υπόστεγου» συμπληρώνουν και άλλες απόπειρες γραφής που όμως δεν θα αποκαλύψουμε, αλλά θα σας προτρέψουμε να τις ανακαλύψετε, φυλλομετρώντας τις σελίδες του περιοδικού μας.

Καλό ταξίδι λοιπόν και να θυμάστε πως η αξία βρίσκεται στο ταξίδι κι όχι στο λιμάνι!

Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη

Κυκλικό Ζευγάρι, χιτή πέτρα

Περιεχόμενα

Editorial 4

ΑΦΙΕΡΩΜΑ ΣΤΑ 100 ΧΡΟΝΙΑ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣΙΑΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗΣ

Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη 11
Προλογίζοντας

Διαμαντής Αξιώτης 12
Η Καβάλα των προσφύγων
(Απόσπασμα από το βιβλίο Πλωτές Γυναίκες)

Τασούλα Γεωργιάδου / Κασσιανή 16

Δημήτρης Εμμανουηλίδης 18
«...πιο μαλακό κι απ'τον πηλό...»

Γιώργης Ζαφειρίου / Σβάρνα ο νους 20

Κλειώ Κοκολάκη 22
Θάλασσα

Μουσείο προσφυγικού Ελληνισμού 24

Σοφία Τσίγκου 26
Ένα μουσείο γεννιέται

Έλενα Αναστασιάδου-Ζαχαροπούλου 28
Τα σκουλαρίκια της μαμάς μου

Παραδοσιακό Μικρασιάτικο Νανούρισμα 30

Σοφία Τσίγκου 32
Το δαχτυλίδι της γιαγιάς

Θεοπούλα Τσαπάνη 35
Αποθετήριο μνήμης

ΚΑΤΩ ΑΠΟ ΤΟ ΥΠΟΣΤΕΓΟ ΔΗΜΟΣΘΕΝΗΣ ΣΩΤΗΡΟΥΔΗΣ ΓΛΥΠΤΙΚΗ

Βιογραφικά στοιχεία 39

Συνέντευξη 40

Έγραψαν για το έργο του 46

Εκθέσεις 48

ΣΕΛΙΔΕΣ ΛΟΓΟΥ & ΤΕΧΝΗΣ

Πασχάλης Κατσίκας 52
III ποιήματα

Μουράτης Κοροσιάδης 54
Πολύτιμοι λίθοι

David Herbert Lawrence 56
Δύο ποιήματα
Μετάφραση: **Νίκος Παπάνας**

Nemanja Vujacic / Καβάλα	57
Μετάφραση: Εύη Λαμπροπούλου	
Μάξιμος Αλυγιζάκης	59
Για τις σχέσεις μεταξύ επιστήμης και ποίησης: λίγες σκέψεις για μια επιστημολογία της ποίησης	
Νίκος Παπάνας	62
Χαρούμενο πέταγμα προς το φως και την ελευθερία	
Μανίνα Ζουμπουλάκη / Καβάλα από μακριά	65
Πάνος Θεοδωρίδης	68
Στο πλευρό του Ζαχαρία Παπαντωνίου	
Κώστας Καλλιανιώτης	70
Περί της Θέσης των Ανθρωπιστικών Επιστημών στη Σημερινή Εποχή	
Ναυσικά Στεφανίδου	72
Η σημασία της διεπιστημονικότητας για την αρχαιολογία: το παράδειγμα της βιοαρχαιολογίας	
Στέλλα Αικατερίνη Κυριακούδη	76
Η α- πολιτική ταυτότητα των νέων	
Παύλος Λεμοντζής	78
Στόματα ερμητικά κλειστά	
Κοκκινογένη Γεωργία / Στον χορό	83
Ζωή Χατζηγεωργίου	84
Πάσχα σημαίνει έξοδος	

Στέλλα Φουρκιώτη / Το ρόπτρο	86
---	-----------

Σαφώ Αγγελούδη - Ζαρκάδα	88
---------------------------------------	-----------

Ο διεθνής καπνέμπορος και επιχειρηματίας
Ζάχος Αθ. Ζάχος (1869-1939).
Η επιχείρησή του «Θερμά Λουτρά Ελευθερών»
στις Ελευθερές Καβάλας

Π.Δ. Ιατρουδάκης / Τ' Αμετάφραστα	108
--	------------

Δημήτρης Κεραμείς - Ντουμπουρίδης	118
--	------------

Ιθαγένεια και Ταυτότητα των Ελλήνων
της Αμερικής μέχρι τον Μεσοπόλεμο
(1880-1920: «Η Πρώτη εν Αμερική Μετανάστευσις»)

ΔΡΑΣΕΙΣ ΛΟΓΟΥ & ΤΕΧΝΗΣ

Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη	135
Παγκόσμια ημέρα ποίησης	

Διαμαντής Σταγγίδης	138
Καλλιτεχνικός Μάιος 2022	

Φωτεινή Καλλιανιώτη	142
Ο Σύνδεσμος Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας στο 34 ^ο Συνέδριο της ΟΚΛΕ	

Παναγιώτης Δενδραμής	144
1821 και Ελληνικός κινηματογράφος	

Βιογραφικά συμμετεχόντων στο 3^ο τεύχος	146
--	------------

Οι φωτογραφίες προέρχονται από το αρχείο
του Μουσείου Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα

100 ΧΡΟΝΙΑ

ΑΠΟ ΤΗ

Μικρασιατική
Καταστροφή

Επιμέλεια

Θεοπούλα Τσαπάνη

Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη

Προλογίζοντας

«Έχουν και οι απώλειες κάθε τόσο τα γενέθλιά τους¹»

Αλύτρωτα και πεισματικά επανέρχονται κάθε τόσο στη μνήμη τα λόγια των παππούδων μας που κυνηγημένοι κάποτε από τη λαίλαπα του πολέμου αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη Μικρασία και να αναζητήσουν νέα πατρίδα, εδώ στα χώματα της Καβάλας. Σ' αυτή την πόλη που τους δέχθηκε, στέριωσαν και πρόκοψαν, έκαναν οικογένειες και παιδιά, ξανάφτιαξαν το βιος τους κι έτσι σταδιακά γλύκανε ο πόνος του ξεριζωμού. Όμως οι ιστορίες απ' όσα άφησαν πίσω τους περνούν αβίαστα από γενιά σε γενιά και γίνονται δικές μας αναμνήσεις.

«Κουβέντιαζαν για τσιφλίκια αγύριστα και σήκωναν τα βουλιαγμένα μάτια κατά την Ανατολή, σα να τάβλεπαν ακόμα, μιλούσανε γι' αρχοντιές και για καλοπέρασες.

– Ιχ, ημείς τα τι αφήσαμε! ... Η καφτή αγάπη τους ήταν για τα φτωχά αφημένα σπιτικά, η αρρώστια της νοσταλγίας ήταν που τους έδειχνε σε τέτοια μεγέθυνση μέσα στην ταραγμένη φαντασία τα μικρά νοικοκυρόσπιτα που άφησαν αντίκρυ... Η λαβωμένη καρδιά ήταν που ξετιμούσε τούτα τα τόσο φτηνά και τόσο αγαπημένα αγαθά. Και σαν αρχίσει η ανθρώπινη καρδιά να κάνει το ξετίμημα στ' ακριβά και τα ιερά της, όσα

και να πει, όσα και να βάλει απάνω, μέσα θα είναι²».

Τι κι αν είμαστε πρόσφυγες τρίτης ή τέταρτης γενιάς; Οι διηγήσεις τους χαρακτήκαν βαθιά μέσα μας και γέννησαν νέες εικόνες για μέρη που δεν είδαμε ποτέ, για τόπους που δεν ζήσαμε ποτέ, για την όμορφη Ιωνία και την κοσμοπολίτικη Αιολία, με τους απέραντους πορτοκαλεώνες και τα ολάνθιστα γιασεμιά, που στόλιζαν τους κήπους των Ελλήνων της Ανατολής. Εκατό χρόνια μετά την Καταστροφή η μνήμη όσων έζησαν και χάθηκαν εκεί είναι ακόμα ζωντανή και η ψυχή τους το μόνο που αποζητά είναι η θύμηση. Πεθαίνει κανείς όταν τον λησμονούμε, λείει ο λαός. Τα λόγια λοιπόν αυτά και τα κείμενα που ακολουθούν δεν αποτελούν μνημόσυνο για τις «Χαμένες Πατρίδες», αλλά στιγμές που ζωντανεύουν τη Μικρασία και αποτύπωμα της αγάπης ανθρώπων που δεν έζησαν στα μέρη εκείνα, αλλά άκουσαν γι' αυτά από τους προγόνους τους: μιας αγάπης που δεν τη θόλωσε ούτε η σκόνη της καθημερινότητας ούτε ο πόνος της απώλειας, αλλά που σιωπηλά κληροδοτείται από τη μία γενιά στην άλλη και διατηρεί αναλλοίωτη τη μνήμη για τον Ελληνισμό της μικρασιατικής γης.

Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη

1. Κική Δημουλά, από το βιβλίο Εκλήθην ομιλήτρια.

2. Στρατής Μυριβήλης, Η Παναγιά η Γοργόνα.

Η Καβάλα των προσφύγων

Ο Ιορδάνης που ήρθε αλαφιασμένος ανέφερε την άφιξη στο λιμάνι κι άλλου πλοίου από απέναντι.

—Τίγκα στους πρόσφυγες, είπε.

Οι αποθήκες καπνού, σιτηρών και μεταλλεύματος είχαν επιταχθεί. Εκκλησίες, τζαμιά και σχολεία ήταν γεμάτα από ανθρώπους, ζώα, κουρελούδες και εικονίσματα.

—Άλλο να σας το περιγράψω και άλλο να το βλέπετε, συμπλήρωσε.

Ο Ευγένιος είχε συστήσει στις γυναίκες του σπιτιού να μην κατέβουν στο λιμάνι, ούτε στην πλατεία. Να αποφεύγουν τους πίσω δρόμους και τις συνοικίες.

—Άγρια πράγματα, μονολογούσε. Σαρκοβόρα. Η δυστυχία δύσκολα μπορεί να υπακούσει σε νόμους.

[...] Ανοιχτά στο λιμάνι δέσποζαν ένα εμπορικό πλοίο του Αυστριακού Loyd και ένα μικρότερο τούρκικο. Το όνομα του δεύτερου ήταν γραμμένο στα ελληνικά, Φαναριώτισσα, σε αντίθεση με των υπόλοιπων που ήταν στα τούρκικα. Οι ναύτες του πρώτου παραλάμβαναν από τις μαούνες που το πλεύριζαν αγιορείτικη

ξυλεία. Οι άνδρες του δεύτερου παρέδιδαν το υπόλοιπο των προσφύγων.

Στην καπναποθήκη του Κιζί Μινίν, οι πρόσφυγες ήταν κρεμασμένοι από τα παράθυρα. Ορισμένοι είχαν αναρριχηθεί στα τέσσερα στέμματα του στηθαίου.

Οι τρεις όροφοι της αποθήκης των Ιορδάνου ήταν πλημμυρισμένοι. Οι πρόσφυγες είχαν ήδη σχηματίσει τις πολίχνες τους. Κουβέρτες και κουρελούδες κάλυπταν τα μυστικά κάθε οικογένειας από τα αδιάκριτα βλέμματα και προφύλασσαν τα νεαρά κορίτσια και τα αγόρια από τους πεινασμένους για άγουρη σάρκα. Εσοχές των τοίχων και βάσεις δοκαριών δέχονταν τους ανήμπορους και τις αυτοσχέδιες κούνιες των νηπίων. Μυρωδιές σωμάτων, ανέχειας, ιδρώτα και κάτουρου αναμειγνύονταν με το άρωμα του επεξεργασμένου καπνού που ήταν ποτισμένα τα ντουβάρια. Οι αποστεωμένοι κάθε ηλικίας παρέμεναν άγρυπνοι και βουβοί, σαν να μην είχαν ανάγκη από τίποτε. Δεν άπλωναν το χέρι για ζητιανιά.

Οι επισκέπτριες δεν ήξεραν προς τα πού να στρέ-

ψουν το βλέμμα. Τι να κοιτάξουν και τι να αποφύγουν. Τα λιγοστά τρόφιμα, ρούχα και σκεπάσματα που είχαν πάρει μαζί τους, ο καβάσης που τις συνόδευε τα ακούμπησε στην αρχή της σκάλας. Τα χέρια του τώρα ήταν άδεια. Όσοι πρόλαβαν να τα μοιραστούν, τους ακολούθησαν με πλήθος ευχαριστιών στα τούρκικα. Η Πλουσία χαμογελούσε αμήχανα, χωρίς να απαντά στη γλώσσα τους. Ούτε να μεταφράζει τις ευχές τους.

Ένας κοντός άντρας, με σκούρα επιδερμίδα και διασταλμένα μάτια, σηκώθηκε από εκεί που ήταν καθισμένος και κατευθύνθηκε προς τον Ιορδάνη. Όρμησε σαν αίλουρος και γαντζώθηκε από το ρούχο του, αιφνιδιαζοντας τους πάντες. Κόλλησε το στόμα στα χείλη του, λες και ζητούσε να τον φιλήσει ή να περάσει την ανάσα του στα σωθικά του άλλου. Βρομούσε. Με βίαιες κινήσεις άρχισε να τον κουνάει μπρος πίσω, παρατεταμένα.

—Πού πήγε η Πολυξένη; ρωτούσε. Πού είναι η Παρθενωπή; ο Παρασκευάς;

Ο Ιορδάνης σαστισμένος δεν ήξερε τι να απαντήσει.

Υπέμενε παθητικά τους κλυδωνισμούς, έρμαιο της βίας εκείνου. Ο καβάσης που στεκόταν σε μικρή απόσταση –πανύψηλος, με παχύ μουστάκι, μακριά φουστάνελα, τσαρούχια και φέσι– τινάχτηκε, έτοιμος να παρέμβει. Η Ελένη τον συγκράτησε με μια κίνηση του χεριού της. Η κρίση του άγνωστου δεν είχε, ευτυχώς, διάρκεια. Αφού επανέλαβε, αρκετές φορές, τα ίδια ονόματα, αποτραβήχτηκε. Σύρθηκε μέχρι το σημείο από όπου είχε σηκωθεί και έβαλε το μέτωπο στον τοίχο.

—Τι δουλειά είχαμε εμείς στον Σαγγάριο, τι γυρεύαμε στο Αφιόν Καραχισάρ; αναρωτιόταν μοναχός.

Μην περιμένοντας απάντηση από κανέναν, βάλθηκε να ξύνει με τα νύχια τον τοίχο. Η ηρεμία στο σαλόνι του τρίτου ορόφου είχε επιστρέψει, παραχωρώντας σχετική ευρυχωρία στην καρτερία των προσφύγων· στη βαριά μυρωδιά των πάντων.

Σε μια κόχη, μια νέα γυναίκα είχε βγάλει από την μπλουζα που φορούσε τον έναν της μαστό και θήλαζε το βρέφος της αγκαλιάς της. Εκείνο έσφιγγε με τα χέ-

ρια του το βυζί, το ζάρωνε, δάγκωνε τη ρώγα και βύζαινε με βουλιμία.

«Μία γυναίκα, μοναχή, θήλαζε την ελπίδα της με το γάλα της στέρησης», θα περιγράψει η Έλλη στο ημερολόγιό της την εικαστική σύνθεση.

Παραδίπλα, ένα παιδί δώδεκα χρόνων περιποιόταν την άρρωστη μάνα του που ψηνόταν στον πυρετό. Βουτούσε μικρές ψίχες ψωμιού στο νερό και την τάζε. Όταν την επομένη η Ελένη θα ενδιαφερθεί για την τύχη της, θα πληροφορηθεί πως δεν άντεξε τον πυρετό και την ασιτία και πέθανε. Για το ορφανό δεν θα ρωτήσει τίποτε. Θα συγκρίνει μόνο την ηλικία του με του Κωνσταντίνου της που πέθανε πρώτος, μακαρίζοντας την άγνωστη της Ανατολής που πρόλαβε και έφυγε εκείνη πρώτη.

Κάποιος από το βάθος της αίθουσας φώναξε ένα γέροντα «Ντελή Γιώργη». Τα κεφάλια όλων γύρισαν προς τα κει. Ένας οστεώδης γέροντας, ντυμένος στα μαύρα –κοντογούνι, πουτούρι και σαρίκι– ορμήνευε για κάτι τις δύο θυγατέρες και το γιο του.

Η Έλλη άπλωσε το χέρι να χαϊδέψει το κουρεμένο κεφάλι του αγοριού.

—Από πού έρχεσαι; δεν βρήκε τι άλλο να ρωτήσει.

Δεν πήρε απάντηση.

—Πώς σε λένε; χαμήλωσε να φτάσει στο ύψος του μικρού που δάγκωνε πεισματικά τα χείλη του.

—Τι θα γίνεις όταν μεγαλώσεις; εξάντλησε τις προσπάθειες επικοινωνίας.

—Ιωακείμ, απάντησε στη δεύτερη ερώτηση ο μικρός, σφίγγοντας τις γροθιές του.

Η Έλλη τραβήχτηκε. Ξανάβαλε στην τσέπη το νόμισμα που επιχείρησε να του δώσει. Η Πλουσία, μέσα από την υγρασία των ματιών της, διέκρινε ένα όμορφο κορίτσι που στεκόταν αμήχανο στη μέση της σάλας. Έδειχνε τρομαγμένο, μην ξέροντας πού να ακουμπήσει. Προσπάθησε να αποσπάσει το βλέμμα της. Εκείνη τραβήχτηκε φοβισμένη. Δεν άντεχε άλλη ταπείνωση και δίπλωσε στα δύο. Η Πλουσία ερμήνευσε την αδυναμία της με κίνηση υποταγής και ντράπηκε. Προφύλαξε με τα χέρια την κοιλιά της και στράφηκε να φύγει. Η Ελένη την κράτησε.

—Έχει δικαίωμα στη δυστυχία, υπερασπίστηκε τη στάση της νέας. Αναλογίσου τον πόνο και το φόβο που της επιβλήθηκε. Την αταξία και το χάος που την περιβάλλει.

Μιλούσε ψιθυριστά, παρότι δεν γνώριζε αν η άγνω-

στη ήταν σε θέση να την καταλάβει ή όχι.

Με τη βοήθεια της Έλλης σήκωσαν τη νέα και τη στήριξαν. Δεν υπήρχε κανένας συγγενής μαζί της, ήταν μόνη και κρύωνε. Ο Σεπτέμβριος ήταν ζεστός, ιδιαίτερα στον τρίτο όροφο της πλημμυρισμένης από σώματα αποθήκης, αλλά εκείνη κρύωνε.

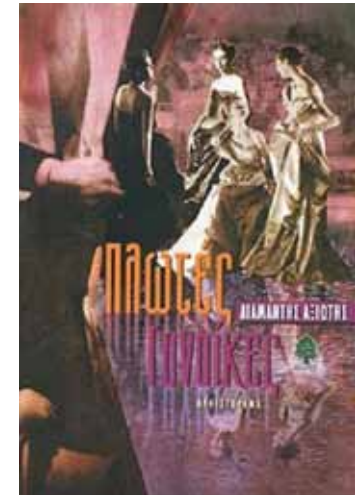
[...] Στην αποχώρησή τους πέρασαν πίσω από το κτίριο για να μικρύνουν το δρόμο. Έξω από τα κοινά αποχωρητήρια των εργατών είχε σχηματισθεί μια ατέλειωτη σειρά από άνδρες και γυναίκες. Η αναμονή φάνταζε οδυνηρή και ταυτοχρόνως τραγική. Τα παιδιά ανακουφίζονταν πίσω από τους πάγκους και τα τραπέζια του μεσημβρινού γεύματος. Τα πάντα βρομούσαν από τα εκτεθειμένα περιττώματα.

Η Ελένη έβγαλε από την τσάντα της ένα λευκό μαντίλι και με το πρόσχημα ότι σκουπίζει τη μύτη της, έκλεισε τις δύο διόδους και το στόμα της.

—Οι Τούρκοι έφυγαν αποδώ με τις λίρες και όλα τα καλά τους, αγανάκτησε, αθροίζοντας αναδρομικά τις εντυπώσεις της ημέρας.

Στο δρόμο ρώτησαν να μάθουν το όνομα και τον τόπο καταγωγής της ξένης.

Μόλις έφθασαν στο σπίτι η Ιουλία έπεσε λιπόθυμη.

Απόσπασμα
από το μυθιστόρημα
του Διαμαντή Αξιώτη
«Πλωτές γυναίκες»
Αθήνα, Κέδρος 2002

Το χαλί τοίχου (ταπί), με την απεικόνιση της σκηνής στην αυλή του αυτοκράτορα Θεόφιλου (829-842 μ.Χ.) ενώ προσφέρει το χρυσό μήλο στην πατρικία Κασσιανή, μετά από επιμελημένη συντήρηση ως πολύτιμο κειμήλιο, σήμερα κοσμεί τον τοίχο της οικίας της ιατρού Σιμέλας Αντωνιάδου-Σελβιαρίδου, εγγονής της ομώνυμης γιαγιάς του διηγήματος

Κασσιανή

Γράφει η **Τασούλα Γεωργιάδου**

Την Κασσιανή τη γνώρισα σ' ένα ταπί του τοίχου. Δέσποζε πίσω από το ντιβάνι της γιαγιάς Συμέλας. Έχει καταγραφεί στη μνήμη μου ως μόνιμο φόντο της καθισμένη γερόντισσας που έπλεκε δαντέλες, με το βελονάκι σαν επέκταση του χεριού της. Το τηλεδαπό χαλί φάνταζε τεράστιο, κάλυπτε μεγάλο μέρος του τοίχου. Το 'χε φέρει απ' την πατρίδα της, τη μακρινή Νικόπολη του Πόντου.

Πώς κουβάλησε τέτοιο θηρίο στην ανταλλαγή είναι απορίας άξιον. Να μπορούσε το ίδιο το ταπί να μιλήσει, οι τοίχοι έχουν λένε αυτιά, να είχαν και τα χαλιά γλώσσα! Θα 'ταν πολυλογάδικο, πόσες αιχμαλωτισμένες μαρτυρίες μέσα του! Θα 'χε ρουφήξει φωνές, αισθήματα, αγωνίες, αποτυπώματα των ψυχών του σπιτιού...

Άντρα δεν είχε η Συμέλα. Στους διωγμούς του '14, τον είχαν γραμμένο για τα αμελέ ταμπουρού¹. Έφυγε κρυφά προσπαθώντας να μπαρκάρει για την Αμερική. Την άφησε μ' ένα βρέφος αγκαλιάς στους δικούς της, ελπίζοντας να τους πάρει κοντά αργότερα. Δεν φαίνεται να τα κατάφερε, κάθηκε. Δεν είχαν έκτοτε σημεία ζωής. Συνέχισε να ζει καρτερόθυμη με την οικογένεια μιας αδελφής της. Στον ξεριζωμό είχαν να κάνουν μακριά πορεία. Κάποια χράμια και μπαντανίες ήταν απαραίτητα να τα στρώνουν για να ξεποσταίνουν. Χρειάστηκε να κάνει και τη μαμμή στην αδελφέσα² της, μόλις αποβιβάστηκαν στο Καραμπουρνάκι.

Δεν θ' άφηναν, πάντως, τον δικέφαλο αητό της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, την υμνωδό Οσία Κασσιανή και τα ιερά σύμβολα στα χέρια των Τούρκων.

Τετράχρονη, δεν με απασχολούσε πώς έφτασε στην Καβάλα το χαλί, αλλά η παράσταση που έφερε, όπως μου την εξηγούσε η Συμέλα.

«Η μητέρα του νεαρού αυτοκράτορα Θεόφιλου, λέγεται, προσκάλεσε στη Αυλή τις πατρικίες της Αυτοκρατορίας σε ηλικία γά-

μου. Έτσι πρόσταζε η παράδοση για την εκλογή της Αυγούστας. Ήλθαν δώδεκα κοπέλες στο Παλάτι. Τις καλωσόρισε η βασιλομήτωρ Ευφροσύνη. Μήνυσε του Θεόφιλου να προσφέρει το χρυσό μήλο σε όποιαν θα διάλεγε για σύντροφό του. Ανάμεσά τους η καλλονή Κασσιανή. Η ομορφιά της θάμπωσε τον αυτοκράτορα. Την πλησίασε εντυπωσιασμένος. Δεν αρκούσαν, όμως, τα βυζαντινά καλλιστεία, έπρεπε να είναι και μυαλωμένη η υποψήφια. Σκέφθηκε ο Θεόφιλος κάτι να πει για να τη μετρήσει:

“Από τη γυναίκα ξεκινούν τα χειρότερα”³ της είπε, έχοντας κατά νου την Εύα που έγινε αιτία της έξωσης από την Παράδεισο. Η Κασσιανή, καλλιεργημένη και ετοιμόλογη, ανταπάντησε “Και από τη γυναίκα πηγάζουν τα καλύτερα”⁴, υπονοώντας τη Θεομήτορα. Σαν κεραυνός κτύπησε τον αυτοκράτορα η απάντηση. Απομακρύνθηκε από αυτήν και πρόσφερε το μήλο στη χαμηλοβλεπούσα Θεοδώρα. Η Κασσιανή κλείστηκε καλόγρια σε μοναστήρι και έγραψε ωραίους ψαλμούς. Μάλλον και εκείνη τον ερωτεύτηκε, δεν θέλησε άλλον γι' άντρα της».

Δεν έβρισκα τίποτε κακό, γιατί να την αδικήσει; Υποστήριξε αυθόρμητα το φύλο της. «Αχ, γιαβρί μ', τον φάνηκε αρσίζα που τόλμησε ν' απαντήσει. Φοβήθηκε το πνέμα της. Τα κορίτσια ρίζα μ' πρέπει νάναι ντροπαλά, να μην αυθαδιάζουν. Από πάντα οι άντρες δεν θέλουν ζύπνιες γυναίκες. Ακ'σον⁵, κρύφτο να νιώθουν ανώτερο!».

Κάθε Μ. Τρίτη στο τροπάριο της Κασσιανής αναλογίζομαι τις γυναίκες, Εύες και Κασσιανές, με την αμαρτία στο DNA τους να οφείλουν να ζητάνε έλεος. Τι βολικά στημένο σκηνικό!

1. Τάγματα εργασίας

2 Αδελφή

3. Εκ γυναικός τα χείρω

4. Και εκ γυναικός τα κρείττω

5. Άκουσε

«...πιο μαλακό κι απ' τον πηλό...»

Γράφει ο Δημήτρης Εμμανουηλίδης

Νύχτα τ' Αυγούστου. Φεγγαρόφωτο χυμένο απ' την πανσέληνο λούζει την πόλη. «Μνήσθητι Κύριε εφάνη». Ο «Άγιος Σώστης» καβατζάρει νωχελικά τον κάβο για να κωθεί στην αγκαλιά του καρνάγιου. Τρεχαντήρια και οι θαμώνες του. Βρίσκεσαι σε τόπο θαλασσινό. Οι άνθρωποι εδώ σκαρώνανε πλεούμενα απ' τα πανάρχαια χρόνια. Ευλογημένη τέχνη φερμένη απ' τους πρόσφυγες της Ιωνίας. Το ξύλο στα χέρια του караβομαραγκού γίνεται πιο μαλακό κι απ' τον πηλό. Το μολύβι στ' αφτί του Τσεσμελή μάστορα είναι η πυξίδα του σ' αυτό στ' αλάθευτο ταξίδι για το караβοχτίσιμο. Έχουν δίκιο που λένε πως τα εργαλεία σκοτώνουν τη μαστοριά. Πόσο καλά το ξέρει ο μαστρο Γιώργης, караβομαραγκός πρόσφυγας απ' τα Μουδανιά. Το τρεχαντήρι το σκάρωσε πρώτα στο μυαλό του. Το ανάθημα στον Ποσειδώνα το άρχισε με μια σπονδή στο Διόνυσο. Με «καθαρό» μυαλό το σκαρφίστηκε πάνω στο πακέτο απ' το «Έθνος-Εξαιρετικά». Την αύριο ημέρα «βιδώθηκε» στον πάγκο του. Δεν ξεμύτισε παρά αφού έφερε στους καλφάδες τελειωμένο το ομοίωμα του σκαριού. Κλίμακα 1:50.

Με τη σιγουριά του ανθρώπου που κατάθεσε τη ζωή του πρόσφορο στη μαστοριά του κάθε μέρα πάσκιζε να δώσει μορφή στο όνειρό του. Τώρα η μυρωδιά της φρέσκιας λαδομπογιάς, ανακατεμένης με το ρετσίνι του πρίνου και με το κατράμι τον μεθά. «Νυν απολύεις τον δούλο σου Δέσποτα» μονολογεί καθώς το χαζεύει λίγο πριν αυτό γλιστρήσει στον κόλπο της.

...Μακάριοι αυτοί που χαίρονται στη σιωπή, στην αφάνεια, στην καρτερία. Μακάριοι προσέτι αυτοί που το μόχτο τους τον φόρτωσαν σε τέτοιο σίγουρο πλεούμενο. Το μυστικό της σιγουριάς του βρίσκεται στη «σοφία» του μάστορα. Αυτός γνωρίζει πιο καλά κι απ' τους ναυτικούς τα παιχνίδια της θάλασσας. Ξέρει τα χθόνια μυστικά της. Μα πάνω απ' όλα ξέρει να μην την προκαλεί. Φοβάται τη μάνητά της. Γι' αυτό και το σκαρώνει με τρόπο που να μην αφήνει αιχμές. Λειαίνει την όψη του με θαυμαστές καμπύλες λες κι έχει έγνοια μοναδική μήπως και την πληγώσει. Κι εκείνη μέσα απ' αυτή τη μυστική συμφωνία ξέρει να το καλοδέχεται στον κόλπο της και να τ' αφήνει να λικνίζεται ανάλαφρα στη μήτρα της την ώρα της

μεθυστικής συνεύρεσης. Θεία στιγμή καθώς φύση και ανθρώπινη δημιουργία ισορροπούν στην πιο καλή στιγμή τους.

Ωστόσο ο «γΆιος Σώστης» σκαρώθηκε για να γιατρεύει το πάθος του. Τη φυγή, το αρμένισμα. Ο καπτα Στέφανος, γόνος Περαιμιωτών προσφύγων, με το τσούρμο του πριν κυθεί για το νυχτερινό καλάρισμα απ' την τιμονιέρα ρίχνει τη ματιά του στην άλλη αγάπη του, την πόλη με τα χίλια πρόσωπα. Μεθυσμένος απ' την ομορφιά της μονολογεί «Μνήσθητι Κύριε εφάνη». Είναι η στιγμή που ο «Άγιος Σώστης» γλιστρά απ' το караβοστάσι του. Τ' Αυγουστιάτικο ολόγιομο ξεμυτίζει απ' τις πολεμίστρες του κάστρου για να φωτίσει το λευκό και την χώρα των σπιτιών. Τώρα το άσπρο λουλακιάζει κι η χώρα γίνεται φύλλο χρυσού που ντύνει τους μολυβένιους τρούλους του Ιμαρέτ. Ίδια χρυσαμένους θυμάται τους τρούλους του Selimiye τζαμί όταν τη μαύρη νύχτα του ξεριζωμού άφηνε πίσω του τη γενέτειρά του -παιδί αμούστακο- και έπαιρνε το δρόμο της προσφυγιάς. Και να που το ίδιο ολόγιομο μετά από δεκάδες χρόνια χρυσώνει τους τρούλους της θύμησης. Τώρα πια ο

χρόνος σβήνει την πίκρα της θύμησης. Ετούτη τη στιγμή αφήνεται στη μέθη των αισθήσεων. Είναι η στιγμή που ανοίγουν οι πόροι της ύπαρξής του για να νιώσουν την έκσταση της υπέρβασης. Ο νους του ψηλώνει κι είναι έτοιμος να αναφωνήσει «Δεν το 'λπίζα να 'ναι η ζωή μέγα καλό και πρώτο». Μπροστά του ξανοίγεται το χοροστάσι. Το χορό σ' αυτό τον μπάλο τον σέρνουν οι Αγγέλοι του Αιγαίου που «μέσα στο φτερούγισμά τους τριαντάφυλλα σκορπίζουν». Ο Υπερρεαλισμός στην πιο αισθητοποιημένη του έκφραση. Παράθυρο για να ανοιχτεί η ύπαρξη στις παραπέρα διαστάσεις. Το παραλήρημα της μέθης γίνεται το ευρηματικό άλλοθι του πανηγυριστή για να εκφράσει με το δικό του μοναδικό τρόπο το ανείπωτα ωραίο. Ο Υπερρεαλισμός στην πρώτη αυθεντική του σύλληψη. Μια στιγμή αν ζήσεις αυτήν τη μαγεία είν' αρκετό.

Κι αλλιώς

«Έλληνας σημαίνει να αισθάνεσαι και ν' αντιδράς κατά έναν ορισμένο τρόπο, τίποτε άλλο».

Τούτα τα λόγια του ποιητή δε μπορεί παρά μια πανσέληνο τ' Αυγούστου να ξεπήδησαν απ' το «είναι» του καπετάνιου.

Σβάρνα ο νους

Γράφει ο **Γιώργης Ζαφειρίου**

Σβάρνα ο νους που κάθε τόσο άθελα και ηθελημένα γυρνά τις λεπίδες της στο χωράφι της μνήμης, της ιστορίας. Μιας ιστορίας σκόρπιας και αδέσποτης, άγραφης πάντα σαν τα έπη των αοιδών που από στόμα σε στόμα αναβάπτισαν το ρωμέϊκο.

Σβαρνίζει αυτά που λες ο νους και τα σκληρά μα αγιασμένα χώματα που σβώλοι - σβώλοι γινήκανε κατόχρονα βλέψεις, ακαλλιέργητα, απότιστα, ντυμένα με τη μαυρίλα και την κολλώδη πίσσα που άφηκαν οι ρίζες του μπασμά. Του μπασμά που τόσο πεθύμαγαν οι θεριακλήδες της Φραγκιάς, καθότι εκλεκτός και φίνος, για το χαρμάνι τους.

«Είχατε πολλά χωράφια γιαγιά;»

«Τοολού, γιαβρούμ, τοολού! Πολλά, γιατί όλα ήταν δικά μας κι ολουτών. Σήμερα τσαπίζαμε σ' εμάς, την αύριο στου Κοτζά Πλάτων, την άλλη στην Ανάστας. Όλα έτσι γινόντουσαν. Πότισμα, σπάσιμο απ' τη νύχτα, όλοι μαζί, άντρες, γυναίκες, παιδιά. Κι αργότερα στις σάλες με κουβεντολόι το βελόνιασμα και το παστάλιασμα μέχρι να ξεραθούν στα ταβανοσύρματα τα καπνά. Τα μπαϊρία δασωμένα με Κάρυα Ποντικά, φουντούκια χάσικα. Βάι, βάι, βάι ...»

Έκλεινε τα μάτια της η γιαγιά και μέσα στο ουρανό τους χρώμα ταξίδευε, πετούσε τα πίσω σ' άγια χώματα της πατρίδας. Μάνα η Ελλάδα, μα πρώτος και στερνός στεναγμός

εκεί. Έτρεχε ένα δάκρυ στα ρυτιδιασμένα μάγουλα κρυφά, μιας και νόμιζε πως το προλάβαινε με το ασπρόμαυρο ματτήλι της. Το 'βλεπα και εγώ κι ας το έκρυβε όσο μόραγε.

«Βάι, βάι, βάι ...»

«Πες ένα τραγούδι, βρε γιαγιά». Ήξερα τι ζητούσα. Αμανέδες έλεγε η γιαγιά, γιατί παραμύθια γιοκ. Γιατί όλα αυτά που ιστορούσε ήταν αλήθεια, η πικρή αλήθεια, για κείνα, για κείνους που χάθηκαν για πάντα από τα γήινα, μα απ' την ψυχή...

«Αμάν, τζάνουμ, αμάν...»

Σταυροπόδι καθισμένη οκλαδόν με το δεξί της χέρι να παλαμιάζει το μάγουλο το νοτερό απ' το δάκρυ. Σαν απόσωνε, έσιαζε το σάλι της και σταυροκοπιόταν σαν να 'χε τελειώσει ο παπάς το τρισάγιο. Ίσως και να ήταν ο ίδιος ο παπάς που είδε σταυρωμένο με ξεριζωμένα γένια και σκισμένα ράσα έξω απ' την εκκλησιά που τον είχαν καρφώσει οι Αγαρηνοί. Κοίταζε την ώρα στο ρολόι με τους δείκτες. Αυτό που 'χε αφήσει ο παππούς κειμήλιο, να πάει από παιδί σ' αγγόνι, με την ασημένια καδένα του, που δεν τα' αποχωριζόταν μήτε στον ύπνο της.

«Ανοιξε, γιαβρούμ, το ράδιο, ξέρεις.»

Σαν Βενιαμίν που ήμουν είχα τη χαρά και την τιμή να κάνω «έναρξη προγράμματος». Δώδεκα η ώρα και το κρατικό ραδιόφωνο έβαζε τις «αναζητήσεις» του Ελληνικού Ερυθρού

Σταυρού. Έκανε πάλι τον σταυρό της και έκαμπε τον αυχένα, ίδια Μεγαλέξαντρος σε προτομή μαρμάρινη, να ακούσει καλύτερα, να μην της ξεφύγει ντίπ. Διαδικασία που επαναλαμβανόταν για όσα χρόνια την είχαμε κοντά μας. Ούτε για την ΕΡΤ ούτε για την ΥΕΝΕΔ έκανε έτσι η γιαγιά. Δεν έχανε όμως με τίποτα τις «Αναζητήσεις» και τις Ακολουθίες, όταν δεν μπόραγε να πάει στην εκκλησία.

«Πες μου γιαγιά, πώς ήρθες;»

«Αμάν τι τα θες τώρα πια»; Ανταπαντούσε με τα σπαστά ελληνικά η γιαγιά μου. Σπαστά, γιατί παλιά, πολύ παλιά, τους έδωκαν φερμάνι ν' αλλάξουν την πίστη ή τη γλώσσα και διάλεξαν τη γλώσσα. Ήταν το λοιπόν τουρκόφωνοι οι πληθυσμοί εκεί στην Πάφρα, τη χώρα των γενναίων. Την γη που καθαγιάστηκε απ' το αίμα του αντάρτικου του Δυτικού Πόντου. Τρεις φορές αμελέ ταμπουρού η γιαγιά και ας ήταν παιδούλα τότες. Μια θεια την είχε κουρέψει γουλί, για να περνιέται για αγόρι μηδέ και την παίρνανε χαμπάρι οι αλόπιστοι και της κάναν τα ακατονόμαστα.

Μυθιστόρημα και ταινία και θέατρο η ζωή της. Βρέθηκε στο Αμερικάνικο ορφανοτροφείο στη Σμύρνη κρατώντας σφιχτά την μικρανησιά της απ' το χέρι. Εκεί που λέγανε πως σωθήκανε, ξανά τον μποξά με τις αλλαξιές και την «Καλημέρα» στον ώμο και ξανά σεργιάνι και αναγκαστικός «του-

ρισμός» στα ενδότερα της Ανατολίας. Όσπου τους μάρκαραν σ' ένα φορτηγό πλοίο για την Ελλάδα. Τα γαλανά της μάτια γίνηκαν γκριζα μιας και σ' όλο το ταξίδι δε ματάδαν το μπλε του ουρανού να ανταλλάξουν χρώματα και δάκρυα.

Ούτε αντίο δεν μπόραγαν να πουν στα μέρη όπου ο Αηλιώτης αρχινά το σεργιάνι του στην Ασπροθάλασσα. Πειραιάς, Σαλονίκη, στα λοιμοκαθαρητήρια και τις καραντίνες, διωγμένοι και αποδιωγμένοι από εχθρούς και φίλους. Τους δώκανε κλήρο κάτι στέρφα, όλο πέτρα χωράφια και ένα μισογκρεμισμένο τούρκικο σπίτι. Δουλευτάδες και καματεροί τα έσιασαν όλα και κάμαν τις φαμελιές τους. Παιδιά που γεννήθηκαν και άλλα έζησαν και άλλα έφυγαν του κάκου απ' το πλάνταγμα, το μάτι, τον νταμπλά και άλλες επιστημονικά βεβαιωμένες ασθένειες.

«Βάι, γιαβρούμ, βάι...»

Κοίταζε πάλι το ρολόι η γιαγιά. Ήρθε η ώρα για τον τσορβά με το γιαούρτι και τον δυόσμο. Αργά τη νυχτιά το σταυροκόπημα μπρος στο εικονοστάσι. Με τον πλακέ φακό σιμά στο προσκέφαλο να ξορκίζει με το μονόλαμπο φως του το σκοτάδι της μνήμης, του θεόμαυρου αμπαριού του πλοίου, της ζωής.

Ας ήταν μέρα μεσημέρι του Αϊ Νικόλα. Εγώ της έβαλα τούτον τον φακό, να 'χει συντροφιά στα σκοτάδια του κάτω κόσμου.

Σβάρνα ο νους...

Πασχαλιά 2022

Θάλασσα

Δεν ήθελα να ζω.

*Ήθελα κάποιος να μου πάρει την ψυχή, να την πετάξει στη θάλασσα,
να ξεπλύνω όσα είδα και όσα έπαθα.*

Γράφει η **Κλειώ Κοκολάκη**

Μέναμε στην Πούντα. Ήξερα όλους τους δρόμους τριγύρω από το σπίτι μου και πίστευα πως θα τους περπατώ για πάντα. Νοερά είχα αφήσει αναμνήσεις σε κάθε γωνιά γνώριμη, στο σχολείο, στην πλατεία. Το σπίτι μας ήταν φτωχικό, έμοιαζε ετοιμόρροπο· όμως κρατήθηκαν οι τοίχοι και δεν έπεσαν, όταν μάθαμε ότι ο μεγάλος αδερφός μου βρέθηκε σκοτωμένος λίγο έξω απ' τη Σμύρνη. Εκείνη τη μέρα όμως εγώ το είδα, το ένιωσα το σπίτι να σπάει και να με πλακώνει, γιατί είχα κρύψει πολλές αναμνήσεις με τον αδερφό μου στις ρωγμές.

Την ίδια μέρα φύγαμε για το Κορδελιό, εγώ, τα υπόλοιπα αδέρφια μου, η μητέρα, ο πατέρας. Εκεί ακούσαμε πως υπάρχουν καράβια να σωθούμε. Κλαίγαμε όλοι. Δεν φαινόταν ουρανός. Τον είχε σπρώξει ο καπνός της φωτιάς προς την Ελλάδα. Κι ο ήλιος ντράπηκε να βγει, να ρίξει φως στα πτώματα. Η μητέρα μας φώναζε να κοιτάμε προς τα πάνω, να βρούμε ουρανό, να δούμε μέσα από εκεί τον αδερφό μας. Δεν ήθελε να ρίξουμε το βλέμμα μας στους σκοτωμέ-

νους που κείτονταν στους δρόμους. Ακολουθούσαμε την μεγάλη ουρά των ανθρώπων που πηγαίναν προς τη θάλασσα. Μέσα σε αυτή τη σκοτεινή ατμόσφαιρα, δεν μπορούσα να αναγνωρίσω κανέναν. Όλοι είχαν ξαφνικά το ίδιο πρόσωπο, μουτζουρωμένο από πόνο και απώλεια. Το βράδυ ξαποστάσαμε σε ένα άδειο σπίτι, μαζί με πολλούς άλλους. Κανείς δεν κοιμήθηκε. Τα αφτιά μας άρχιζαν να συνηθίζουν στα κανόνια και τα κλάματα.

Ξημέρωνε. Είχα βγει έξω να πάρω ανάσα. Ήταν και άλλοι πολλοί τριγύρω που βαριανάσαιναν, είχε κατακάτσει ο καπνός και ο φόβος στα πνευμόνια μας. Ακούστηκε ξαφνικά ένας ήχος ρυθμικός, κάπου κοντά. Η καρδιά μου άρχισε να χτυπά πιο γρήγορα από τα πόδια των αλόγων που πλησίαζαν. Επικράτησε αναταραχή στο σπίτι· κάποιος με έσπρωξε, όλοι άρχισαν να τρέχουν. Δεν έβλεπα τους δικούς μου, μα δεν πρόφτασα να μπω ξανά στο σπίτι. Ένα χέρι δυνατό με τράβηξε. Κοίταξα προς τα πίσω· πριν με ρίξει βίαια στο πάτωμα, έψαξα ψηλά να βρω λίγο γαλάζιο, να το φυλάξω

στα μάτια μου, να το κρατήσω ενώ ο Τούρκος στρατιώτης αργότερα μου ξέσκιζε το φόρεμα και την ψυχή. Δεν βρήκα.

Μέρες πολλές με κράτησαν οι Τσέτες σε εκείνο το από-μερο χαμόσπιτο, μαζί με άλλα κορίτσια σαν και μένα, που έκλαιγαν και αιμορραγούσαν. Δεν τις ήξερα. Κάθε βράδυ που πέφταμε να κοιμηθούμε στο σκληρό χώμα, αγκαλιάζαμε δυνατά η μια την άλλη να ζεσταθούμε. «Πώς θα φύγουμε;» ψιθύρισε ένα κορίτσι. «Πώς θα σωθούμε;» πνιγόταν στα δάκρυα, αλλά δεν έβγαζε ήχο. «Θα τρέξουμε, θα πάμε προς τη θάλασσα» απάντησε κάποια άλλη. Οι λέξεις έμειναν μετέωρες μπροστά μας, σχεδόν μπορούσα να τις πιάσω, τόσο ήθελα να 'ναι αληθινές. Σχημάτισαν ένα παράθυρο ελευθερίας που γρήγορα κατάπιε το σκοτάδι.

Συχνά ακούγονταν ψιθυριστές κατάρες που έτυχε και γεννηθήκαμε γυναίκες. Κυρίως όμως προσευχόμασταν στον Θεό να ξεχάσουμε. Εκείνη η πράξη, ανόσια, άγρια, φώλιαζε στο μυαλό μας σαν μικρόβιο, δεν έφευγε, δεν έφευγε, συχνά κάναμε εμετό για να την αποβάλουμε. Κάποια κορίτσια χτυπούσαν το κεφάλι τους στο χώμα να ξεχάσουν. Δεν θέλαμε να ζούμε. Οι ώρες έλιωναν και γίνονταν σκοινί που έσφιγγε γύρω από το λαιμό μας κάθε φορά που ένας άνδρας έπαιρνε μια από εμάς, μέχρι που νιώθαμε τη γη να μένει στάσιμη, να περιμένει να τελειώσει το μαρτύριό μας. Μια από εμάς το έσκασε ένα βράδυ, και πήγε και έπεσε απ' τα βράχια μες στην θάλασσα. Έτσι μας είπαν. Μπορεί και να τη σκότωσαν. Τη λέγανε Ειρήνη.

Δεν ξέρω πόσος χρόνος είχε περάσει, όταν μας παράτησαν στην ερημιά και 'φύγαν. Αμέσως τρέξαμε μακριά από

εκείνο το μέρος που μας θύμιζε πως υπάρχουν άνθρωποι που δεν κοιτούν ψηλά. Δεν μας ένοιαζε η πείνα, δεν μας ένοιαζε ο συνεχής πόνος, θέλαμε να δούμε τη θάλασσα. Να ξεπλυθούμε, να πάρει το νερό αυτά που είδαμε και πάθαμε. Τα βράδια δεν προχωρούσαμε πολύ, φοβόμασταν μη σκοτώσουμε στα πτώματα.

Τώρα που φτάνουμε πια στο Κορδελιό, καταλαβαίνουμε ότι δεν υπάρχουν καράβια, ή δεν υπάρχει χώρος, δεν υπάρχει σημείο για 'μας για να ζήσουμε. Ψάχνω να βρω τους γονείς μου και τα αδέρφια μου, ουρλιάζω τα ονόματά τους, μέχρι που τους βλέπω παντού, στα πρόσωπα των άλλων, στις σκιές τους. Τρέχω προς τα εκεί, τους βλέπω, στέκονται εκεί, κλαίω από χαρά, μα όταν φτάνω χάνονται σαν σκόνη. Τους αφήνω τελικά να υπάρχουν. Οι μορφές τους με πιάνουν και με κρατούν όρθια, μου φωνάζουν ότι πρέπει να ζήσω, έτσι παρηγοριέμαι πως είναι ζωντανοί.

Όταν, λίγες ώρες μετά, εμφανίζονται ξανά Τσέτες στρατιώτες, δεν βλέπω στα πρόσωπά τους τους δικούς μου. Μας διώχνουν όλους από εκεί, να μη σωθούμε, σκοτώνουν όποιον αντιστέκεται. Στον όχλο που διαγράφει τον δρόμο της καταδίκης και της απελπισίας, ξαφνικά βλέπουμε μορφές να τρέχουν προς το τίποτα· τα σώματά τους υψώνονται προς τον καπνό, λες και στοχεύουν στον ουρανό να φτάσουν, και ύστερα παίρνουν τον κατήφορο προς τα βράχια και τη θάλασσα και την ελευθερία. Είναι γυναίκες. Κάποιες κρατούν τα μωρά τους. Καταλαβαίνουμε αμέσως γιατί. Πίσω μας στρατιώτες φαίνονταν να μαζεύουν κορίτσια. Μπροστά φαινόταν ουρανός.

Αρχίζουμε να τρέχουμε και εμείς.

*Κέντημα με την επιγραφή «Χαίρετε» από την Προύσα της Μ. Ασίας.
Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα, δωρήτρια η Ευδοκία Βρεττού*

μουσείο
ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟΥ
ελληνισμού.-

Κι απ'τον θάνατο
ακόμα,
πο πικρή 'σαι
προσφυγιά.

*Κι αντάμωσαν οι αγαπημένοι μας από τις μακρινές πατρίδες,
εδώ στο «Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα» για να ξεδιπλώνουν
τις αναμνήσεις τους καθισμένοι στα χαλάκια τα υφαντά βλέποντας τις εικόνες
τις ευλογημένες, διαβάζοντας τα έγγραφα και τα παλιά κιτάπια, να ζυμώνουν γλυκό ψωμί
στην πινακωτή και σαν μερακλώσει ο καημός να ξεχειλίζουν τα ποτηράκια του λικέρ,
τα μπρούτζινα τα τάσια, χαρούμενοι γιατί δεν τους ξεχάσαμε μα τους χαρίσαμε
ένα δικό τους λιμάνι να αρμενίζουν τα κεντίδια της ζωής τους.*

Σοφία Τσίγκου

Πρόεδρος του Συλλόγου Μικρασιατών Καβάλας
«Μνήμη Μικράς Ασίας»

Ένα μουσείο γεννιέται

Η ιδέα για την ίδρυση ενός Μουσείου γεννήθηκε από το ΔΣ του Συλλόγου Μικρασιατών Καβάλας «ΜΝΗΜΗ ΜΙΚΡΑΣ ΑΣΙΑΣ» το 2006. Ενός Μουσείου που θα κρατά ζωντανή τη μνήμη των αλησμόνητων πατρίδων της Ανατολής του ξεριζωμού και της προσφυγιάς, του αγώνα των προγόνων μας να ριζώσουν στη νέα τους πατρίδα.

Το 2009 με τη συλλογή ικανού αριθμού κειμηλίων από τη μετέπειτα και μέχρι σήμερα έφορο του, κ. Ελενα Ζαχαροπούλου, ιδρύεται το «Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού». Δόθηκε αυτό το όνομα γιατί διαθέτει κειμήλια από όλες τις περιοχές της Ανατολής.

Το 2012 εγκαινιάζεται και λειτουργεί σε διαμέρισμα που παραχώρησε η κ. Εριφύλη Χίζαρη επί της οδού Γαλλικής Δημοκρατίας 57.

Το 2013 εντάσσεται σε πρόγραμμα αποκατάστασης το κτίριο που στεγάζεται σήμερα το Μουσείο, παλιό τούρικο ιεροδιδασκαλείο-μεντρεσές, και με εισήγηση του τότε Δημάρχου κ.Κωστή Σιμιτσή αποφασίζεται από το Δημοτι-

κό Συμβούλιο η παραχώρησή του για τη μεταστέγαση του Μουσείου.

Το 2017 με την ολοκλήρωση του έργου επί Δημαρχίας κ. Δημητράς Τσανάκα υλοποιήθηκε η απόφαση αυτή και μεταφέρθηκαν τα εκθέματα στο νέο τους «σπίτι»

Με μια λαμπρή γιορτή εγκαινίων στις 21 Οκτωβρίου του 2018 το Μουσείο δόθηκε στο κοινό και δέχεται πλήθος επισκεπτών Ελλήνων και ξένων καθώς επίσης και πολλών σχολείων, γυμνασίων, λυκείων, επισκεπτών που γίνονται κοινωνοί της προσφυγικής ιστορίας του τόπου μας, μιας και το 70% των κατοίκων είναι πρόσφυγες.

Σήμερα το Μουσείο διαθέτει έναν μεγάλο πλούτο εκθεμάτων-κειμηλίων. Περισσότερα από 1700 αντικείμενα, μεγάλο αριθμό παλαιών βιβλίων, εγγράφων, φωτογραφιών από τις Πατρίδες της Ανατολής και από τα πρώτα χρόνια εγκατάστασης των Προσφύγων στη μητέρα Ελλάδα καθώς και οπτικοακουστικό υλικό από συνεντεύξεις προσφύγων πρώτης και δεύτερης γενιάς.

Τα σκουλαρίκια της μαμάς μου

Γράφει η **Έλενα Αναστασιάδου-Ζαχαροπούλου**

Οι γονείς μου Ανέστης και Μελπωμένη, κατάγονταν και οι δυο από το ίδιο μέρος, την Κοινώνησα ή Κελόνσα του Πόντου κοντά στην Τραπεζούντα. Οι οικογένειές τους ακολουθώντας τον δικό τους δρόμο μετά τη Μικρασιατική Καταστροφή, βρέθηκαν ξεριζωμένες στο Αξιοχώρι, ένα μικρό χωριό της Παιονίας του Νομού Κιλκίς, που ιστορικές πηγές το αναφέρουν ως την αρχαία Αμυδώνα.

Τα αισθήματα αγάπης της μητέρας μου για τους ηλικιωμένους την οδήγησαν αργότερα να περιποιηθεί την γιαγιά Σοφία, τη μητέρα του πατέρα μου, όταν αυτή αρρώστησε. Εκτιμώντας η γιαγιά Σοφία την προσφορά της Μέλπως και τον χαρακτήρα της, την διάλεξε για νύφη. Παντρεύτηκαν με τον Ανέστη, προκειμένου να πάρουν και αυτοί σαν νέο ζευγάρι τον κληρο που τους αναλογούσε.

Δημιούργησαν την οικογένειά τους της οποίας το έκτο παιδί είμαι εγώ. Ασχημα τα χρόνια, δύσκολες οι συνθήκες, φτώχεια, ταλαιπωρίες, σκληρή δουλειά στα χωράφια για να εξασφαλίσουν τα απαραίτητα για τη ζωή. Οι αρχές όμως και οι αξίες με τις οποίες μας μεγάλωσαν ήταν ανεκτίμητες. Είχαν πίστη στο Θεό, δύναμη ψυχής, πάλεψαν να μας αναθρέψουν.

Παρά τις δυσκολίες ζούσαμε όμορφα κι αρμονικά. Το χάδι της μαμάς μου το ένοιωθα μόνο το βράδυ, όταν με έβαζε να κοιμηθώ και με νανούριζε με τη γλυκιά φωνή της. Το νανούρισμα δεν είναι μόνον ένας γλυκός ήχος για να κοιμηθεί το παιδί. Μέσα στα λόγια του, κρύβονται τα όνειρα κι οι πόθοι της μάνας για το μωρό της.

*...κοιμήσου και παρήγγειλα στην Πόλη τα προικιά σου,
στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα χρυσαφικά σου.*

*...νάني και το νανουρίζω, τρία κάστρα του χαρίζω,
το Μισσίρι και την Πόλη, τη Μικρά Ασία όλη.*

Μωρό δυο χρονών ήταν κι αυτή, όταν ορφάνεψε από μητέρα και μεγάλωνε μαζί με τα παιδιά μιας τουρκάλας γειτόνισσας, έχοντας την φροντίδα της μέχρι και την Καταστροφή. Το 1922 είχε γίνει πια 7 χρονών παιδί.

Στο καράβι που θ' ανέβαινε για τη Σαλονίκη, η τουρκάλα την σφιχταγκάλιασε. Έβγαλε τα σκουλαρίκια της και τα πέρασε στ' αφτιά της μικρής, δώρο για να τη θυμάται. Κι εκείνη τα τίμησε όπως έπρεπε. Δεν τα αποχωρίστηκε ποτέ.

45 χρόνια μετά έφηβη εγώ, 13-14 χρόνων, λούσα και στολίδια δεν είχαμε, της ζήτησα να μου δώσει τα σκουλαρίκια της για να βγω βόλτα με τις φίλες μου. Ήταν σαν να την χτύπησε κεραυνός. Σκέπασε γρήγορα τ' αυτιά της, και κλαίγοντας μου είπε:

‘Όχι ρίζαμ’, η τουρκάλα η μάνα μ’ εδώκε μ’ ατά.

Ήταν ό,τι πιο σημαντικό της είχε απομείνει από την Πατρίδα.

Πέρασαν τα χρόνια, και κάποια στιγμή μου γεννήθηκε η επιθυμία να γνωρίσω την πατρίδα της, εκεί όπου έπαιζε παρέα με άλλα ελληνόπουλα και τουρκάκια. Από εκεί λοιπόν, από τη Φάτσα της Σαμψούντας, πήρα μια κούφτα χύμα από αυτό που πάτησε μικρή, λίγα λουλούδια που αποξήρανα στο οδοιπορικό μας και τα ‘φερα στον τάφο της. Στη διαδρομή μας

έγραφα και το ποίημα που αφιέρωσα στη μνήμη της:

*Για σένα μάνα μου γλυκιά βρίσκομαι εδώ πέρα,
τη γη που έζησες μικρή από κοντά να δω,
λίγα λουλούδια όμορφα αλλ’ αποξηραμένα,
στον τάφο σου μανούλα μου να φέρω από δω.*

*Και στην καρδιά σου πάντοτε που είχες τον καημό
θα ήθελα μανούλα μου να σβήσει
απ’ την πατρίδα σου θα φέρω φυλαχτό
λίγο απ’ το χώμα που εσύ είχες πατήσει.*

*Ίσως και βρεις τη λύτρωση απ’ όσα έχεις περάσει
κι εκεί ψηλά που βρίσκεσαι λιγάκι να χαρείς,
εγώ να είσαι σίγουρη πως δεν έχω ξεχάσει
και πάντα θα προσεύχομαι για σε ν’ αναπαυθείς.*

Υπάρχουν κι άλλες ιστορίες που Τούρκοι βοήθησαν χριστιανούς γειτόνους, κρύβοντάς τους για να τους σώσουν. Ο απλός λαός δεν είχε να χωρίσει τίποτε, αφού για χρόνια έζησαν αρμονικά μαζί χριστιανοί και μουσουλμάνοι. Ιστορίες που μαζί με τις αρχές και τις αξίες που μας κληροδότησαν οι πρόγονοί μας πρέπει να διασωθούν και να παραδοθούν στα παιδιά και στα εγγόνια μας. Όχι για να συντηρηθούν τα μίσση μεταξύ των λαών αλλά για να διατηρηθεί ζωντανή η μνήμη τους.

*Προδημοσίευση από το υπό έκδοση βιβλίο
του Συλλόγου Μικρασιατών με τίτλο: «Προσφύγων ρίζες»
και υπότιτλο «Μνήμες & μαρτυρίες Καβάλα 1922- 1924»*

*Σύνολο εκθεμάτων κειμηλίων,
Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα*

Παραδοσιακό Μικρασιάτικο νανούρισμα

*Όπως παραδόθηκε στην
Έλενα Αναστασιάδου Ζαχαροπούλου από τη μητέρα της*

Ύπνε που παίρνεις τα μωρά έλα πάρε και τούτο,
μικρό-μικρό σου το 'δωσα, μεγάλο φέρε μου το.

Μεγάλο σαν ψηλό βουνό ίσιο σαν κυπαρίσσι
κι οι κλώνοι του ν' απλώνονται σ' Ανατολή και Δύση.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι το παιδάκι μου να κάνει
Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι κι όπου το πονεί να γειάνει.

Ο ύπνος το παρακαλεί μα κείνο δεν κοιμάται
Τα μάτια τα 'χει ανοιχτά, τη μάνα του θυμάται.

Έλα ύπνε και πάρε το και πάν' το στους μπαξέδες
και γέμισε τους κόρφους του ζουμπούλια, μενεξέδες.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι το παιδάκι μου να κάνει
Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι κι όπου το πονεί να γιάνει.
Ο ύπνος τρέφει τα μωρά κι η 'γεια τα μεγαλώνει
και η Κυρά η Παναγιά τα καλοξημερώνει.

Κοιμήσου και παρήγγειλα στην Πόλη τα προικιά σου
στη Βενετιά τα ρούχα σου και τα χρυσαφικά σου.

Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι το παιδάκι μου να κάνει
Νάνι, νάνι, νάνι, νάνι κι όπου το πονεί να γιάνει.

Έλ' αηδονάκι μου και συ στην κούνια να καθίσεις
με την γλυκιά σου τη λαλιά να μου το νανουρίσεις.

Νάνι και το νανουρίζω τρία κάστρα του χαρίζω
το Μισίρι και την Πόλη τη Μικρά Ασία όλη

Αα, αα, αα, αχ νάνι.

Εικόνα Αγίου Γεωργίου απο την Κεσάνη
της Αν. Θράκης, κεντημένη σε βελούδο.
Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα,
δωρητής Ιωάννης Ταταρίδης.

Το Δαχτυλίδι της γιαγιάς

Γράφει η **Σοφία Τσίγκου**

Πάντα ξυπνούν οι θαμμένες θύμησες. Έτσι ξαφνικά, όσο περνούν τα χρόνια ξαστοχά ο νους και περιπλανιέται σε όλα εκείνα που έζησε και σημάδεψαν την πορεία του. Και ανοίγουν τα συρτάρια της μνήμης και ξεχύνονται οι μυρωδιές από πράσινο σαπούνι και κανελογαρύφαλλο.

Τριάντα πέντε χρόνια πέρασαν από τότε που έφυγε η γιαγιά Σοφία, η Καππαδόκισσα γιαγιά μου, κι όμως η παρουσία της είναι παντού. Όχι γύρω μου γιατί είναι πολλά τα χρόνια της απουσίας, αλλά μέσα μου. Θυμάμαι κάθε έκφρασή της, κάθε ρυτίδα του προσώπου της, αγγίζω τα σγουρά μαλλιά της δεμένα πάντα σε κότσο. Νιώθω το τρέμουλο του σώματός της καθώς πιάνω τα ρυτιδιασμένα χέρια της, εκείνα τα ακούραστα χέρια που λόγω της αρρώστιας της κινούνταν συνεχώς σαν να ήθελαν να τρέξουν μακριά να φύγουν από τα προβλήματα της ζήσης της. Και κει ανάμεσα στα δάχτυλα περασμένο στο πιο μικρό, ένα ταπεινό ασημένιο δαχτυλίδι σαν βέρα σκαλισμένη με περίεργα σχήματα. Δεν το έβγαζε ποτέ, κι ας φαινόταν ότι τη στένευε. Ζυμώναμε τσουρέκια θυμάμαι, κολλούσαν τα ζυμάρια στα μικρά μου δάχτυλα στην προσπάθεια να δημιουργήσω, γέμιζε και το δαχτυλίδι της γιαγιάς άσπρες ζυμαρένιες πετρούλες μέσα στα σκαλί-

σματα. Και όμως ούτε τότε δεν το έβγαζε, το καθάριζε πλένοντάς το κάτω από τη βρύση.

Ένα καλοκαιριάτικο βράδυ καθόντουσαν οι γειτόνισσες μαζί με την γιαγιά μου στο κατώφλι του σπιτιού μας. Είχαμε μαζευτεί τέσσερα πέντε κοριτσάκια, ήταν η ώρα που σταματήσαμε τα βροντερά παιχνίδια και ιδρωμένα καθίσαμε στα σκαλάκια για να παίξουμε το «δαχτυλίδι». Δεν φορούσε καμιά μας, είχαμε κάτι μικρά με γαλάζιες πετρούλες αλλά τα φύλαγαν οι γονείς μας στα κουτάκια για να μην τα χάσουμε, τα βάζαμε με τα γιορτινά μας ρούχα μόνο. Ψάχναμε δαχτυλίδι και εγώ ζήτησα από τη γιαγιά μου να μου δώσει το δικό της. «Δεν βγαίνει αυτό από το δάκτυλο» μου είπε. Τελικά στις έτοιμες κλεισμένες χούφτες μας φώλιασε ένα δαχτυλίδι που μας έδωσε μία από τις γειτόνισσες και το τραγουδάκι «πούντο πούντο το δαχτυλίδι, ψάξε ψάξε δεν θα το βρεις» το τραγουδήσαμε γι αυτό.

Ποτέ δεν ρώτησα που βρήκε το δαχτυλίδι η γιαγιά μου, το θεωρούσα κομμάτι του εαυτού της, την γνώρισα μ αυτό. Η ανέμελη νιότη δεν νοιάζεται για λεπτομέρειες.

Κι έπειτα έφυγε...

Και άρχισα να ψάχνω, να αναζητώ απαντήσεις μα ήταν

αργά. Και ο νους μου ταξίδευε, ακουμπούσε σε κάθε στιγμή από εκείνα τα χρόνια που έζησα μαζί της, αναπολούσα και θυμόμουν κάθε ασήμαντη λεπτομέρεια της καθημερινότητας, θαρρείς και έτσι θα την έφερνα κοντά μου. Και ρωτούσα συνεχώς όσα δεν ρώτησα τότε που θα είχα ίσως εύκολα τις απαντήσεις.

Χρόνια μετά μιλούσα με την θεία μου την Άννα, κόρη του αδελφού της γιαγιάς μου. Αναζητώ πάντα την κουβέντα της, γιατί θυμάται πολλά από τις ιστορίες που της έλεγε ο πατέρας της. Μου μίλησε για την ανταλλαγή και τα λόγια της με γέμισαν εικόνες και ταξίδεψα....

Η σφραγίδα της ιστορίας πάνω στους Έλληνες της Καππαδοκίας βαριά, άνοιξε τα κατάστικά της κι έγραφε με πύρινα γράμματα το τέλος μιας πορείας λαμπρής, οι αποφάσεις των πολιτικών μαχαίρι στην καρδιά της Ρωμιουσύνης. Άδοξο και άδικο το τέλος μιας ιστορίας τριών χιλιάδων χρόνων που άνθησε και μοσχοβόλησε πολιτισμό στα Άγια χώματα της Μικράς Ασίας. Δαμόκλειος σπάθη πάνω στους Έλληνες η λέξη Ανταλλαγή και το ποτάμι έρεε, χυνόταν κελαρυστό στη θάλασσα των παθών ενός πονεμένου γένους. Κόλλησε η ζωή στη μέση του πουθενά, έψαχναν τα μάτια ποια είναι τα πολύτιμα για να τα πάρει κανείς μαζί του, χτυπούσε η καρδιά για τα άλλα τα ακριβά της ζωής που αφήνει πίσω της. Και κάτι παιδικά μάτια τρομαγμένα για το ανεξήγητο της επιλογής, για τις ατελείωτες πορείες της μάνας στις κάμαρες του σπιτιού που στους μπόγους έβαζε και έβγαζε και γέμιζαν τα μάτια της φουρτούνες, οι εκκλησιές μας,

τα σπίτια μας, η ζωή μας όλη πάει χάθηκε, τι θα απογίνουμε, σε πια Ελλάδα..... κι απόφαση δεν έπαιρνε.

Κι έφτασε εκείνη η σκοτεινή μέρα, εγκατέλειπαν το σπίτι τους, βαρύ φορτίο στην καρδιά, κι ένα πελώριο γιατί στα χείλη. Ο αραμπάς γέμιζε, φορτώθηκε το μέλλον του Ελληνισμού, κρύφτηκε φοβισμένο ανάμεσα στις κουρελούδες, στις εικόνες τις αγιασμένες και στης καρδιάς την παγωνιά. Πότισαν τα λουλούδια στην αυλή, κράτησαν σφιχτά τα κλειδιά στο χέρι και ξεκίνησαν.

Μα να, ένα Τουρκόπουλο τρέχει αλαφιασμένο να προφτάσει τον αραμπά, συμμαθητής της Σοφούλας ήταν, έπαιζαν μαζί, τα σπίτια τους ήταν δίπλα δίπλα. Είχε πέσει το τουρκόπουλο στο πηγάδι του χωριού κι ήταν αυτή που ξεσήκωσε τον τόπο με τις φωνές της και σώθηκε, κι από τότε έκαναν πολλή παρέα. Δειλά ρίχνει την ματιά στη Σοφούλα, βουρκωμένο το βλέμμα, σιγομουρμουρίζει. Απλώνει τα χέρια η μικρή να τον χαιρετήσει και νιώθει στην παλάμη της κάτι μικρό να ακουμπά. Ένα δαχτυλίδι ασημένιο με σκαλιστές τρυπούλες. Θύμωσε ο Χαραλάμης ο αδελφός της, μη το πάρεις της έλεγε, μα εκείνη σφιχτά το κρατούσε κλαίγοντας, το πήρε και δεν το βγαλε ποτέ ξανά από το χέρι της.

Ζωντάνεψαν οι αναμνήσεις μου και έκλαψα, έδωξα τη σκόνη του χρόνου από τις στιγμές τις πολύτιμες της μνήμης μου και έπλαθα τσουρέκια μαζί της, γέμιζαν τα χέρια μας με ζυμάρι και στολιζόταν το δαχτυλίδι της με τις πολύτιμες άσπρες ζυμαρένιες πετρούλες...

Εκθέματα κειμηλίων από το Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα και καταστάσεις δωρητών

Αποθετήριο μνήμης

Το Μουσείο Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα επιτελεί το ρόλο για τον οποίο προορίζεται κάθε μουσείο. Συλλέγει, αποκτά, συγκεντρώνει, συντηρεί και επικοινωνεί τα εκθέματά του.

Αντανακλά ένα κομμάτι της ιστορικής πορείας του Ελληνισμού συντελώντας στην ανάδυση της προσφυγικής μνήμης.

Συμβάλλει στην καταγραφή του ξεριζωμού και της προσφυγιάς καθώς και στη διάσωση τεκμηρίων και ενθυμημάτων που τροφοδοτούν τη συλλογική μνήμη.

Οφείλουμε θερμές ευχαριστίες στην επίτιμη Έφορο του Μουσείου Προσφυγικού Ελληνισμού Εν Καβάλα Έλενα Αναστασιάδου - Ζαχαροπούλου, στον Έφορο του Μουσείου Μανώλη Ζαχαρόπουλο καθώς και στον Σύλλογο Μικρασιατών Καβάλας «Μνήμη Μικράς Ασίας» για την ευγενική παραχώρηση φωτογραφιών των κειμηλίων που με στοργική φροντίδα συντηρούν ώστε να διατηρηθούν οι μνήμες.

Γιατί όσα συνέβησαν πριν εκατό χρόνια στον Ελληνισμό της Μικράς Ασίας είναι περασμένα μεν ξεχασμένα όμως όχι.

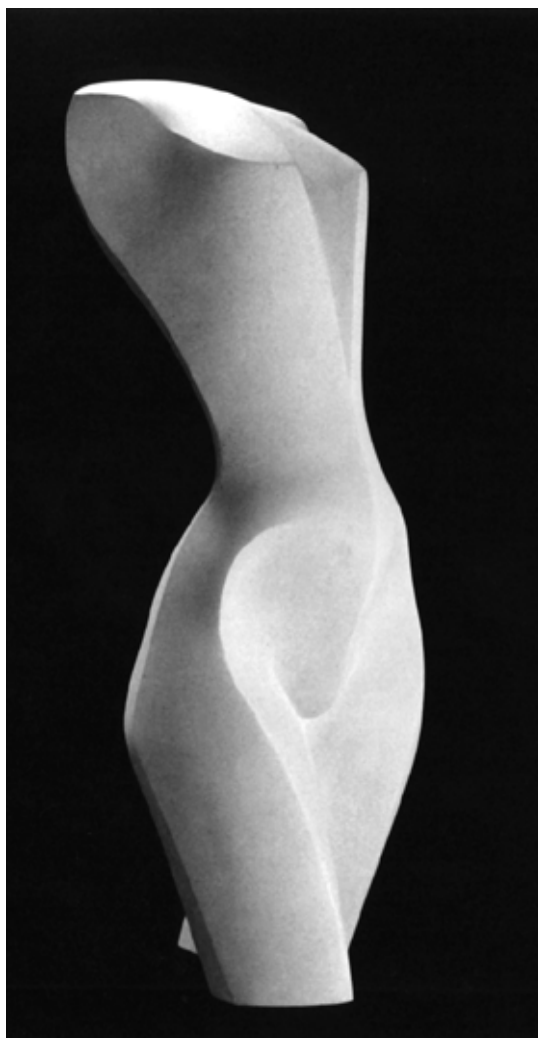
Θεοπούλα Τσαπάνη

Καθισμένη Νίκη, χαλκός, ύψος 43,5 εκ.

Κάτω από το Υπόστεγο
Δημοσθένης Σωτηρούδης
Γλυπτική

Επιμέλεια: Κώστας Μπουφινάς, Θεοπούλα Τσαπάνη

Γυναικείος κορμός, χιτή πέτρα, 56 εκ.

Δημοσθένης Σωτηρούδης

Ο Δημοσθένης Σωτηρούδης, γεννημένος στα Πετρωτά Έβρου, ζει και δημιουργεί στην Καβάλα. Σπούδασε στην Ελευθέρα Σχολή Καλών Τεχνών και στην Κρατική Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών στη Στουτγκάρδη και, μετά από ένα ταξίδι αναζήτησης στις ΗΠΑ, εγκαταστάθηκε μόνιμα στην Καβάλα το 1975. Έχει εργασθεί ως μουσειακός γλύπτης για την Αρχαιολογική Υπηρεσία και έβαλε τη σφραγίδα του για το στήσιμο πολλών εκθέσεων μουσείων τις τελευταίες δεκαετίες με πιο πρόσφατο το αρχαιολογικό μουσείο της Θάσου.

Στη γλυπτική έχει δημιουργήσει ένα προσωπικό, ανα-

γνωρίσιμο ύφος έκφρασης με επίκεντρο το ανθρώπινο σώμα. Υλικά του η χυτή πέτρα και το μέταλλο που μετουσιώνονται σε ρευστές αλλά στιβαρές μορφές με υπαρξιακή ένταση.

Οι δημιουργίες του έχουν εκτεθεί σε πολυάριθμες ατομικές και ομαδικές εκθέσεις στην Ελλάδα και το εξωτερικό. Από τις 33 ατομικές εκθέσεις του ενδεικτικά αναφέρουμε: Παιδαγωγική Ακαδημία του Ρόιτλινγκεν, Πανεπιστήμιο Γέιλ, Γκαλερί Ζυγός, Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Βυζαντινό Μουσείο Θεσσαλονίκης, Μουσείο Κατσίγρα Λάρισας, Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας.*

**πίνακας των εκθέσεων παρατίθεται στη σελίδα 51*

*Οι φωτογραφίες που κοσμούν την συνέντευξη του Δημοσθένη Σωτηρούδη είναι από το εργαστήριο του γλύπτη.
Το «κλίκ» των φωτογραφιών έγινε από τον Κώστα Μπουφινά*

Μια ημέρα του Ιουλίου βρεθήκαμε στο πολύ φιλόξενο εργαστήριο του γλύπτη Δημοσθένη Σωτηρούδη. Περιπατώντας ανάμεσα στις δημιουργίες του μας παραχώρησε τη συνέντευξη που ακολουθεί. Τον ευχαριστούμε για τη φιλοξενία και για την άδειά του να κοσμήσουν το 3^ο τεύχος του νέου Υπόστεγου οι φωτογραφίες των έργων του.

Ήταν συνειδητή η απόφασή σας να ασχοληθείτε με τη γλυπτική;

Από μικρό παιδί το όνειρό μου ήταν να γίνω ζωγράφος. Γι αυτό ό,τι έκανα μέχρι την ημέρα που επέλεξα τη γλυπτική είχε σχέση με τη ζωγραφική.

Την απόφαση την πήρα μετά το πρώτο έτος σπουδών στην Κρατική Ακαδημία Εικαστικών Τεχνών της Στουτγκάρδης. Ήμουν υποχρεωμένος να δηλώσω τον κλάδο που θα ακολουθούσα. Υπήρχε μία επιτροπή καθηγητών για την αξιολόγηση των εργασιών, καθαρά συμβουλευτική, για την κατάταξή μας στον κλάδο που επιθυμούσαμε.

Ο καθηγητής της γλυπτικής, όταν δήλωσα ότι θέλω να συνεχίσω στη γλυπτική, είχε τις αντιρρήσεις του, γιατί μέσα στις εργασίες μου δεν υπήρχαν τα στοιχεία εκείνα που απαιτούσε η γλυπτική. Συμφωνήσαμε να παρακολουθήσω για ένα

τρίμηνο τα εργαστήρια γλυπτικής και μετά να αποφασίσουμε εάν θα συνεχίσω, τελικά το τρίμηνο έγινε οκτώ εξάμηνα σπουδών.

Δε μετάνιωσα για την επιλογή μου ούτε ασφαλώς ο καθηγητής μου, αφού ήμουν ο πρώτος που δημιούργησα έργα με το δικό μου προσωπικό ύφος. Πάνω στα έργα αυτά βασίστηκε όλη η δημιουργία μου.

Παρατηρώ ότι τα περισσότερα έργα σας είναι από το ίδιο υλικό. Πως καταλήξατε σε αυτό;

Κύριο χαρακτηριστικό των έργων μου είναι και το υλικό το οποίο δεν προσφέρεται έτοιμο για επεξεργασία αλλά το δημιουργώ ο ίδιος, αφού έχω δουλέψει εξαντλητικά τη μορφή και τις φόρμες στον πηλό.

Παράλληλα δηλαδή με το έργο γίνομαι και δημιουργός του

υλικού που χρησιμοποιώ. Πρόκειται για τη χυτή καλλιτεχνική πέτρα με την οποία έχουν γίνει τα περισσότερα έργα μου.

Το υλικό αυτό προσφέρει μεγαλύτερη ελευθερία σε όλα τα στάδια της καλλιτεχνικής διαδικασίας, από το πρόπλασμα στη μήτρα και από τη χύτευση στην τελική επεξεργασία.

Μου δίνει επίσης τη δυνατότητα να επεξεργάζομαι την επιφάνεια των γλυπτών, να τη λαξεύω, να τη λειαίνω ή να την αφήνω αδρή και πορώδη, να της δίνω χρώματα άλλων υλικών, όπως του χαλκού, του μαρμάρου, του γρανίτη ή κάποιας άλλης πέτρας.

Τελευταία πειραματίζεστε ξανά με τη ζωγραφική. Υπάρχουν και κάποιοι άλλοι πειραματισμοί όσον αφορά τις γλυπτικές μορφές, δηλαδή είστε σε μια φάση που βλέπετε να εξελίσσεται το έργο σας;

Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιώ ένα όνειρο που με γύρισε πίσω στη δεκαετία του εβδομήντα. Τότε είχα σκεφθεί ότι κάτι πρέπει να κάνω και με τη ζωγραφική γιατί πάντα μου άρεσε το χρώμα. Σκεπτόμουν σε ποια θεματολογία θα στηριχθεί αυτή η προσπάθεια για να αποκτήσω το προσωπικό ύφος. Έκανα κάποιες προσπάθειες αλλά το αποτέλεσμα δεν με ικανοποίησε. Κατάλαβα ότι δεν έχει ωριμάσει ακόμη η ιδέα. Μετά από σαράντα χρόνια αποφάσισα να ξαναδοκιμάσω μεταφέροντας τη γλυπτική μου στη ζωγραφική.

Ξεκίνησα διστακτικά με παστέλ χρώματα τα δοκίμιά μου, το αποτέλεσμα ήταν εντυπωσιακό.

Συνέχισα με λάδι σε καμβά σε μεγάλα τελάρα με συνθέσεις των γυναικών από τη γλυπτική μου. Πραγματοποίησα τρεις εκθέσεις στο Αρχαιολογικό Μουσείο Καβάλας. Όσο για τη γλυπτική, για την ώρα μόνο κάποιες επεμβάσεις θέλω να κάνω σε κάποια έργα που υπάρχουν ήδη.

Παραμένει η τέχνη απαραίτητη και αναντικατάστατη για τον σύγχρονο άνθρωπο;

Η τέχνη ήταν, είναι ακόμη και θα είναι πάντα αναγκαία για τον άνθρωπο. Δεν είναι καταπληκτικό φαινόμενο που αμέτρητα εκατομμύρια άνθρωποι διαβάζουν βιβλία, ακούνε μουσική, παρακολουθούν θέατρο, πηγαίνουν κινηματογράφο; Γιατί ταυτίζουμε τον εαυτό μας με έναν πίνακα ζωγραφικής, με ένα μουσικό κομμάτι ή με τα πρόσωπα ενός μυθιστορήματος ή ενός κινηματογραφικού έργου; Είναι άραγε ο πόθος να εκπληρώσουμε την ανεκπλήρωτη ζωή μας μέσω άλλων προσώπων, άλλων μορφών;

Ο άνθρωπος επιθυμεί να είναι κάτι παραπάνω από τον ίδιο του τον εαυτό. Εξεγείρεται για τα περιορισμένα όρια της ζωής του. Ο πόθος του ν' αυξάνει και να συμπληρώνεται υποδηλώνει ότι είναι κάτι παραπάνω από άτομο. Νιώθει πως μπορεί να φτάσει την ολοκλήρωση μόνο αν κατακτήσει την πείρα των άλλων.

Η τέχνη ως εκ τούτου είναι το απαραίτητο μέσο για την κατάκτηση. Τον βοηθάει να συμμαρύνεται εμπειρίες και ιδέες για την ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του.

Ο άνθρωπος βγαίνει από το κέντρο της εστίασης γιατί υποχωρούν οι ανθρωπιστικές επιστήμες και ό,τι έχει σχέση μ' αυτές και βλέπουμε ότι γινόμαστε τεχνοκράτες. Μήπως αυτό αντικατοπτρίζεται στην τέχνη;

Μήπως αυτή η τέχνη είναι επίκαιρη;

Η υποχώρηση της ανθρωπιστικής τέχνης ξεκίνησε στις αρχές του 20ου αιώνα με διάφορα καλλιτεχνικά κινήματα. Κάθε βδομάδα παρουσιάζονταν και νέο μανιφέστο, ήταν τόσο βίαιη η συμπεριφορά αυτών των ατόμων, τρομοκρατούσαν όσους είχαν αντίθετη άποψη και με τον τρόπο αυτόν κατόρθωσαν να επιβληθούν.

Τους καλλιτέχνες που προσπαθούσαν να κρατήσουν την ανθρωποκεντρική τέχνη, τους θεωρούσαν οπισθοδρομικούς και απαρχαιωμένους. Ευτυχώς ο κορυφαίος Πικάσο που δεν τολμούσαν να τον αμφισβητήσουν, κράτησε σε όλη του τη δημιουργική πορεία την ανθρώπινη μορφή στο επίκεντρό της. Γι' αυτό θεωρώ τον Πικάσο ως τον μεγαλύτερο υπερασπιστή της ανθρωποκεντρικής ζωγραφικής. Εγώ προβληματίστηκα πολύ αν πρέπει να ακολουθήσω την ανθρωποκεντρική τέχνη. Γι' αυτόν τον λόγο πραγματοποίησα το ταξίδι στις ΗΠΑ. Εκεί διαπίστωσα ότι κάτι δεν πάει καλά με την αυτοαποκαλούμενη πρωτοποριακή τέχνη. Ήδη υπήρχε κορεσμός στα μουσεία με τις διάφορες περίεργες κατασκευές και προσπαθούσαν να τις ξεφορτωθούν. Όταν επισκέφθηκα τον διευθυντή του μουσείου Guggenheim, με ρώτησε ποιος είναι ο σκοπός του ταξιδιού μου. Του εξέθεσα τους προβληματισμούς σχετικά με τη δουλειά μου. Η απάντησή του ήταν «όλα αυτά που είδες και θα δεις είναι για πέταμα. Να συνεχίσεις να κάνεις αυτό που ξεκίνησες, γιατί αν δεν είσαι ο μοναδικός, είσαι ανάμεσα στους τέσσερις αυτού του επιπέδου παγκοσμίως» Φυσικά αυτήν την πορεία ακολούθησα και έφτασα στο σημείο που είμαι σήμερα με επίκεντρο στις δημιουργίες μου τον άνθρωπο. Γιατί η τέχνη είναι για να λύνει γρίφους για τον άνθρωπο, όχι να τους δημιουργεί.

Είναι τέχνη αυτό που γίνεται σήμερα;

Σήμερα η τέχνη περνά μια γενικευμένη κρίση γεγονός που καταδεικνύεται από τις επωδούς που καταγράφονται σχετικά με το θέμα και απηχούν τα εξειδικευμένα περιοδικά αλλά και ο τύπος ευρείας κυκλοφορίας. «η τέχνη περνά κρίση, η κρίση μαστίζει την τέχνη, το χάος κυριαρχεί παντού και τα πάντα είναι χάος».

Η παράθεση ορισμένων αποσπασμάτων από πρόσφατα σχόλια αρκεί για να συνθέσουμε τον πίνακα ενός ναυαγίου: «η αγορά της τέχνης σε πτώχευση», «τα μουσεία σε παρακμή», «θολό το πολιτιστικό δίκτυο», «άτολμη η κριτική της τέ-

χνης», «η δικτατορία της μοντερνικότητας», «η τρομοκρατία της πρωτοπορίας», «Μ.Μ.Ε ως διασώστες», «αναιμική η διδασκαλία των καλλιτεχνικών μαθημάτων», «ανύπαρκτη η ζωγραφική», «ελιτίστικη και μυστικοπαθής η σύγχρονη μουσική», «καλλιτέχνες απατεώνες», «Duchamp, ο πατέρας μιας ολέθριας γενιάς καλλιτεχνών», όπως αναφέρει ο Marc Jimenez, στο βιβλίο του «ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ»;». (Εκδόσεις ΝΕΦΕΛΗ, 2014).

Αυτή η κατάσταση επικρατεί στην τέχνη αλλά δεν πρέπει να είμαστε άτολμοι. Μπορούμε να διαμορφώσουμε αξιόπιστους κανόνες συνδέοντας την τέχνη με τον άνθρωπο που αποτελείται από συναισθήματα, σκέψεις και θέληση. Αν η τέχνη έχει ως βασικό σκοπό να μιλήσει στα συναισθήματά μας, θα την ονομάσουμε ψυχαγωγία, αν έχει ως σκοπό να επηρεάσει τη θέληση θα την ονομάσουμε προπαγάνδα. Κανένας μεγάλος καλλιτέχνης δεν γύρισε ποτέ την πλάτη του στην ψυχαγωγία ή την προπαγάνδα αλλά και ποτέ δεν αρκέστηκε σ' αυτά τα δύο. Αγwνίστηκε πάντοτε να μεταδώσει στους άλλους τη δύναμη της αλήθειας, απευθυνόμενος στις πιο ψηλές διανοητικές ικανότητες του ανθρώπου που είναι υπερλογικές.

Ονομάστε έναν καλλιτέχνη από οποιοδήποτε καλλιτεχνικό πεδίο εκτός της γλυπτικής που σας επηρέασε.

Εδώ πάμε στη λογοτεχνία. Παπαδιαμάντης, ό,τι καλύτερο έχουμε στη λογοτεχνία μας. Χωρίς καμμία επιφύλαξη θεω-

ρώ τον Παπαδιαμάντη κορυφαίο διηγηματογράφο.

Το 1956 δανείστηκα από τον καθηγητή μου τα άπαντα του Παπαδιαμάντη, είχαν κυκλοφορήσει το 1954 και έμεινα εκεί. Για μένα ο Παπαδιαμάντης ήταν μια αποκάλυψη. Μου άρεσε και η γλώσσα που έγραφε, γιατί σ' αυτήν εμείς γράφαμε τότε, καθαρεύουσα. Διάβασα τα διηγήματά του θυμάμαι, όχι τα μυθιστορήματα, τα οποία εντυπώθηκαν μέσα μου. Από τότε Πάσχα και Χριστούγεννα το θεωρώ υποχρέωσή μου να διαβάσω τα διηγήματα του Παπαδιαμάντη για να νιώσω τη μαγεία αυτών των ημερών.

Πώς φαντάζεστε την ευτυχία;

Επειδή ως εικαστικός τα βλέπω από την εικαστική πλευρά, για έναν καλλιτέχνη, για έναν δημιουργό, ευτυχία είναι να δει το κοινό να ανταποκρίνεται σ' αυτά που έχει κάνει. Να είναι αποδεκτό το έργο του απ' αυτούς για τους οποίους το έχει δημιουργήσει. Γι' αυτό επέλεξα να μην προχωρήσω πολύ στην αφαίρεση, στην αφηρημένη τέχνη που ούτως ή άλλως δεν με εκφράζει.

Ευτυχία ως άνθρωπος; με διαμορφώνει και η ίδια η τέχνη, όλα μαζί είναι ένα σύνολο, ένας τρόπος ζωής. Σ' αυτήν την ευτυχία φτάνω μέσω της δουλειάς μου. Δεν μπορείς να ξεχωρίσεις την τέχνη από την προσωπική ζωή. Γιατί αν δεν είσαι ευτυχισμένος ως γλύπτης δεν θα είσαι και ως άνθρωπος. **Η γλυπτική με καθορίζει ως καλλιτέχνη αλλά και ως άνθρωπο.**

Έγραψαν για το έργο του Δημοσθένη Σωτηρούδη

Τα θέματά του διαχρονικά: όρθια, ανακεκλιμένη, καθισμένη, γυναικεία κυρίως μορφή, γονιμότητα, ζευγάρι, μητέρα και παιδί. Το ύφος του διαμορφώθηκε μέσα από την επίγνωση ότι η ανθρώπινη ψυχή δεν έχει αλλάξει ποτέ, ούτε ως κατάσταση ούτε ως επιταγή αλλά και την κατανόηση, διαισθητικά, της συμβουλής του Σωκράτη που προέτρεπε τους καλλιτέχνες να παριστάνουν τη λειτουργία της ψυχής μελετώντας με ακρίβεια τον τρόπο με τον οποίο τα συναισθήματα επηρεάζουν το σώμα. Σώματα εύχυμα, εύρωστης μουικής διάπλασης που όμως διατηρούν τη χάρη τους παρά τον εξηρησιαστικό υπερτονισμό ορισμένων χαρακτηριστικών π.χ. της θήλειας φύσης ή των άκρων. Μικρά συνήθως κεφάλια με πρόσωπα νεανικά, στα οποία πλανάται άλλοτε μια αόριστα μελαγχολική ή στωική έκφραση κι άλλοτε μια εσωστρεφής περισυλλογή. Περιγράμματα ρευστά, ήρεμα, καμπύλα στις γυναικείες μορφές, νευρώδη, γωνιώδη στις ανδρικές. Παλμική η μετάβαση από τις εσοχές στις εξοχές των όγκων που ενεργοποιούνται εκ των έσω. Στις όρθιες μορφές του επέτυχε τη συμφιλίωση της ακινησίας με το γίνεσθαι. Ενώ αποπλιστική είναι η τρυφερότητα του εναγκαλισμού στα συμπλέγματά του είτε μητέρας – παιδιού, είτε ερωτικού ζευγαριού.

Το πιο σημαντικό όμως είναι ότι ο Σωτηρούδης παραμερίζοντας έναν πολιτισμό διαβρωμένο από την εμπορευματοποίηση όλων των αξιών, κατόρθωσε με την τέχνη του να μας υπενθυμίζει με δύναμη και απλότητα την ιερότητα και το μυστήριο της ανθρώπινης ύπαρξης.

Κάτια Κιλεσοπούλου,

Ιστορικός της Τέχνης, απόσπασμα από τον κατάλογο της έκθεσης του Δήμου Τριγώνου.1999

Ο απόλυτα ανθρωποκεντρικός χαρακτήρας των έργων του επιβεβαιώνει την βαθιά του πίστη στον άνθρωπο, ενώ η προσήλωση του σε θέματα σχετιζόμενα με αρχετυπικού χαρακτήρα, καταστάσεις της ανθρώπινης ύπαρξης, όπως είναι η γονιμότητα, ο έρωτας, η γέννηση, η μητρότητα και η οικογένεια, προσδιορίζει την «ηθική» του, αποκαλύπτει το ιδεολογικό και πνευματικό υπόβαθρο της ποιητικής του, ενώ παράλληλα συνδέει τις αναζητήσεις του με την από χιλιετίες ανθρωποκεντρική πλαστική παράδοση.

Γιάννης Τσούτσας,

Επιμελητής Πινακοθήκης Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών

Οικογένεια, χυτή πέτρα, 2000, 2μ.

Σ.Φ.Γ.Τ
Καβάλας
1975,
πρώτη έκθεση
του γλύπτη
στην Ελλάδα

Ο Δημοσθένης Σωτηρούδης εκθέτει από το 1974. Έχει πραγματοποιήσει 25 ατομικές εκθέσεις από τις οποίες 6 ήταν αναδρομικές και συμμετείχε σε ισάριθμες ομαδικές στην Ελλάδα και το εξωτερικό.

Είναι μέλος της Ε.Ε.Τ.Ε., του Συλλόγου Γλυπτών και του ΣΚΕΤΒΕ. Έργα του περιλαμβάνονται στις συλλογές του Μουσείου Βορρέ, της Πινακοθήκης Εταιρείας Μακεδονικών Σπουδών, του Μακεδονικού Μουσείου Σύγχρονης Τέχνης, του Τελλόγλειου Ιδρύματος Τεχνών του Α.Π.Θ., της Δημοτικής Πινακοθήκης Λάρισας, του Δημοτικού Μουσείου Καβάλας, της Δημοτικής Βιβλιοθήκης Καβάλας, καθώς και σε ιδιωτικές συλλογές της Ελλάδας και του εξωτερικού (Γερμανία, Η.Π.Α.)

1974

Πανεπιστήμιο Yale, New Heaven Η.Π.Α

Γκαλερί «Τροντζια», Μασαχουσέτη Η.Π.Α

1975

Στέγη Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών, Καβάλα

City Bank, Θεσσαλονίκη

1978

Γκαλερί "Αρμός", Καβάλα

1980

Στέγη Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών, Καβάλα

Γκαλερί "Κίων", Καβάλα

Γκαλερί "Ζυγός", Αθήνα

1984

Φουαγιέ Διοικητηρίου, Καβάλα

Γαλλικό Ινστιτούτο, Θεσσαλονίκη

Γκαλερί "Κοχλίας", Θεσσαλονίκη

1991

Παλαιό Αρχαιολογικό Μουσείο, αναδρομική, Θεσσαλονίκη

Δημοτική Πινακοθήκη, Θεσσαλονίκη

Γκαλερί "German", Ξάνθη

1993

Δημοτική Πινακοθήκη - Μουσείο Γ. Ι. Κατσίγρα, αναδρομική, Λάρισα

1994

Γκαλερί "Λόλα Νικολάου", Θεσσαλονίκη

1996

Δημοτικό Μουσείο, Καβάλα

1997

Γκαλερί "Ζυγός", Αθήνα

1999

Νομική Σχολή Κομοτηνής στο πλαίσιο του Συμποσίου "Μνήμη Β. Πεντάζου", Κομοτηνή

Δημοτικό Μουσείο, Ελευθέρια, Καβάλα - Πετρωτά Έβρου, Δήμος Τριγώνου

Αίθουσα Τέχνης "Παρατηρητής", αναδρομική, Θεσσαλονίκη

2000

Μουσείο Βυζαντινού Πολιτισμού, αναδρομική, Θεσσαλονίκη

2002

Αρχαιολογικό Μουσείο, αναδρομική, Καβάλα

Σύλλογος Αρχαιοφίλων - Νομαρχία Έβρου, αναδρομική, Αλεξανδρούπολη

2006

Καλογερίκό, Λιμένας Θάσου

Παλατάκι, Λιμενάρια Θάσου

2009

Ιμαρέτ, Καβάλα

2011

Αρχαιολογικό Μουσείο, Καβάλα

2012

Πινακοθήκη σύγχρονης Βαλκανικής τέχνης, Κοντιά Λήμνου

Γκαλερί "Ορφέως 20", Ξάνθη

2019

Ίδρυμα Θρακικής Τέχνης και Παράδοσης, Ξάνθη

...και άλλες σελίδες
Λόγου και Τέχνης

ο πίνακας

Στο μαξιλάρι έκρυψα τη φωνή
Ο πατέρας μου έγνεψε πίσω απ' τη μπαλκονόπορτα
παραφύλαγε χλωμός κάτω από τη λάμπα
βουβός, τυφλός, δίχως δάχτυλα

Σηκώθηκα
το σκούρο φόρεσα κοστούμι και τον ζωγράφισα
έτσι όπως έστεκε ευρύχωρος, με τέσσερα φρεσκοπλυμένα άκρα
δέρμα σταρένιο κι ένα γαρύφαλλο στον ουρανίσκο

Τώρα βρίσκω τη διεύθυνση
είμαι ικανός να σκάψω με ευλάβεια τη γη
ακόμη και ν' αγαπήσω
αφού στον γάμο θα 'ναι παρών
στα χρώματα μιας αγιογραφίας

Πασχάλης Κατσίκας

Το θεριό

Ο φόβος τη μέρα νυχτερίδα πίσω από παντζούρι
τις νύχτες σαν γάτα με μαύρο τρίχωμα γαντζώνεται στα δέντρα
Όσο κι αν τον κρύψω στ' αστέρια
φυσάει βαθιά
στο σκοτάδι δαγκώνει την καρδιά μου
Κι όμως εσύ στέκεσαι αλεξικέραυνο
σε σπίτι ψηλό που απορροφά τις μαχαιριές χωρίς ανάσα
Με ανέξοδα μάτια αρνείσαι το καμουφλάζ του κακού
Βρέχεις φως στα ενύπνια
στους κεραυνούς λιώνεις τους επιιάλτες
Μαζί σου κοιτώ κατάματα το θεριό
να βρυχάται στους ώμους μας

Η στάχτη

Από το ψεύδος του κόσμου σκορπίζεται παντού
εσύ ολάνοιχτος, δίχως μνήμη, δεν το βλέπεις
Καλώδια ψευδαισθήσεων εναποθέτουν εικονικές αστραπές στα ερείπια
κυλιούνται, ιδρώνουν, συνωστίζονται σαν κύμα στο νου
Μεταμέλειες κατηγορίζουν σαν πέτρες
κρύσταλλα βυθίζονται στον πυθμένα
Πάψε να μακαρίζεις δίχως ίσκιο
όσους πρόφτασε η ταπείνωση των ερειπίων
τα μνήματα θέλουν πλάι τους ανθρώπους με χνότο ζεστό
Το χέρι ύψωσε κι άστραψε μια στον ουρανό
τίναξε το αφρισμένο ποτάμι έξω απ' το δέρμα
να λαμπαδιάσουν τα βεγγαλικά στα μάρμαρα
να 'ρθει η μέρα που θα πάψεις να σβήνεις σαν τον ασβέστη

Πασχάλης Κατσίκας

Πολύτιμοι λίθοι

Το ξόρκι έπιασε.

Και ο σκύλος του απόκτησε δύο κρυστάλλους στη θέση των ματιών.

Τώρα μπορούσε και έβλεπε το μέλλον του ο σκύλος. Καθαρά.

Και με κρυστάλλινη διαύγεια.

Σκέφτηκε, τότε, να του βγάλει τα δυο μάτια. Και να τα πουλήσει.

Τον φώναξε γλυκά και τρυφερά κοντά του.

Ο σκύλος όμως έτρεξε και έφυγε μακριά.

Και ούτε που ξαναγύρισε ποτέ.

Γιατί είδε, με κρυστάλλινη διαύγεια, τι τον περίμενε.

Αποφάσισε τότε και δοκίμασε το ξόρκι και στα δικά του μάτια.

Το ξόρκι έπιασε και πάλι.

Κι απόκτησε κι ο ίδιος δύο κρυστάλλους στη θέση των ματιών.

Και είδε καθαρά, με διαύγεια κρυστάλλινη, το μέλλον του.

Την άλλη μέρα όλοι τον είδανε να περιφέρεται απ' το πρωί στους δρόμους.

Να ψάχνει. Να σκοντάφτει.

Να ρωτά. Να ψηλαφεί.

Με δύο κρυστάλλους, σφιγμένους στη δεξιά παλάμη του, τον είδανε.

Να μπαινοβγαίνει στα χρυσοχοεία.

Να επισκέπτεται τους αργυραμοιβούς.

Και μ' ένα λευκό μπαστούνι στο άλλο χέρι. Για οδηγό.

Που προπορεύονταν.

Και που τον οδηγούσε προς στο μέλλον.

Μουράτης Κοροσιάδης

Η Γη, χυτή πέτρα, 1990

Το ουράνιο τόξο

Ακόμα και το ουράνιο τόξο έχει σώμα
φτιαγμένο απ' τις ψιχάλες της βροχής
κι είναι μί' αρχιτεκτονική αστραφτερών ατόμων
που φτάνουν ως πολύ ψηλά,
μα δεν μπορείς να το ακουμπήσεις με το χέρι σου,
ούτε καν με το μυαλό σου.

Η ανάσα της ζωής

Η ανάσα της ζωής βρίσκεται στους σφοδρούς της αλλαγής ανέμους,
ανακατεμένη με την ανάσα της καταστροφής.
Όμως, αν θέλεις ν' ανασάνεις τη βαθιά, τη μεγαλόπρεπη ζωή,
ανάσανε ολομόναχος, στη σιγαλιά, μες στο σκοτάδι,
δίχως να βλέπεις τίποτα.

David Herbert Lawrence
σε μετάφραση *Νίκου Παπάνα*

Καβάλα

Στο κενό
Ανάμεσα γη και ουρανό
Περιφραγμένη από δέντρα
Επιπλέει στον αφρό της θάλασσας
Η εκκλησία της Αγίας Ειρήνης
Της ειρηνικής

Φτιαγμένη κι αυτή
Από αφρό
Σπειροειδών κοχυλιών
Και λεπτών λευκών βοτσάλων

Σε μια πόλη που μοιάζει με
Τιτάνια φώκια
Που δεν έφτασε στη θάλασσα ποτέ
Μόνο έπεσε
Με φτερά ανοιχτά
στο χείλος του προορισμού της

Από τα τρυφερά φτερά του λαιμού
Το υδραγωγείο υψώθηκε
Από το μάτι που παρέμεινε
Διψασμένο για ουρανό
Ο πύργος με τα τείχη
φτιαχτηκε

Κι από το σώμα
Λευκά κτίρια
Ψήλωσαν
Απλώθηκαν σαν σεληνόφως

Το αζούρ του ουρανού και της θάλασσας
σμίγει
μακραίνει
μπερδεύεται

Και μεις οι άνθρωποι είμαστε μόνο περαστικοί
Σαν νιφάδες πικραλίδας
Περπατάμε σιωπηλά
Θαυμάζοντας
Μόλις αγγίζοντας την άμμο
Όπου η ιστορία γεννήθηκε

Nemanja Vujacic
σε μετάφραση Εύης Λαμπροπούλου

Για τις σχέσεις μεταξύ επιστήμης και ποίησης: λίγες σκέψεις για μια επιστημολογία της ποίησης

Γράφει ο **Μάξιμος Αλυγιζάκης**

Η επιστημολογία αφορά τη θεωρεία της γνώσης, τη φιλοσοφία της επιστήμης και τη μελέτη της επιστημονικής διαδικασίας. Έχει κάποια θέση σ' όλα αυτά η ποίηση; Ως κομμάτι των γραμμάτων, ο ποιητικός λόγος είναι αναμφίβολα κι αυτός μέρος της γνώσης, συμμετέχει ενεργά στην ερμηνεία των γεγονότων, διηγείται τον υπαρκτό κόσμο αλλά και αυτόν του ονείρου και της φαντασίας, υπηρετεί τον εξανθρωπισμό του ανθρώπου. Δεν είναι βέβαια επιστήμη, με την έννοια της στενής επιστημονικής εμπειρικής μεθόδου, αλλά παρ' όλα αυτά η ποίηση είναι δυνατόν να βοηθήσει τόσο στην εδραίωση των γνώσεων όσο και των επιστημονικών κατακτήσεων.

Ένα πρώτο σημείο των σχέσεων ποίησης και επιστήμης μας ωθεί να μιλήσουμε για μια διεπιστημονική ανάγκη,

για μια αμοιβαία επίδραση, για μια ανταλλαγή (υπο)θέσεων και ενίοτε μεθόδων. Η ποίηση βοηθά τα μέγιστα για να μπορούμε να βλέπουμε το οτιδήποτε με άλλα μάτια: «ένα πραγματικό ταξίδι ανακάλυψης δεν είναι αυτό που ψάχνει νέες γαίες αλλά αυτό που μας επιτρέπει να βλέπουμε με καινούργια ματιά», όπως έλεγε ο Μαρσέλ Προυστ στο περίφημο έργο του *Αναζητώντας τον χαμένο χρόνο*.

Υπάρχει επίσης μια άλλη διάσταση που επισημαίνουν όλοι σχεδόν οι στοχαστές σε θέματα επιστημολογίας. Οι διεπιστημονικές διεργασίες που είναι καινοτόμες βρίσκουν τις ρίζες τους στην φαντασία και οι ανακαλύψεις έχουν συχνά για πηγή τ' όνειρο. Και φυσικά η φαντασία και τ' όνειρο είναι τα στοιχεία της ποίησης. Βέβαια η επι-

μονή και η επιστημονική μέθοδος, οι τεχνικές γνώσεις και τα εργαλεία είναι πάντα απαραίτητα. Ωστόσο τα «Εύρηκα» ξεπηδούν συχνά μέσα απ' τα ονειροπολήματα του νου.

Η ένωση του ακαδημαϊκού κόσμου με τη λογοτεχνία και την ποίηση δεν μπορεί παρά να εμπλουτίσει την επιστήμη. Αυτό πραγματοποιείται με τη σύζευξη των διαφόρων τομέων της γνώσης, με την δυνατότητα της ποίησης να ψάχνει μέσα στ' άγνωστα χωράφια της φαντασίας και του χάους, με την ικανότητα του ποιητή να αποδομεί τους επιστημονικούς κλάδους και τα κυρίαρχα δόγματα. Υπάρχει επομένως μια διαλεκτική σχέση μεταξύ των γνώσεων και του ποιητικού γίνεσθαι: η γνώση έχει πάντα μια ποιητική διάσταση κι απ' την πλευρά του το ποίημα μπορεί να προσφέρει γνώση. Κάποιες φορές μάλιστα οι δυο κόσμοι καταφέρνουν να συνυπάρχουν στο ίδιο πρόσωπο, όπως μας διδάσκει η ιστορία των επιστημών. Ένα από τα πιο όμορφα παραδείγματα είναι ο Πέρσης Ομάρ Καγιάμ (δεύτερο ήμισυ του 11^{ου} και αρχές του 12^{ου} αιώνα), αστρονόμος και ποιητής, του οποίου η ζωή και το έργο εξιστορούνται υπέροχα από τον Γαλλο-λιβανέζο συγγραφέα Αμίν Μααλούφ

στο βιβλίο του *Σαμαρκάνδη*.

Από την πλευρά του, ο Αντουάν ντε Σαιντ-Εξυπερύ (*Ο Μικρός Πρίγκιπας*) αναφέρει μερικές χρήσιμες επιστημολογικές σκέψεις. Σύμφωνα με τον μεγάλο Γάλλο συγγραφέα, γνώση σημαίνει δημιουργία δεσμών με το αντικείμενο προς γνώση ή το άτομο το οποίο θέλουμε να προσεγγίσουμε. Πρέπει να υπάρχει οικειοποίηση με ότι και όποιον θέλουμε να γνωρίσουμε. Σ' αυτή την οικειοποίηση, η ποίηση και η φαντασία παίζουν φυσικά σημαντικότατο ρόλο. Μ' αυτό τον τρόπο ο Μικρός Πρίγκιπας γίνεται φίλος με την αλεπού του και μαθαίνει ότι πρέπει να βλέπει όχι μόνο με τα ματιά αλλά και με την καρδιά.

Ένας τομέας της γνώσης είναι ιδιαίτερα δεμένος με την ποίηση: η φιλοσοφία. Η θεματική των σχέσεων ανάμεσα στους δυο αυτούς τομείς έχει συχνά ερευνηθεί και σχολιασθεί από πολύ παλιά κι από πολλούς. Μπορούμε να αναφέρουμε ενδεικτικά το κομβικό έργο της Μαρία Ζαμπρανο (*Filosofia y poesía*) την εποχή του Μεσοπολέμου, που αναλύει τους διαφορετικούς δρόμους αλλά και τις διασταυρώσεις της φιλοσοφίας και της ποίησης. Η πρώτη υπηρετεί τον ορθολογισμό με επιχειρήματα, ερευνά την ουσία

των πραγμάτων και των σχέσεων, προχωρά με την ασφάλεια της λογικής προς την σταδιακή εξεύρεση του κόσμου. Η δεύτερη ακολουθεί το όνειρο, χάνεται στις θάλασσες του χρόνου, αγνοεί συχνά αυτό που ψάχνει και παίρνει συχνά τη μορφή του δώρου ή του χαρίσματος. Μα τόσο η φιλοσοφία όσο και η ποίηση συνυπάρχουν μέσα στην ανθρώπινη φύση, πηγαίνουν η μια προς την άλλη χωρίς σταματημό, παλεύοντας να κατανοήσουν το αβέβαιο.

Βάζοντας ένα τέλος στους παραπάνω συλλογισμούς αφήσουμε το λόγο στον Ο. Ελύτη για το πως φιλοσοφεί τα της ποίησης. Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι ο μέγας Έλληνας δημιουργός συνδυάζει δυναμικά στο έργο του τη φιλοσοφία με την ποίηση. Στο «Μικρό Ναυτίλο» αναφέρει τα εξής: «Όταν ανακαλύψουμε τις μυστικές σχέσεις των εννοιών και τις περπατήσουμε σε βάθος» βγαίνουμε στο «ξέφωτο που είναι η Ποίηση» (*Ποίηση*, Ίκαρος, 2002, σελ. 498). Οι έννοιες και το βάθος, μ' άλλα λόγια η σκέψη, ο στοχασμός κι η φιλοσοφία, συνδέονται άμεσα κι οργανικά με τον ποιητικό λόγο. Βέβαια ο ποιητής κρατά πάντα την αυτονομία του, την αυθεντικότητά του, την ιδιαιτερότητά του, δεδομένου ότι μπορεί ν' αγναντεύει την ποίη-

ση-ουρανό απ' τη δική του σκοπιά: «από καταμεσής της θάλασσας». Μ' αυτό τον τρόπο, το αντικειμενικό των φιλοσοφικών εννοιών βαδίζει ζευγαρωτά με το υποκειμενικό του ποιητή. Άλλωστε, στην ίδια συλλογή, ο Ελύτης μας μεταφέρει το αίσθημα της λευτεριάς και του θάρρους που μας δίνει μια τέτοια ποίηση, ικανή για τα πάντα: «γίνομαι άνεμος για τον χαρταετό και χαρταετός για τον άνεμο, ακόμα και όταν ουρανός δεν υπάρχει» (σελ. 513). Σ' άλλο του έργο («Δυτικά της λύπης»), ο ποιητής βάζει φωτιά στην ιστορία για να κρατήσει την ποίηση, «κείνο που απομένει», δίνοντάς της τα ακόλουθα χαρακτηριστικά: «Ποίηση. Δίκαιη και ουσιαστική κι ευθεία...». Παρατηρούμε στο σημείο αυτό ότι ο Ελύτης πιστεύει σε μια ηθική φιλοσοφική αρχή που συνταιριάζει την ποίηση με το δίκιο, προσδίδοντάς της ταυτόχρονα μια αντικειμενική-υλιστική διάσταση, «... Δίκαιη ... και στο ρολόι αλήθητη» (σελ. 588).

Απ' όλα τα προηγούμενα, αυτό που θα μπορούσαμε να συμπεράνουμε είναι πως η ποίηση κι η γνώση είναι ένα καλύτερο ζευγάρι, με ρωμαλέους δεσμούς μεταξύ τους μα ακολουθώντας η καθεμιά το δικό της αυτόνομο δρόμο.

Για την ποιητική συλλογή της Μπρικένα Γκίστο (Εκδόσεις Ιωλκός, 2022)
«Πέρα από τους φράχτες»

Χαρούμενο πέταγμα
προς το φως
και την ελευθερία

Γράφει ο **Νίκος Παπάνας**

Η ποιητική συλλογή **«Πέρα από τους φράχτες»** (Εκδόσεις Ιωλκός, 2022) είναι η πρώτη της **Μπρικένα Γκίστο**. Περιέχει 36 ποιήματα. Το κύριο θέμα της αποτελεί η αγάπη για τη ζωή. Αυτή εκφράζεται με ιδιαίτερη ευφροσύνη. Ήδη από το πρώτο ποίημα, το εγώ δηλώνει ότι έχει έναν ήλιο εντός του, ότι πασχίζει να μετατρέψει κάθε λυγμό σε τραγούδι. Δε λείπουν, βέβαια, οι πρόσκαιρες στιγμές παραίτησης ή κόπωσης. Ωστόσο, τα περισσότερα ποιήματα καταυγάζονται από αισιοδοξία. Πράγματι, το τελευταίο ποίημα της συλλογής μάς ελευθερώνει από την ξηρασία, το σκοτάδι, το θάνατο - μας ντύνει σε μια **άλλη ευγένεια**, καθιστώντας μας φωτεινούς κι ανέρους.

Το δεύτερο θέμα της συλλογής είναι η ανάγκη της δικαιοσύνης, η αλληλεγγύη, ή (όπως χαρακτηριστικά ονομάζεται) **η αέναη ανάγκη του «ανήκειν»**. Η κοινωνική αδικία, η καταπίεση, η άσκηση της εξουσίας στηλιτεύονται. Θριαμβεύει η ελπίδα ότι **θα γελάμε πιο συχνά/και θα μετράμε τα αστέρια/που πέφτουν**

απ' τον ουρανό ψηλά.

Η γραφή είναι συναισθηματική. Συνήθως η διατύπωση είναι ιδιαίτερα αναλυτική, ενώ οι επαναλήψεις ρημάτων ή και ολόκληρων φράσεων χρησιμοποιούνται για έμφαση. Τον ίδιο σκοπό εξυπηρετούν και οι βραχείες περίοδοι ελάχιστων λέξεων, στις οποίες θα συναντήσουμε μόνο το υποκείμενο ή μόνο το αντικείμενο χωρίς ρήμα. Ενδιαφέρουσα είναι και η χρήση ορισμένων λέξεων, που επανέρχονται ως μοτίβα, συντελώντας στην ενότητα ατμόσφαιρας και συναισθήματος: **ήλιος, φως, γέλιο, άνοιξη, πτήση, φτερά, δρόμος, σκέψη.**

Τελικά, η ποιητική συλλογή **«Πέρα από τους φράχτες»** επιχειρεί τη λύτρωση του ποιητικού εγώ και, μέσω αυτού, όλων μας, πέρα και πάνω από τους περιορισμούς που μας πνίγουν, σ' ένα χαρούμενο πέταγμα προς το φως και την ελευθερία:

**θα φορέσουμε τα ψάθινα καπέλα μας
και θα πετάξουμε πάνω από τα σώματά μας.**

*Νίκη, χυτή πέτρα, 1988
ύψος 103 εκ.*

Καβάλα από μακριά

Γράφει η **Μανίνα Ζουμπουλάκη**

*Εξακολουθεί να είναι η πατρίδα μου,
κι ας λένε φίλοι Καβαλιώτες ότι από μακριά δείχνουν όλα καλύτερα...*

Κάποτε η ξαδέρφη μου Μαρία Ζ μου χάρισε ένα μαγνητάκι με φωτογραφία της Καβάλας και το κόλλησα στην κουζίνα, στο πλάι του φούρνου μικροκυμάτων. Πέρασαν χρόνια, το μαγνητάκι μαύρισε, πάλιωσε, και το λιμάνι της Καβάλας έδειχνε θολό απάνω του, σα να το είχε σκεπάσει μπεζ ομίχλη.

Το καλοκαίρι του '19 ήρθα με την κόρη μου στην Καβάλα, της άρεσε πολύ η πόλη, έκανε «ααα» και «ουου» κοιτάζοντας τη θάλασσα από το δωμάτιό μας στο «Γαλαξία». Έβγαινε στο μπαλκόνι και ρωτούσε για τα αξιοθέατα, την συνοικία της Παναγίας, το Σταυρό, τις Καμάρες, τα πάντα. Όταν γυρίσαμε στην Αθήνα, ξεκόλλησε το

μαγνητάκι από το φούρνο μικροκυμάτων και το πέταξε προσβεβλημένη, «Είναι πολύ πιο όμορφη η πόλη», είπε, «και ντροπή να την έχεις εδώ σε τέτοια χxxxάλια φωτογραφία!»

Η φωτογραφία δεν ήτανε χάλια από την αρχή, ήτανε γαλάζια και πανέμορφη όταν μου την χάρισε η ξαδέρφη, αλλά τα αντικείμενα, ειδικά οι φωτογραφίες πάνω σε μαγνητάκια μέσα σε κουζίνες... χαλάνε με τον καιρό. Γίνονται τρις χειρότερες οι φωτογραφίες από τα ίδια τα μέρη, από τα τοπία τα οποία απεικονίζουν, γίνονται καφετιές, παλιές, αρπάζουν από κανένα τηγάνι, ποτίζουν υγρασίες, πιτσιλιούνται, και γενικά είναι για πέταμα. Το

αντίθετο δηλαδή από αυτό που συμβαίνει με τις εικόνες του μυαλού μας: η Καβάλα στο μυαλό μου είναι κούκλα, κάτι παραπάνω από κούκλα. Όχι ότι είναι άσχημη στην πραγματικότητα, κάθε άλλο, είναι μια από τις πιο όμορφες πόλεις του κόσμου, αντικειμενικά – απλώς οι εικόνες του μυαλού μας (των Καβαλιωτών που ζούμε εκτός Καβάλας) οι φωτογραφίες που έχουμε μέσα στο κεφάλι μας, δεν ξεθωριάζουν ποτέ. Δεν χαλάνε, δεν μαυρίζουν, δεν τσαλακώνονται από το χρόνο, την κάπνα ή/και τις μαγειρικές, μένουν αστραφτερές και γαλάζιες για πάντα.

Έρχομαι τακτικά στην Καβάλα, βλέπω Καβαλιώτες φίλους στην Αθήνα, μιλάμε στα τηλέφωνα από μακριά, τσεκάρω σχεδόν κάθε μέρα τα σάιτ των Καβαλιώτικων εφημερίδων. Τα τελευταία χρόνια με χαλάει που δεν έχω σπίτι στην πόλη, που φιλοξενούμαι από αγαπημένες φίλες ή μένω στο «Γαλαξία». Έχουμε μακριά ιστορία χασίματος σπιτιών ως οικογένεια, στην Καβάλα και στη Θάσο, αλλά αυτά έχει η ζωή,

δεν είναι ευθεία γραμμή, καλύτερα να χάνεις κι από κανένα σπίτι στο στροφιλίκι παρά να χάνεις ανθρώπους. Με νύχια και με δόντια (ωστόσο) κράτησα ένα διαμέρισμα στη Βενιζέλου, «δωρεά εν ζωή» του παππού μας Μιχάλη, από το 1963: εννοώ δεν το πούλησα όταν οι καιροί δυσκολέψανε, ούτε όταν παραδυσκολέψανε οι ίδιοι καιροί. Μερικές φορές με ρωτούσαν φίλοι Αθηναίοι, «Μα τι το θέλεις, ένα διαμέρισμα στην Καβάλα, θα πάς ποτέ να ζήσεις εκεί;» Σήκωνα τους ώμους και δεν απαντούσα. Δεν ήξερα τι το ήθελα, το είχα νοικιασμένο, έλεγα δικαιολογίες, ένα επιπλέον έσοδο κλπ... μέχρι που έκλεισα τα εξήντα και κοίταξα από την μπαλκονόπορτα του «Γαλαξία», ή μάλλον του μυαλού μου, το λιμάνι μια μέρα με ήλιο: παρόμοια θέα έχει και το διαμέρισμα του παππού Μιχάλη, βλέπει ουρανό και θάλασσα, από Θάσο μέχρι Άγιο Όρος τις μέρες με καθαρό καιρό.

Μα είναι αριστούργημα αυτό το λιμάνι, αυτή η θέα στη

θάλασσα, το πώς κατεβαίνει η πλαγιά σα να κατακυλάει μαλακά μέχρι την παραλία, σα να βρέχει τα πόδια της στο νερό χωρίς να χάνει τον βουνίσιο αέρα της. Είναι ωραίο το καλντερίμι και η βόλτα από το Πάρκο στη Μυροβόλο που λέει κι ο Αργύρης Μπακιρτζής. Είναι ωραίες οι γειτονιές, όσες θυμάμαι από τα παιδικά μου χρόνια κι αυτές που δεν θυμάμαι καθόλου, ακόμα κι οι φρέσκες, αυτές που ξεφύτρωσαν τις τελευταίες δεκαετίες. Ο ουρανός φαίνεται πιο μεγάλος, πιο ανοιχτός, τα σύννεφα πιο μακρινά, ο ήλιος πιο λαμπερός...

Βέβαια όλα αυτά είναι κατά πάσα πιθανότητα μέσα στο κεφάλι μου, όπως οι φωτογραφίες (μνήμης) που δεν ξεθωριάζουν ποτέ. Ζω στην Αθήνα εκατό χρόνια, υπάρχουν γειτονιές της που μου αρέσουν, άλλες φωτογραφίες μνήμης επίσης αξεθώριαστες... μόνο που κι αυτές ακόμα, είναι αγαπημένες επειδή μου θυμίζουν την Καβάλα: η παραλία της Γλυφάδας αρχές καλοκαιριού, με μέτρια Αθηναϊκή θάλασσα όταν μπαίνεις μέσα στο νερό

που όμως από μακριά μοιάζει με την τραγανή Καβαλιώτικη θάλασσα, δρόμοι με ανθισμένες ακακίες, πάρκα με πεύκα που μοσχοβολάνε σαν του Άγιου Σίλα, ο Λυκαβητός με την πρασινάδα να κατεβαίνει μέχρι τον Περιφερειακό και ο Περιφερειακός Πολυγώνου με κίτρινα ανθάκια την άνοιξη σαν αυτά που φυτρώνουν σε όλους τους ακάλυπτους της Καβάλας. Ακόμα και σε όσους έχουν τσιμεντωθεί.

Οπότε σκέφτομαι τι ωραία θα είναι να μπορώ να μένω στην Καβάλα για καιρό, για καλοκαίρια ολόκληρα ή έστω μισά, και όταν το σκέφτομαι αυτό, κοιμάμαι πολύ καλύτερα. Επίσης ξυπνάω πιο ορεξάτη την επόμενη μέρα, λες και με περιμένει η θάλασσα ακριβώς όπως την θυμάμαι αλλά και όπως είναι, μια και δεν έχει αλλάξει καθόλου η θάλασσα της Καβάλας, από την δεκαετία του '70 μέχρι σήμερα. Είναι η καλύτερη θάλασσα του κόσμου όπως και η Καβάλα είναι η ομορφότερη πόλη. Αντικειμενικά μιλώντας.

Στο πλευρό του Ζαχαρία Παπαντωνίου

[Η γρηά η βαβά μ', καλά ύστιρ' να,/ταϊρνά ταϊρνά
σβούρα τ' αδράχτ' στριφουγυρνά,/η βάβου η γρηούλα η αφιντιά τ' ς
πήγι μι τ' ρόκα στ' ν αγκαλιά τ' ς /κι έκατσι 'κειά κουντά στ' φουτιά τ' ς]

Γράφει ο Πάνος Θεοδωρίδης

Που λέτε, όταν αρχινήσαμε την περιοδεία της Εγνατίας οδού, καλοκαίρι του 1971, Θανάσης, Σταμάτης εμουά, βρήκαμε την αρχική χάραξη, διοδεύσαμε την Απολλωνία (όχι το Γριμποτζάκι) ήτοι την πλακωτή οδό με διπλή σειρά μαγαζιών κι έναν τουρμπέ, και το αγίασμα του αποστόλου Παύλου και ένα απομεσήμερο κοιμηθήκαμε σε μια στέρνα έξω από την Αμφίπολη. Έπειτα, πήγαμε στον πύργο Απολλωνίας, στα λουτρά Ελευθερών, ώσπου κατηφορίζοντας τον χωματόδρομο προς το Ορφάνι, η ρόδα της ψαροκασέλας που είχαμε συγκολλησει στην πενταμισάρα Μπεεμβέ έχασε το αξονάκι της και βρήκαμε τρακτέρι με πλαφόρμα να μας πάει Καβάλα. Ήτο Σάββατο και όλα κλει-

στά, οπότε περάσαμε δυό μέρες αφήνοντας τη μηχανή στον τόρνο, να μας ετοιμάσει το κυλινδράκι τη Δευτέρα. Έως τότε, πήγαμε στην πλαζ Καβάλας με τα πόδια και ο Θανάσης μας edίδασκε τεχνικές να ματιάζουμε-ήταν και πρόσφατος ο Μαχαρίσι. Για την ακρίβεια, μας έμαθε τη συγκέντρωση βλέμματος, στρέφοντας το βλέμμα σε πιγκπόνηδες αμέριμνους και κοπελιές ηλιοθεραπείας. Με ειδική τεχνική, συγκεντρώναμε την προσοχή κάπου, προκαλώντας, ως αόρατοι, εκνευρισμό και μάτιασμα.

Ήρτε η Δευτέρα και φτιάχτηκε ο κυλινδράκος-άξονας. Πλέον τραβήξαμε τον δρόμο προς Παράδεισο ελαφρώς πιο κοντά στους λοφους και στα βουνάκια

και πέσαμε κατά τον σχεδιασμό πάνω σε πολλές εκατοντάδες μέτρα λιθοστρωμένης Εγνατίας και σε δύο αλλαγές ίππων. Κατάκοποι, λέγαμε να καταλήξουμε Φιλίππους και μετά Θασιακή Περαία, αλλά βράδιασε και είπαμε να καταφύγουμε στον αρχαιολογικό χώρο όπου θα υπήρχε σίγουρα η πανεπιστημιακή ανασκαφή Πελεκανίδη. Έπεφτε το βράδι όταν νοκνοκ κουρτηλήσαμε την θύρα της αποστολής, βγήκε ο καθηγητής μετά βοηθών και ρομπ ντε σαμπρ, είδε τα χαρτιά μας και μας έμπασε σε έναν κοιτώνα. Εκεί μας περίμενε ο ευφυής και πολύτιμος Αργύρης Κούντουρας και μας έδειξε τρία στρωμένα κρεβάτια, αλλά αμέσως τα απορίψαμε και ξαπλώσαμε χαμαί το μωσαικό αφου

είχαμε ξεσυνηθίσει τα στρωσίδια.

Το πρωί ο καθηγητής, ευγενέστατος μας ξενάγησε στον χώρο και μετά πήγε να συντονίσει τα σκάμματα, αφήνοντάς μας με έναν βοηθό. Περιπατήσαμε ολόκληρον τον χώρο, φτάνοντας σε ψηλό πράσινο, ώσπου ένας μας σκύβει και παίρνει στα χέρια μια λόγχι ή κάμα ξίφους παλαιάς εποχής και την δείχνει περριχαρής στον συνοδό μας. Εκείνος την περιεργάζεται και μετά με μία υπερφυσική δύναμη, την εξακοντίζει με παλμό στο δασάκι. Πάθαμε ντην μπλάκα μας, αποχειρετίσαμε την ομάδα και τον καθηγητή και φτάσαμε στο τείχος των Κατελάνων, και σε τειχιά πριν τη Μάκρη. Είχε πολλά φίδια, αλλά είχομεν άρβυλα.

Περί της θέσης των Ανθρωπιστικών Επιστημών στη σημερινή εποχή

Γράφει η **Κώστας Καλλιανιώτης**

Κατά την έναρξη λειτουργίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 1926, η Φιλοσοφική Σχολή ήταν το πρώτο (και μοναδικό, ακόμα) τμήμα που ιδρύθηκε, στελεχώθηκε και υποδέχθηκε σπουδαστές. Αυτή η εξέλιξη συμβάδιζε με τις ευρύτερες αντιλήψεις που κυριαρχούσαν εκείνη την εποχή στην Ελλάδα, ίσως και ως προέκταση του κλίματος που επικρατούσε στη Δύση μέχρι τα τέλη του 19ου αιώνα, όπου οι επιστήμες που αποτελούσαν τις λεγόμενες «Classical Humanities» θεωρούνταν ο ακρογωνιαίος λίθος της ανώτερης μόρφωσης. Λίγο λιγότερο από 100 χρόνια αργότερα, το σκηνικό φαίνεται να έχει αλλάξει άρδην: τμήματα Ιστορίας, Αρχαιολογίας, Φιλολογίας, Φιλοσοφίας και Αρχαίων Ελληνικών και Λατινικών Σπουδών σε πανεπιστήμια ανά τον κόσμο είτε ανακοινώνουν περικοπές στους προϋπολογισμούς και τα προσφερόμενα μαθήματα και μεταπτυχιακά προγράμματά τους, είτε κλείνουν εντελώς. Είναι πραγματικά, άραγε, οι ανθρωπιστικές επιστήμες τόσο ξεπερασμένες και μη απαραίτητες για τον κόσμο σήμερα;

Η «πτώση» των ανθρωπιστικών επιστημών επεξηγείται εν μέρει από τις ευρύτερες κοινωνικές, πολιτικές και, το κυριότερο, οικονομικές αλλαγές που έχουν συντελεστεί ανά τον κόσμο μέσα στην τελευταία εκατονταετία. Η παγκοσμιοποίηση της οικονομίας μετά τη λήξη των δύο παγκόσμιων πολέ-

μων, η προοδευτική μετάβαση της ανθρωπότητας προς μία μετα-βιομηχανική κοινωνία, αλλά και η ραγδαία τεχνολογική ανάπτυξη οδήγησαν στην άνοδο επιστημονικών τομέων πιο ταιριαστών με τις αρχές αυτού του «νέου κόσμου». Έτσι, ειδικότητες όπως η Πληροφορική, οι Τηλεπικοινωνίες, η Βιολογία, τα Οικονομικά, το Μάρκετινγκ, η Διοίκηση Επιχειρήσεων και άλλα, προάγονται ακόμα και από τις ίδιες τις κυβερνήσεις κρατών ως υψηλότερης σημασίας και πιο επικερδείς οικονομικά τομείς σε σχέση με τις ανθρωπιστικές επιστήμες, λαμβάνοντας και την αντίστοιχη προώθηση και οικονομική ενίσχυση. Αυτό, νομοτελειακά, έχει ως αποτέλεσμα να θεωρεί και η ίδια η ευρύτερη κοινωνία εν πολλοίς τις ανθρωπιστικές επιστήμες ως έναν κλάδο χωρίς ιδιαίτερες επαγγελματικές προοπτικές στο σημερινό κόσμο, τροφοδοτώντας τον φαύλο κύκλο που οδηγεί στον περαιτέρω μααρασμό τους ως κάτι που «έχει ξεπεραστεί από τις εξελίξεις».

Τα πράγματα, όμως, δεν είναι ακριβώς έτσι. Η ανθρωπότητα έχει την τάση να κρίνει τα πάντα υπό αρκετά απόλυτη οπτική γωνία, και να φτάνει σε εξίσου απόλυτα συμπεράσματα: κάτι είναι χρήσιμο και υπεραπαραίτητο ή άχρηστο και περιττό, είναι νεωτεριστικό ή πλήρως ξεπερασμένο, μπορεί να επιφέρει μέγιστο κέρδος ή είναι οικονομικά ασύμφορο. Και αυτό ακριβώς είναι, τις περισσότερες φορές, το σκεπτικό που οδη-

γεί στο κλείσιμο πανεπιστημιακών τμημάτων που θεωρούνται «περιττά» και/ή «ασύμφορα». Δεν είναι όμως οι ανθρωπιστικές επιστήμες ο ξεπερασμένος παράγοντας εν προκειμένω, αλλά η αντίληψη που έχει ως επί το πλείστον η κοινωνία (και δη τα κέντρα των οικονομικών αποφάσεων) ως προς αυτές, τη σημασία, τη μεθοδολογία και τις προοπτικές τους.

Η λέξη-κλειδί είναι η εξής: διεπιστημονικότητα. Με βάση τις αρχές αυτής της προσέγγισης, τα στεγανά ανάμεσα στις επιστήμες αναιρούνται και υπάρχει συνεργασία, ανταλλαγή θεωρίας, μεθοδολογίας, τεχνογνωσίας και πρακτικής εφαρμογής προκειμένου να διατυπωθούν αλλά και να απαντηθούν ερευνητικά ερωτήματα που υπερβαίνουν τα «παραδοσιακά» όρια του αντικειμένου της εκάστοτε επιστήμης. Στην Αρχαιολογία, για παράδειγμα, είναι ολοένα και συχνότερη η ένταξη εφαρμογών GIS, εξειδικευμένου λογισμικού ηλεκτρονικών υπολογιστών, drones, εφαρμογών Virtual και Augmented Reality, και άλλων μέχρι πρότινος νοούμενων ως αποκλειστικά «Θετικών» πρακτικών, στην ανασκαφική και εργαστηριακή μεθοδολογία. Αποτέλεσμα αυτής της αλληλεπίδρασης με τις αρχές των θετικών επιστημών είναι η δημιουργία ενός εντελώς νέου πεδίου δράσης και έρευνας, με οικονομικές και επαγγελματικές προοπτικές που δεν μπορούσαμε ούτε να διανοηθούμε πριν λίγες δεκαετίες. Καθίσταται σαφές, λοιπόν, πως η τεχνολογική εξέλιξη περισσότερο αναζωογόνησε τον κλάδο και του έδωσε νέα εργαλεία προκειμένου να επιτελέσει τους σκοπούς του, παρά τον κατέστησε ξεπερασμένο και/ή περιττό.

Εξυπακούεται πως οι σχέσεις στο πλαίσιο της διεπιστημονικότητας είναι αμφίδρομες. Έτσι, όπως οι ανθρωπιστικές επιστήμες εξελίσσονται μέσω της προσέγγισης με άλλους διεπιστημονικούς κλάδους και την υιοθέτηση τεχνολογικών πρακτικών, ομοίως με τη σειρά τους είναι σχεδόν απαραίτητος

ρυθμιστικός παράγοντας στην ίδια την τεχνολογική εξέλιξη της ανθρωπότητας. Ο Γάλλος συγγραφέας και φιλόσοφος Αλμπέρ Καμύ είχε γράψει πως «ένας άνθρωπος χωρίς ηθική είναι ένα άγριο θηρίο λυμένο στον κόσμο». Με αυτό κατά νου, οφείλουμε να συλλογιστούμε τους κινδύνους της ανεξέλεγκτης τεχνολογικής εξέλιξης, κινδύνους προς την υγεία, την ελευθερία και την ασφάλεια των πολιτών αλλά και προς το περιβάλλον στο οποίο ζουν, χωρίς μια παράλληλη ηθική και φιλοσοφική θεώρηση που μόνο οι ανθρωπιστικές επιστήμες μπορούν να προσφέρουν.

Για να λειτουργήσει, προφανώς, αυτή η προοδευτική προσέγγιση, και να αποτελέσει την απαραίτητη γέφυρα ανάμεσα στο «παρελθόν» και το «παρόν», οφείλει να γίνει αποδεκτή και από τους ίδιους τους εκπροσώπους των επιστημών. Κατά την προσφιλή έκφραση, «τα πάντα ρει», ο κόσμος αλλάζει διαρκώς, η αλλαγή ισοδυναμεί με πρόοδο και επιβίωση, η στασιμότητα με μαρασμό και αφανισμό. Υπό αυτό το πρίσμα, και εστιάζοντας στις ανθρωπιστικές επιστήμες, οφείλουν οι ίδιοι οι επιστήμονες να απαγκιστρωθούν από απαρχαιωμένες πρακτικές και προσεγγίσεις, να εξελιχθούν και να προσαρμοστούν στις νέες συνθήκες, χωρίς όμως να απολέσουν το «πνεύμα» και την «ψυχή» των θεμελιωδών αρχών του κλάδου τους. Τα μέσα για την επίτευξη αυτού του στόχου είναι υπαρκτά και διαθέσιμα σε όλους. Και, αν χρησιμοποιηθούν σωστά, είναι η πιο ισχυρή απόδειξη για το ότι οι ανθρωπιστικές επιστήμες δεν είναι ένα απομεινάρι του παρελθόντος, αλλά ένας ζωντανός οργανισμός που εξελίσσεται, προσαρμόζεται, θέτει νέα και επίκαιρα ερευνητικά ερωτήματα που κάθε άλλο παρά ξεπερασμένα είναι, και μπορεί να συμβάλει στις κοινωνικές και οικονομικές εξελίξεις του παρόντος και του μέλλοντος.

Η σημασία της διεπιστημονικότητας για την αρχαιολογία: το παράδειγμα της βιοαρχαιολογίας

Γράφει η **Ναυσικά Στεφανίδου**

Οι διαρκείς διαμάχες στην υφήλιο, οι συνθήκες διαβίωσης στη σημερινή πραγματικότητα, η έλλειψη παιδείας, η οχλαγωγία των μέσων ενημέρωσης και η παράλυση της αισθητικής στην καθημερινότητα, υπογραμμίζουν την ύψιστη ανάγκη ύπαρξης των ανθρωπιστικών επιστημών ως μέσο σύνδεσης του ανθρώπου με το ποιόν του.

Αναφερόμενη συγκεκριμένα στην επιστήμη της αρχαιολογίας, φαίνεται πως η σύγχρονη πραγματικότητα την απειλεί τόσο σε διεθνές όσο και εθνικό επίπεδο. Είδαμε πριν από ένα χρόνο με δυσάρεστη έκπληξη τον τομέα αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου του Σέφιλντ να κλείνει, ενώ έχει θρέψει γενιές αξιότιμων αρχαιολόγων. Πώς γίνεται ένα από τα πιο διακεκριμένα τμήματα αρχαιολογίας της Ευρώπης να κατεβάζει οριστικά ρολά, αφήνοντας μετέωρους τους ερευνητές και φοιτητές του; Σε κρίση βρίσκονται πολλοί ακόμα τομείς ανθρωπιστικών σπουδών σε Ευρώπη και Ηνωμένες Πολιτείες.

Σε εγχώριο επίπεδο, βυζαντινές αγορές ξεριζώθηκαν στο όνομα της εργολαβίας, θολωτοί τάφοι καπνίστηκαν από φωτιές και πολλοί αρχαιολογικοί χώροι έχουν την πιο του-

ριστική περίοδο μειωμένο ωράριο λειτουργίας λόγω έλλειψης προσωπικού. Σε τι οφείλεται η υποβάθμιση και η έλλειψη ενδιαφέροντος μιας τόσο σημαντικής επιστήμης; Η παραμέληση της πολιτιστικής μας κληρονομιάς ισούται με παραμέληση του ίδιου του εαυτού, και είναι εκκωφαντική δήλωση της περιόδου κρίσης που ζούμε.

Η επιστήμη της αρχαιολογίας έχει δημιουργήσει ένα πλαίσιο ώσμωσης και αλληλεπίδρασης μεταξύ ανθρωπιστικών, θετικών και τεχνολογικών επιστημών. Ακριβώς σε αυτήν τη διεπιστημονικότητα που τη διακατέχει, συναντάται η επιβίωση και η ανάπτυξή της. Κάποιες από τις επιστήμες που την συνθέτουν είναι η γεωαρχαιολογία, η τοπογραφία, η ενάλια αρχαιολογία, η αρχαιοβοτανική κ.ά. Η κάθε μια από αυτές έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει με πολύ ξεχωριστό τρόπο στην έρευνα, ωστόσο στις παρακάτω παραγράφους θα ήθελα να σταθώ συγκεκριμένα στην τελευταία, την αρχαιοβοτανική.

Ξεκινώντας από την αρχή, πρώτη φορά άκουσα τον όρο αρχαιοβοτανική ή βιοαρχαιολογία όταν ήμουν Γ' Λυκείου στο ραδιόφωνο, σε μια συζήτηση σχετικά με το πώς τρέ-

*Αρχαιολογικός
χώρος
Κολώννας Αίγινας*

φονταν οι αρχαίοι Έλληνες. Από τότε θυμάμαι να μου κάνει εντύπωση το γεγονός ότι η αρχαιολογία μελετά κάτι τόσο ιδιαίτερο. Fast forward στα φοιτητικά χρόνια, επέλεξα τη βιοαρχαιολογία ως το πρώτο μου μάθημα επιλογής για να μάθω επιτέλους περί τίνος πρόκειται. Η βιοαρχαιολογία ή αρχαιοβοτανική είναι κλάδος της αρχαιολογίας που σε συνδυασμό με τη βιολογία εξετάζει τα φυτικά κατάλοιπα που βρίσκονται σε αρχαιολογικές θέσεις (όπως σπόρους, καρπούς, φυτά, ξύλο ακόμα και γύρη). Πέρα από τη θεωρία στα

μαθήματα, μέσω του προγράμματος Plant Cult που επιμελείται η καθηγήτρια του ΑΠΘ, Σουλτάνα-Μαρία Βαλαμώτη έγιναν πρακτικές δράσεις, μελέτες και πειραματισμοί για την καλύτερη κατανόηση αυτού του κλάδου. Είδαμε λοιπόν στην πράξη για παράδειγμα τα βήματα για το πως αλεθόταν και μαγειρευόταν το σιτάρι σε ένα προϊστορικό φουρνάκι.

Η προσωπική μου πρακτική επαφή με την αρχαιοβοτανική έρευνα πήρε ολοκληρωμένη διάσταση όταν βρέθηκα στην ανασκαφή της αρχαίας Κολώννας στην Αίγινα. Η Κολώνα εί-

ναι ένας μείζονος σημασίας οικισμός, με μεγάλη διάρκεια κατοίκησης, ο οποίος άκμασε τα χρόνια της Εποχής Χαλκού (2500- 2600 π.Χ.). Παράλληλα με την ανασκαφή σε διάφορα σημεία του οικισμού, συμπεριλαμβάνεται στην έρευνα και η αρχαιοβοτανική μελέτη. Η διαδικασία που ακολουθείται είναι αρκετά συστηματική, με βήματα που μετά από μερικές επαναλήψεις μοιάζουν περισσότερο με χορογραφία. Με θέα το Σαρωνικό και τα λευκά πανιά που έπλεαν στον ορίζοντα, κάναμε τη δική μας "επίπλευση", όπως ονομάζεται το πρώτο βήμα που γίνεται με τη βοήθεια του νεροκόσκινου, ενός αυτοσχέδιου βαρελιού μέσα από το οποίο αναβλύζει νερό. Το δείγμα χώματος που συλλέγεται από την εκάστοτε τομή αδειάζεται στο νεροκόσκινο, στο εσωτερικό του οποίου βρίσκεται μία σήτα όπου και μένει το βαρύ υπόλοιπο του δείγματος. Το χώμα ξεπλέεται και μένει στον πάτο, ενώ οι σπόροι και τα υπόλοιπα φυτικά κατάλοιπα επιπλέουν και αναβλύζουν από μια προχοή. Έπειτα συλλέγονται σε ειδικά κόσκινα, όπου και ξεκινάει η διαδικασία διαλογής με τον διαχωρισμό του ελαφρού από το βαρύ υλικό. Αφού στεγνώσει το δείγμα, ταξινομείται σε κατηγορίες βάσει υλικού (π.χ όστρεα, οστά, ανθρακες κ.ά).

Η κάθε διαδικασία -όσο μικρή κι αν φαίνεται- έχει βάθος και σημασία αλλά χάρη συντομίας δεν θα προχωρήσω σε περαιτέρω ανάλυση. Όλα αυτά εκτυλίσσονται εξωτερικά της αποθήκης, του κέντρου ελέγχου δηλαδή όλης της ανασκαφής, υπό τη σκιά των πεύκων και τη μουσική υπόκρουση των τζιτζικιών. Οι μικρές χαρές που αντισταθμίζουν τη δυσκολία του καύσωνα. Το ταξίδι των σπόρων που καλλιεργήθηκαν χιλιάδες χρόνια πριν στον ίδιο τόπο, ολοκληρώνε-

Διαδικασία διαλογής

*Διαδικασία
επίπλευσης
(νεροκόσκινο)*

ται σε κάποιο στερεοσκόπιο εργαστηρίου για τη διεξαγωγή των τελικών συμπερασμάτων.

Μέσω αυτού του κλάδου όμως δεν εντοπίζονται μόνο οι διατροφικές συνήθειες του κάθε τόπου και πολιτισμού. Μελετάται η αρχή και ανάπτυξη της γεωργίας στον τόπο μας, η εξημέρωση των φυτών, οι δυνατότητες επεξεργασίας σπόρων, οι τρόποι μαγειρέματος και η κατανάλωση της τροφής, ακόμα και τα δίκτυα ανταλλαγής της εκάστοτε περιόδου μεταξύ οικισμών. Όλες αυτές οι πληροφορίες δεν θα μπορού-

σαν να έχουν συλλεχθεί εάν δεν υπήρχε περαιτέρω εξειδίκευση στον τομέα της αρχαιολογίας. Ο απώτερος αντίκτυπος ενός τόσο πολυσύνθετου ερευνητικού έργου δεν αφορά μόνο τον επιστημονικό χώρο.

Μεγαλύτερη σημασία έχει ίσως ο απόηχός του στο ευρύ κοινό, καθώς η ανάπτυξη της πολιτιστικής μας κουλτούρας, η επαφή και απόκτηση γνώσης για τον τόπο μας, αλλά και γενικότερα η δημιουργία ενδιαφέροντος για την αρχαιολογία και το παρελθόν είναι η μέθοδος διάσωσης της επιστήμης.

Η α - πολιτική ταυτότητα των νέων

Γράφει η **Στέλλα Αικατερίνη Κυριακούδη**

Έχω κατασταλάξει πια στο συμπέρασμα πως η αβεβαιότητα αποτελεί και αποτελούσε πάντα αναπόσπαστο τμήμα της ελληνικής πολιτικής κουλτούρας και νοοτροπίας. Ένα ανομοιογενές φάσμα που κυμαίνεται από την απολιτικοποίηση έως τον πολιτικό φανατισμό σκιάζει από την απαρχή της την ελληνική πολιτική σκηνή. Με τις πρόσφατες γεωπολιτικές εξελίξεις σε παγκόσμιο επίπεδο να καταδεικνύουν την αδυναμία -ίσως και απροθυμία- της παγκόσμιας κοινότητας να αναλάβει δράση, κατανοούμε πως η αδράνεια κάθε μεμονωμένου πολίτη, όσον αφορά τα κοινά, έχει μετουσιωθεί σε δυσκαμψία και έλλειψη ενεργοποίησης από τη μεριά των πολιτικών οργάνων. Αυτή η νοοτροπία κληροδοτείται από γενιά σε γενιά σφυρηλατώντας ανθρώπους διχασμένους, νέους που η ηθική τους δε τους επιτρέπει να στηριχθούν στους λανθασμένους χειρισμούς του παρελθόντος, αλλά η ανασφάλειά τους το καθιστά αδύνατον να προβούν σε μια ριζική αναθεώρηση και αναγέννηση των πολιτικών πραγμάτων.

Φυσικά δε μπορούμε να γενικεύουμε κατατάσσοντας όλους τους νέους στην ίδια κατηγορία και επιδίδοντάς τους μια κοινή πολιτική ταυτότητα. Οι βασικές συμπεριφορές, όμως, που παρουσιάζονται μπορούν να περιγραφούν -ως ένα βαθμό- με το κάθε άτομο να αυτοπροσδιορίζεται σε διαφορετικό σημείο της προοδευτικής καμπύλης των πολιτικών πεποιθήσεων. Με λίγα λόγια τρεις είναι κυρίως οι άξονες πάνω στους οποίους μπορεί να προσανατολίζεται η πολιτική πυξίδα ενός νέου: η αποχή και η απάθεια, η τυφλή και επιφανειακή εναρμόνιση με τις πεποιθήσεις ενός κόμματος για ποικίλους λόγους και τέλος η συνειδητή και ενεργή συμμετοχή στα κοινά και στη λήψη αποφάσε-

ων. Αναλύοντας, όμως, αυτές τις συνιστώσες θα ήθελα ταυτόχρονα να αναφερθώ και στις κοινωνικές συνθήκες που οδήγησαν στη διαμόρφωσή τους.

Η νέα γενιά διέρχεται σημαντικές φάσεις της κοινωνικοποίησής της παράλληλα με περιόδους μεγάλων αλλαγών και προκλήσεων. Η οικονομική κρίση του 2008 κατέστρεψε την εμπιστοσύνη των τότε ενηλίκων στο πολιτικό σύστημα, με αποτέλεσμα η νέα γενιά που έκανε τότε τα πρώτα της πνευματικά βήματα να γαλουχηθεί από γονείς που σπανίως της προσέφεραν πολιτικά ερεθίσματα, με αυτές τις σπάνιες περιστάσεις να φέρουν συνήθως αρνητική χροιά. Έτσι σήμερα σημειώνεται μια επιταχυνόμενη απομάκρυνση των νέων από την πολιτική η οποία εκδηλώνεται ως συρρίκνωση του ενδιαφέροντός τους και της έμπρακτης συμμετοχής τους. Παράδειγμα αποτελεί η αποχή των νέων από τις εκλογές ή η νοοτροπία του «ψηφίζω λευκό». Αυτή η απολιτική στάση αποτελεί σύνηθες φαινόμενο στο οποίο έχουν ωθηθεί πολλοί νέοι. Οι τελευταίοι αδυνατούν να βρουν μια πολιτική ιδεολογία που να κρίνεται αντάξια των προσδοκιών τους και προδομένοι από ένα σύστημα που δε τους εκφράζει, δε μπορούν να ταυτίσουν τα δικά τους θέλω και πιστεύω με μια πολιτική ταυτότητα. Πιστεύουν πως η πολιτική είναι ένας χώρος γεμάτος διαφθορά, εμποτισμένος με ατομικές σκοπιμότητες κέρδους, χωρίς χώρο για ανοιχτό διάλογο και συμμετοχή των πολλών. Άλλωστε η ίδια η πραγματικότητα επιβεβαιώνει με μαρτυρικό τρόπο αυτή τη ζοφερή νοοτροπία. Επαναλαμβανόμενες πολιτικές φιγούρες επικρατούν εναλλάξ στο πολιτικό στερέωμα με τους πολιτικούς ηγέτες

εντός του ίδιου κόμματος να δίνουν την εξουσία σαν σκυτάλη ο ένας στον άλλο. Οι πολιτικές προοπτικές δεν αλλάζουν καθόλου, παρά μόνο μεταλλάσσεται το φανταχτερό τους κάλυμμα, έτσι ώστε να ικανοποιείται το λαϊκό θυμικό και να κατευνάζεται ο πόθος του κόσμου για αλλαγή. Πρόσκαιρος νικητής σε αυτήν την αέναη σκυταλοδρομία, σε αυτό το φαύλο παιχνίδι συγκυριών και ικανοποίησης του κοινού αισθήματος, δεν είναι αυτός με τις πιο ρηξικέλευθες ιδέες αλλά αυτός που θα μπορέσει να νιώσει τι επιθυμεί ο λαός την κατάλληλη στιγμή και να του υποσχεθεί πως θα το εκπληρώσει, ακόμα κι αν αυτό δε γίνει ποτέ. Και σε όλο αυτό το παιχνίδι ρόλων και οικογενειοκρατίας έρχονται να προστεθούν οι πελατειακές σχέσεις, η άκαμπτη γραφειοκρατία και άλλοι λανθασμένοι χειρισμοί με σκοπό την επιβίωση μιας ταλαντευόμενης οικονομίας. Ποιος μπορεί, λοιπόν, να κατηγορήσει τους νέους, όταν οι τελευταίοι βροντοφωνάζουν πως έχουν χάσει την πίστη τους στην πολιτική; Όταν το σύστημα είναι ημιτελές και τα θεμέλια σαθρά, είναι δυνατόν να μην έχουν χάσει οι νέοι τις ελπίδες τους; Αυτή η καταθλιπτική αλήθεια εναντιώνεται εξ ορισμού στην επαναστατικότητα των νέων και είναι ασυμβίβαστη με τα ιδανικά τους. Ως αποτέλεσμα οι νέοι προσπαθούν να απομακρύνουν την ύπαρξή τους -όσο μπορούν- από την πολιτική, γιατί νομίζουν πως με αυτόν τον τρόπο δε θα βεβηλωθούν τα πιστεύω τους από τον κόσμο των «μεγάλων».

Ακόμα και όταν η αποχή των νέων από την πολιτική δεν οφείλεται στην απογοήτευση τους προς το πολιτικό σύστημα, υπάρχουν κι άλλα αίτια που τους έχουν ωθήσει σε αυτήν την συμπεριφορά. Οι αλλεπάλληλες υποχρεώσεις που φορτώνονται οι νέοι, ο βομβαρδισμός τους με πληροφορίες από τα ΜΜΕ και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, οι υψηλές προσδοκίες των γονιών και του κοινωνικού περίγυρου, καθώς και ο σχεδόν ανύπαρκτος ελεύθερος χρόνος δεν επιτρέπουν στους νέους να αφοσιωθούν πνευματικά σε πολιτικά ζητήματα και να θεμελιώσουν συγκεκριμένες πεποιθήσεις.

Η επόμενη οπτική που προανέφερα είναι η στείρα εναρμόνιση

των νέων με τις πεποιθήσεις ενός κόμματος χωρίς κάποια υγιή και ωφέλιμη ταύτιση με αυτό. Πιο συγκεκριμένα, πολλοί νέοι επιλέγουν το κόμμα που θα υποστηρίξουν με βάση τα πιστεύω της οικογένειάς τους. Όταν από μικροί εκτίθενται αποκλειστικά σε ερεθίσματα εξύμνησης ενός κόμματος από τους γονείς τους και απόρριψης των υπολοίπων, είναι ιδιαίτερα δύσκολο να αποδεσμευθούν από αυτήν την υποσυνείδητη ετεροκατεύθυνση κι έτσι συνεχίζουν να ψηφίζουν αυτό το κόμμα επειδή το θεωρούν σωστό χωρίς να έχουν μελετήσει το πολιτικό του πρόγραμμα. Ισχύει, όμως, και η αντίθετη περίπτωση, στην οποία νέοι από επαναστατική διάθεση επιλέγουν ένα κομματικό προσανατολισμό είτε απλά για να εναντιωθούν στην καταπίεση των δικών τους είτε για να νιώσουν πως ξεχωρίζουν από τους υπόλοιπους και πως ανήκουν σε μια ομάδα που τους αποδέχεται. Αυτή η τελευταία περίπτωση είναι ιδιαίτερα επικίνδυνη, αφού η φανατική ταύτιση με μια πολιτική ομάδα μπορεί να οδηγήσει σε εκδηλώσεις μαζοποίησης, βίας, μισαλλοδοξίας και φανατισμού.

Για το τέλος, άφησα το πιο υγιές μοντέλο πολιτικοποίησης, το οποίο θεωρώ ότι πρέπει να μας μείνει ως φωτεινό πρότυπο που θα καταυγάζει με αγαστό φως τις προσπάθειες όλων μας για ένα καλύτερο αύριο. Παρά την πλημμύρα αρνητικών στοιχείων που ανέφερα, υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό νέων που διαβλέπουν την πολιτική ως εργαλείο για να επιφέρουν κοινωνικές αλλαγές. Βλέπουν την πολιτική σκηνή σαν την σκηνή ενός αρχαίου θεάτρου πάνω στην οποία μπορούν να διακηρύξουν τα πολιτικά τους πιστεύω και να συμμετέχουν σε μια πνευματική μέθεξη μαζί με άλλους συνομηλίκους τους. Αυτοί οι νέοι βλέπουν στην πολιτική το καθρέφτισμα της πολιτικής του Περικλή και ελπίζουν πως μέσα από αυτήν μπορούν να αφυπνίσουν συνειδήσεις. Αυτοί οι νέοι ψηφίζουν συνειδητά, συμμετέχουν σε ειρηνικές διαδηλώσεις, γράφουν άρθρα και πολιτεύονται ως φοιτητές και μαθητές. Σε αυτούς τους νέους επαφίεται το μέλλον μας, γι' αυτό ας προσπαθήσουμε να γίνουμε σαν αυτούς.

Στόματα ερμητικά κλειστά!

Γράφει ο **Πάυλος Λεμοντζής**

Χρόνια και χρόνια σιωπής. Από την εποχή της «σιδερωμένης» Σπυριδούλας (1955) στην Ελένη του Κωσταλέξη, στην ανώνυμη ανήλικη που την εξέδιδε ο μαστροπός συγγενής, στη λεκτική και σωματική κακοποίηση -έως θανάτου- του Βαγγέλη Γιακουμάκη, στον βιασμό της χρυσής ολυμπιονίκη, στην κακοποίηση ηθοποιών - γυναικών, ανδρών - από πανίσχυρους σκηνοθέτες και συναδέλφους τους, στην εντεκάχρονη μικρή αθλήτρια που άνοιξε το στόμα της στα 21 της και μίλησε για τον βιασμό της από τον παιδεραστή προπονητή της, στη δολοφονία της Καρολάιν στα Γλυκά Νερά Αττικής από τον σύζυγό της, μέχρι το σοκ από την πρωτοφανή στη χώρα μας υπόθεση των τριών νεκρών παιδιών στην Πάτρα, μέσα σε χρονικό διάστημα 2,5 ετών, υπόθεση που απασχόλησε όλον τον πολιτισμένο κόσμο, υπόθεση που, ενώ γράφω αυτές της γραμμές, δε γνωρίζω την κατάληξή της.

Σοκαρισμένος είμαι κι εγώ από τη μανία για λιντσάρισμα της σύγχρονης Μήδειας από τον όχλο μέσα στο διαδίκτυο,

έξω από το σπίτι της, μέσα στα παράθυρα των κάθε είδους εκπομπών σε όλα τα κανάλια. Κι όμως, η ενοχή της σιωπής οδήγησε στις κραυγές αναθέματος. Δήθεν δεν ήξερε η μικρή κοινωνία της γειτονιάς τι συνέβαινε σ' ένα διαλυμένο σπίτι. Υποκρισία, σιωπή και συγκάλυψη. Στην Ελλάδα του 20^{ου} και 21^{ου} αιώνα.

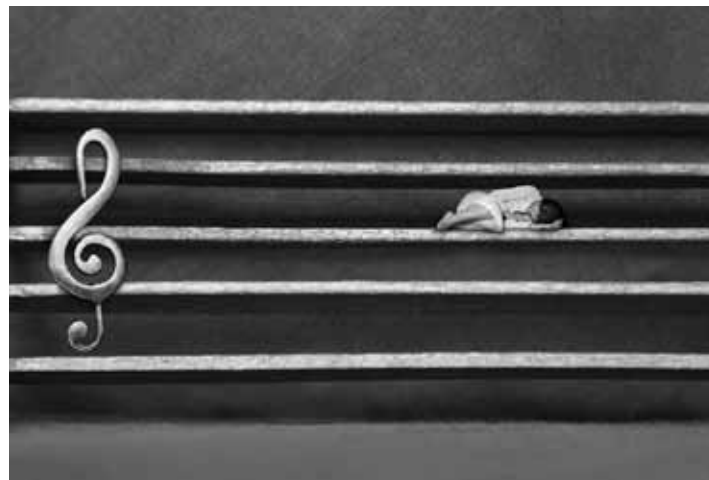
Σκοταδισμός ή φόβος που δε γνωρίζει χρονικά όρια και κοινωνικές μεταρρυθμίσεις; Η πληγή στη ψυχή, όσο αιμορραγεί, κλείνει το στόμα των παθόντων. Δυστυχώς, ο περίγυρος ξέρει κι αρκείται στους ψιθύρους. Πίσω από τις πόρτες, πίσω από τα παράθυρα, κάτω από τα χαλιά, κάτω από τις καρέκλες- τίτλους.

Σημαντικός ο φόβος του στίγματος, αλλά πιο σημαντική είναι, πιστεύω, η βαθιά καχυποψία για τους πολιτικούς νόμους και η ενστικτώδης αποστασιοποίηση από τις αλήθειες της οικογένειας και του στενού κύκλου. Η σιωπή για πολλά εγκλήματα ακουμπάει στην ιδέα πως στην κοινωνία εμπεριέχονται «καρύδια κάθε καρυδιάς» και

πως «αυτό το ανάληγτο κράτος» δεν μπορεί να κάνει τίποτα. Μια απαισιόδοξη θυμοσοφία συνοδεύει, συνήθως, την ατομική απάθεια και το πνεύμα έλλειψης συνεργασίας με τις Αρχές, οι οποίες, εξάλλου, παρουσιάζονται διαρκώς ως μεγαλύτερο κακό. Κάπως έτσι πέρασαν και περνούν ατιμώρητα άπειρα δράματα πίσω από κλειστές πόρτες.

Οι λεγόμενες τοπικές κοινωνίες είναι εδώ και χρόνια το φίλτρο της ελληνικής λήθης. Στην ουσία μιλάμε για νοσηρή εσωτερική συνεννόηση πολλών ανθρώπων να προσποιούνται πως δε γνωρίζουν, ενώ γνωρίζουν. Να βλέπουν, μα να κάνουν τους τυφλούς, να διαπιστώνουν το κακό, μα να το προσπερνούν σφυρίζοντας και σχολιάζοντας πίσω από γρίλιες. Οι μικροί κύκλοι, η παρέα, η κοινότητα που δε θέλει ο «ξένος» νόμος να της ορίζει καθήκοντα και υποχρεώσεις. Έτσι, οι περιβόητες τοπικές κοινωνίες έχουν δημιουργήσει ιδεώδη τείχη προστασίας για βιαστές, εμπρηστές, καταπατητές, ντόπιους μαφιόζους και οικογένειες βασανιστών. Μία άτυπη, σκληρή και απάνθρωπη ομερτά κρατά φρικτά εγκλήματα κρυμμένα πίσω από βρώμικους τοίχους. Φόβος, ντροπή και πόνος αλυσοδένουν αθώες ψυχές νέων ανθρώπων, που δεν έχουν τη δύναμη να αντιμετωπίσουν το έγκλημα, καταλήγοντας πολλές φορές στην αυτοχειρία.

Μετακυλίωντας μερικά κλικ αριστερά ή δεξιά το θέμα «συνενοχή στο έγκλημα με τη σιωπή», περνάμε από την κοινωνία των πολιτών σ' αυτήν των πολιτικών και της πολιτικής. Εκεί μεγεθύνονται τα νοσηρά φαινόμενα, έστω κι αν έρχονται στο φως καταγγελίες για σοβαρά αδικήματα, όπως καταχρήσεις, χρηματισμός, «προδοσίες», ψευδείς

κατηγορίες κι άλλα χειρότερα. Σε τέτοιες περιπτώσεις τη σιωπή αντικαθιστά η συγκάλυψη. Παρότι «ο κόσμος τ'χει τούμπανο», το κρυφό καμάρι φανερώνεται αλλά παραμένει «καμάρι» για την παράταξή του, και, κατά κανόνα, ατιμώρητο.

Συνηθισμένη υπόθεση, την οποία ο κόσμος αποδέχεται και προσπερνά μ' ένα «κόρακας κοράκου μάτι δε βγάζει» και οι πολιτικοί τη συντηρούν με νόμους υπέρ τους, όπως η ασυλία των τριακοσίων. Ωστόσο, αίσθηση στην κοινή γνώμη κάνει η κακοποίηση, με τον όποιον τρόπο, πολίτη από πολίτη και η λέξη «σοκ» συνοδεύει την ετεροχρονισμένη αποκάλυψη. Μετά, όψιμα, ανοίγουν τα στόματα και η «χιονοστιβάδα» παρόμοιων γεγονότων σε παρελθόντα χρόνο, καλύπτει μόνο τα δελτία ειδήσεων.

Ναι μεν «ποτέ δεν είναι αργά» και «ουδέν κρυπτόν υπό τον ήλιον», αλλά το παιχνίδι της ενοχής έχει τεράστια συμμετοχή στη δυστυχία του ανθρώπου. Μόνο με θάρρος μπορεί κανείς ν' αλλάξει μια ζοφερή κατάσταση. Να ψάχνει θαρραλέα τον εαυτό του προσπαθώντας να ανακαλύψει τα συστατικά του, πέρα και πάνω από οποιαδήποτε κριτική, από οποιαδήποτε ενοχική διάθεση και από οποιαδήποτε τάση αυτο-υποτίμησης.

Μια μεγάλη παρένθεση στο θέμα «ένοχη σιωπή», η στάση συμπατριωτών μας απέναντι στη γενοκτονία των Ουκρανών από τον κόκκινο δικτάτορα. Κατάσταση διχασμού κι ένας διαδικτυακός πόλεμος μεταξύ των πολυπληθών θαυμαστών- υποστηρικτών του μακελάρη ισόβιου Πρόεδρου της Ρωσίας και των ολίγων τολμηρών που δε δέχονται τη ρωσική προπαγάνδα. Εικόνες από ομαδικούς τάφους χιλιάδων θυμάτων άμαχου πληθυσμού δε συγκινούν κανέναν ρωσόφιλο Έλληνα και -όχι μόνο σιωπούν- αλλά υπερθεματίζουν τις κινήσεις του ιμπεριαλιστή ανάληπτου εισβολέα.

Ντροπή και αίσχος στους πολεμοχαρείς ανθρώπους, όπου γης.

Ένας Κρητικός σχολιαστής, ο Παύλος Πολυχρονάκης, έγραψε πριν από χρόνια και στην κρητική ντοπιολαλιά ένα εύστοχο στιχούργημα, διαχρονικά επίκαιρο, και το παραθέτω ως κατακλείδα.

«Όταν αντίδραση καμιά δεν κάνουμ' όπου πρέπει
φοβούμενοι επίπτωση μην έχουμε στην τσέπη
Όταν δεν την εκφέρουμε την εναντία γνώμη
αλλ' από σκοπιμότητα ζητούμε και συγγνώμη
Όταν "τα κείμενα κακώς" τα αφήνουμε ως έχουν
και δεν αντιστεκόμαστε σ' όσους μας κατατρέχουν
Όταν για ό,τι γίνεται γύρω μας δε μας νοιάζει
και ευλογούμε τ' άδικο που ολούθε οργιάζει
Όταν δίνουμε γήπεδο σε κάθε αδικία
κι αφήνουμε ανενόχλητες, Έριδα και Κακία
Όταν τ' αλλού το πρόβλημα, λέμε, δε μας αγγίζει
σ' απόσταση αναπνοής και να μας προσεγγίζει
Όταν θωρούμε φονικό και κλείνουμε τα μάτια
και λέμε: Να μην μπλέξουμε! Ας πάει στα κομμάτια
Και όταν υποθάλουμε τον δράστη από συμπάθεια,
φιλία ή συγγένεια ή προς το θύμα εμπάθεια
Τότε και η άδογη σιωπή κακούργημα σημαίνει
γιατ' αποκρύπτει το κακό που ξέρει πως συμβαίνει».

Οι εικόνες προέρχονται από τη συλλογή της ερασιτέχνου φωτογράφου Maryam sadat Ahmadi (Ιράν)

*Από τη συλλογή του Δ. Σωτηρούδη
«η γυναικεία μορφή στη διαχρονία της»,
λάδι σε καμβά*

Στον χορό

Γράφει η **Κοκκινογένη Γεωργία**

Ο νους της στριφογυρνούσε σε στιγμές χορού και απελευθέρωσης, επίσημες εκδηλώσεις ή αυθόρμητες καταστάσεις μεταξύ φίλων και γνωστών. Είχε αναρωτηθεί πολλές φορές αν ήταν στα κοινωνικά προβλεπόμενα να εξωτερικεύει αυτή την επιμονή προς το χορό.

Όταν ήταν παιδί, τους μάζευε στο μικρό υπόγειο δωματάκι της γιαγιάς και περπατούσε μπροστά τους στις μύτες των ποδιών ξεφωνίζοντας: είμαι μπαλαρίνα, είμαι μπαλαρίνα! Τα καλοκαίρια της περνούσαν με τραγούδια και χορό πάνω στη σκάλα της αυλής του παραδοσιακού σπιτιού· για την παρέα της ήταν η σκάλα του Μιλάνου.

Στην εφηβεία ο χορός υπήρξε μέσο φλερτ και τρόπος έλξης. Στη μνήμη της αποτυπωμένες εικόνες χορού από μεγαλύτερους που θαύμαζε, φιγούρες και καθίσματα που κρυφά μόνη της δοκίμαζε. Μορφές ανθρώπων που τους συγκρατούσε μέσα από την κίνησή τους. Τους έκλεινε μέσα στην καρδιά της και ήταν το δικό της μυστικό. Ένας θησαυρός που κανένας δεν μπορούσε να βρει και άρα κανένας δεν θα μπορούσε να της τον πάρει.

Η συγκίνηση και η χαρά που συνδεόταν με το χορό κάθε φορά που αντίκριζε το θέαμα ή λάμβανε μέρος λειτουργούσαν ως αντίδοτο στις δυσκολίες, τις κακοτοπιές και ατυχίες της όχι και τόσο ρόδινης ζωής της.

Αν δεν επεδίωκε νυχτερινές εξόδους χορευτικής εκτόνωσης, περιφερόταν σε ερασιτεχνικές ομάδες παραδοσιακών χορών ή ακόμα και μοντέρνων για να δίνει τροφή στο πνεύμα της. Γιατί μυαλό και σώμα γίνονται ένα στο χορό, κι αυτό ήταν που τη γοήτευε. Πολλές φορές εξαντλούνταν ύστερα

από ώρες, τρέχοντας με τα πατήματα να προλάβει το χρόνο, θεωρώντας πως κάθε φορά ίσως να είναι και η τελευταία.

Θες οι κλασικές της σπουδές και τα διαβάσματα για το Διόνυσο, θες αυτή η κρυφή περιουσία που την κουβαλούσε μαζί της ήταν εκείνα που δίνανε πολύ μεγάλη αξία στις μοναδικές εμπειρίες από το χορό. Έκρυβε τη δύναμη που αντλούσε από κει και τη μετέτρεπε σε υπομονή, μεγαλοψυχία και ανθεκτικότητα. Οι στροβιλισμοί, τα γρήγορα και πυκνά βήματα -χωρίς να χάνεται ούτε ένα στο δρόμο- η θέση των χεριών, το στήσιμο του κορμιού, ο συντονισμός, η πιστή εκτέλεση της χορογραφίας όλα στηρίζονταν σ' αυτά τα δυο της πόδια τα υπάκουα και ακούραστα. Κι ας μην ήταν χορεύτρια επαγγελματίας. Σ' όλη της τη ζωή έστηνε αυτί να πιάσει το ρυθμό και τα πόδια διακριτικά επιχειρούσαν την εκτέλεση.

Κι όταν οι συνθήκες δεν το επέτρεπαν να συμμετάσχει σε παραστάσεις, χρησιμοποιούσε τις τεχνολογίες για εκμάθηση βρίσκοντας διεξόδους. Στη μοναχική ζωή της υπήρχε πάντοτε χώρος για κάποιες επαναλήψεις.

Η ηλικία δεν τη φόβιζε αρκεί να είχε τα λογικά της. Ήξερε τι να κάνει σαν δασκάλα: στις εθνικές επετείους κατέβαινε προσεκτικά τη σκάλα με τα επιπλέον κιλά της και τους μάζευε στο γυμναστήριο... Μεσαία λαβή, ψηλή λαβή, σταυρωτά, αγκαζέ... Το σώμα της εξυψωνόταν. Είχε αφήσει το βάρος των υποχρεώσεων στο στενό γραφείο της. Τραγουδούσε κι απολάμβανε τις αναφωνήσεις των μαθητών της. Ένα-δύο-τρία-τέσσερα... ένα- δύο- τρία- τέσσερα... ένα-δύο- τρία- τέσσερα... Με το νου βρίσκεις το Θεό!

Πάσχα σημαίνει έξοδος *

Γράφει η **Ζωή Χατζηγεωργίου**

Η νύχτα έφεγγε αγρύπνια . Το ταξίδι είχε ξεκινήσει εδώ και μια ώρα. Οι τρεις γυναίκες του κουπέ ωστόσο, παρέμεναν σιωπηλές. Μόνο το βλέμμα κάθε μιας κυλούσε στη φιγούρα της άλλης όπως σε ράγες. Γρήγορα και αδιάκοπα.

Πρώτη μίλησε η Δέσποινα. Έγειρε το κεφάλι πίσω στο κάθισμα τέντωσε το λαιμό με τη σειρά των μαργαριταριών να φωσφορίζει λιγάκι και αναστέναξε

_ Άρχισε να φτιάχνει ο καιρός.

Έβγαλε το πλεκτό ζακετάκι που με αλυσίδα και χωρίς να φορά τα μανίκια συγκρατούσε στο στήθος και το δίπλωσε προσεκτικά. Οι άλλες δύο έσπευσαν να αρπάξουν την ριπή του λόγου πριν χαθεί άστοχα.

_ Ναι, ναι έκανε αυτή με το σκισμένο τζιν και τα σνίκερ. Άννα την έλεγε.

_ Ευτυχώς! συμπλήρωσε η τρίτη και βόλεψε καλύτερα τα ντοματί νύχια των χεριών πάνω στο βινύλ σταυροπόδι της ολόσωμης φόρμας της.

_ Κοντεύει Πάσχα. Τέτοια εποχή στο «10» επικρατούσε πανικός. Βαψίματα, ξετινάγματα. Η φτώχεια γυρνούσε το μέσα έξω μήπως κι αξιωθεί ρούχο Λαμπρής. Εμείς με τον Ευάγγελο πηγαίναμε πάντα στου θείου του ανήμερα. Αναστάσης βλέπετε.

_ Το Πάσχα η δουλειά ξεκινούσε μετά τις 12:30. Οι πελάτες άκουγαν πρώτα το Χριστός Ανέστη και μετά έρχονταν και για καμιά πενιά. Όλο και κάποιος ξέμενε μαζί μου στην κάμαρα. Δόξα τω Θεώ!. Όχι μόνο για τον επιούσιο μα για να προσποιούμαι κοντά στα άλλα, και πως είχα να μοιραστώ με κάποιον τον πρωινό καφέ της γιορτής.

_ Ο Σπύρος επιμένει να τρώμε στους δικούς του κάθε χρόνο. Δεν με καλάει. Πάνε χρόνια που οι γιορτές και τα πανηγύρια δεν με αφορούν. Σημαντικότερα θέματα καταπίνουν την σκέψη μου. Αμνός στο βωμό της ανεργίας. Τέσσερα χρόνια δουλειές μερικής απασχόλησης, βιογραφικά και συνεντεύξεις. Κόψε, ράψε το μισθό του Σπύρου να βγαίνει ο μήνας. Προχθές μόλις υπέγραψα το χαρτί της πρόσληψης.

_ Ακόμη φυλάω το χαρτί της διαθήκης. Αν ήθελα να γίνω πλούσια είχα πει μπορούσα θαυμάσια να το κάνω και για λογαριασμό μου. Δεν ήθελα. Ερωμένη όμως του Αναστάση θέλησα κι έγινα. Δεν μετανιώνω. Ο σύζυγός μου φύτεψε το ζιζάνιο της απιστίας υστερόβουλα αλλά ο Καλογεράς μου γύρισε ρόδο πάλλευκο τον εξαγνισμένο του έρωτα. Τις νύχτες δεν κοιμάμαι, τα βάζω ξανά και ξανά στη ζυγαριά. Κερδισμένη λέω πως βγήκα κι ας πλούτισε ο σύζυγος.

_ Εγώ από σένα φώς μου δεν θέλω χρήματα. Έτσι του λέω όταν χάραμα φεύγει στα κρυφά και κάνει να αφήσει στο κομοδίνο το τσαλακωμένο χαρτονόμισμα. Είναι που με κάνει ξανά και νιώθω. Ολοκαίνουρια, τριζάτη, ερωτευμένη. Που ξαγρυπνώ με την έγνοια του. Και τον φόβο του τέλους. Όσο κρατήσει, λέω στον εαυτό μου. Αν είναι όπως δείχνει, εγώ σκοτώνομαι. Χαλάλι του!

Το φως από τις λάμπες του τούνελ άστραψε πάνω στη

βέρα της Άννας που βιάστηκε να βάλει το χέρι στην τσέπη.

_ Ο άντρας μου πλαγιάζει ανυποψίαστος δίπλα μου. Νομίζει πως δεν μου κολλά ύπνος από το άγχος της καινούριας δουλειάς. Από τύψεις για κείνον αγρυπνώ. Κι από αηδία. Για μένα που ενέδωσα και κέρδισα τη δουλειά με τα προσόντα του κορμιού. «Κοιμήσου μη φαίνεσαι ταλαιπωρημένη αύριο» μου λέει κι η αγκαλιά του γίνεται λύπη που δεν μπορώ να νανουρίσω.

Ο αφηγητής κατέβηκε στον σταθμό του δωματίου του με τις πρώτες ακτίνες του ήλιου. Τις άφησε να συνομιλούν μονολογώντας με άγνωστη κατάληξη και προορισμό. Προβληματίστηκε για τον τίτλο. «Αδιέξοδα γυναικών πάθη» σκέφτηκε στην αρχή. Μα πάλι δεν ήταν σίγουρος. Κάποια στιγμή σα να είδε το μήλο του Αδάμ να ξεπροβάλλει από τη γυαλιστερή λαιμόκοψη του ανώνυμου μέλους αυτής της ιδιότυπης παρέας. Ο δημιουργός λένε, σπανίως απογυμνώνει εντελώς τη σκέψη του.

* Στο κείμενο συνομιλούν: η Δέσποινα από το «10» του Καραγάτση, ο/η ανώνυμος/η από το ποίημα του Ιωάννου «Όχι μαζί» και η Άννα από το διήγημα του Λιθοξοΐδη "Η πρόσληψη"

Το ρόπτρο

Γράφει η **Στέλλα Φουρκιώτη**

Η ύπαρξη των ρόπτρων χάνεται στα βάθη των αιώνων. Φθάνει ακόμη και μέχρι την εποχή του Ομήρου. Τα ρόπτρα συνήθως ήταν χειροποίητα κεράκια, χαλκάδες, λαξεμένες λάμες με μορφές ζώων ή με μορφές γυναικών, με βλέμμα άλλοτε χαρούμενο και άλλοτε αυστηρό έτσι ώστε να κεντρίζουν την προσοχή αλλά και την περιέργεια των περαστικών.

Όταν πλησιάζουμε κάποιες παλιές και ερειπωμένες από χρόνια πόρτες οιοποιείσπάνω τους έχουν αυτά τα καλαίσθητα ρόπτρα, θέλουμε να τα αγγίξουμε, να τα χαϊδέψουμε, και γιατί όχι να τα χτυπήσουμε. Θέλουμε να αντηχήσουν στ' αυτιά μας και ν' ακούσουμε το γλυκό κουδούνισμα. Και πίσω από αυτό να δούμε να ξεπροβάλλουν κάποιες μορφές, οι νοικοκυραίοι, τ' αφεντικά ή κάποια φιλικά πρόσωπα. Να τους διαβεβαιώσουμε πως είναι ακόμη εκεί. Πως δεν χάθηκαν. Δεν τους έσβησε ο χρόνος αλλά αντέχουν και παραμένουν εκεί αμετακίνητοι φύλακες και ανέκφραστοι παρατηρητές των ανέμων εξελίξεων. Οι σαγηνευτικές αυτές μορφές, τα πολύχρωμα αυτά απομεινάρια αποτελούν τα εκέμυθα σύνορα του μέσα και του έξω. Είναι τα αποκυήματα μιας μακράς παράδοσης που ξέρει να γεφυρώνει τον χαοτικό κόσμο της φαντασίας και της μυθοπλασίας. Είναι αυτά τα μικρά έργα τέχνης που προδίδουν το γούστο του νοικοκύρη και αποτελούν το πρώτο σημείο του σπιτιού που φέρνει σε επαφή τον μέσα με τον έξω κόσμο.

Πολλές φορές η ανέμη του χρόνου ρίχνει την σκόνη της στη μνήμη και στα γεγονότα. Την ρίχνει ακόμα και στις πιο μικρές γωνιές. Και έτσι όπως ξεθωριάζουν λειαινόνται και παίρνουν τις διαστάσεις του σήμερα.

Θα έχουν περάσει σχεδόν πέντε δεκαετίες από εκείνη την σκοτεινή νύχτα. Ίσως να φαίνονται πολλές... Είναι τόσες όμως όσες χρειαζόμουν για να' χω το θάρρος να μπορώ τώρα να ανηφορίζω το στενοσόκακο που οδηγεί στο πατρικό μου. Θέλω να είναι αξημέρωτα όταν φτάσω. Δεν επιθυμώ πολλές κουβέντες με τους ντόπιους. Στο βάθος φοβάμαι μην τυχόν με αναγνωρίσουν και χρειαστεί να δώσω εξηγήσεις για την απουσία μας των τόσων χρόνων.

Θα ήμουν πέντε ίσως έξι χρονών όταν για πρώτη φορά είδα αυτό το περίεργο αντικείμενο στα χέρια του παππού μου. Λίγο τρομακτικό που φάνηκε. Μα βάλθηκα να το παρατηρώ με μεγάλη περιέργεια. Ήταν ένα κεφάλι λιονταριού ίσο με την παλάμη του παππού μου. Και οφείλω να ομολογήσω πως ο παππούς μου είχε μεγάλες παλάμες. Ήταν ψηλός και γεροδεμένος. Μ' αυτά τα δυνατά του χέρια φόρτωνε και ξεφόρτωνε το εμπόρευστά στα ζώα του όταν πήγαινε σε μέρη μακρινά. Το κεφάλι του λιονταριού το έφερε στο σπίτι όταν ήρθε από το τελευταίο του ταξίδι από μια πολιτεία όπου οι χαλκοματάδες μέρα και νύχτα λιώνουν το μέταλλο. Ανάμεσα σε άλλα εργαλεία φτιάχνουν και τούτα τα ρόπτρα όπως θα έλεγε. Το διάλεξε ανάμεσα από πολλά σχέδια. Ήταν το καλύτερο και το γερότερο. Το κεφάλι του λιονταριού είχε ανοικτό το στόμα και στο κάτω σαγόνι φαίνονταν δύο δόντια ανάμεσα στα οποία κρέμονταν ένας μεγάλος κρίκος. Ο παππούς μου πήρε δύο μεγάλες βίδες και το κάρφωσε στην καρδιά της εξώθυρας. Ύστερα άρχισε να το δοκιμάζει χτυπώντας τον κρίκο στο σαγόνι του λιονταριού. Εγώ τον παρακολουθούσα με θαυμασμό καθισμένος στο πεζούλι.

Ηγιαγιά μου μόλις άκουσε τα χτυπήματα βγήκε οργισμένη στην αυλή και του έβαλε τις φωνές. Δεν της άρεσε ετούτο το κεφάλι. Ούτε μια φορά δεν το αποκάλεσε ρόπτρο. Το έλεγε τακτάκι. Μόνο ο παπούς το έβρισκε περίτεχνο, εύηχο και καλαίσθητο. “Ότι πρέπει δηλαδή για την στιβαρή του αυλόπορτα.

Το ρόπτρο ή τακτάκι έβγαζε διάφορους ήχους ανάλογα με το πόσο δυνατά ή σιγανά το χτυπούσε κάποιος. Ο παπα-Γιώργης για παράδειγμα όταν ερχόταν τις Κυριακές για επίσκεψη το χτυπούσε όσο πιο σιγανά και διακριτικά μπορούσε. Τότε εκείνο σα να καταλάβαινε τον χαρακτήρα του έβγαζε τον πιο ευγενικό ήχο που είχε. Βέβαια ο παπα-Γιώργης το είχε βαπτίσει κρικέλι. Όπως όμως και να το έλεγε κανείς ρόπτρο, τακτάκι ή κρικέλι αυτό έδειχνε να έχει την δική του ψυχή. Περίμενε μέρα κα νύχτα με υπομονή και καρτερικότητα να αναγγείλει τον ερχομό των ντόπιων ή των ξένων στους νοικοκυραίους του. Καμιά φορά μαζεύονταν τα παιδιά της γειτονιάς και άρχιζαν να το χτυπούν με τη σειρά. Τότε γινόταν χαλασμός και η γιαγιά θύμωνε με τον παπού μου και με κείνο το παλιοτακτάκι που κουβάλησε. Τον μεγάλο της θυμό όμως τον έβγαλε εκείνο το χειμωνιάτικο και σκοτεινό βράδυ όταν το λιοντάρι ούρλιαξε δυνατά. Τόσο δυνατά που ράγισε ακόμη και το κεφαλόσκαλο.., Ούρλιαξε για ώρα... Και ύστερα κάποιοι μπήκαν και άρπαξαν τον πατέρα μου. Απ’την μισάνοιχτη πόρτα του δωματίου μου τον είδα να κατρακυλάει στην σκάλα και να χάνεται στο σκοτάδι. Φοβισμένος χωρίς να μπορώ να δώσω κάποια εξήγηση γι’ αυτό που μας συμβαίνει κουκουλώθηκα στα σκεπάσματα και κλαίγοντας όλη τη νύχτα μίσησα το παλιορόπτρο που ούρλιαζε τόσο δυνατά και του έριξα όλα τα φταιξίματα.

Τον ήχο του δεν τον ακούγαμε για μέρες. Και όταν φεύγαμε από το σπίτι μετά από καιρό η λύπη ήταν απλωμένη παντού. Ακόμη και η φουντωμένη λεμονιά κοντά στον παραστάτη είχε ρίξει όλους τους λεμονανθούς στο κεφαλόσκαλο. Μόνο η αγριοτριανταφυλλιά μετά από μια πρόωρη ανθοφορία γλύκανε τον αέρα της αυλής με τα μύρα της. Περπατώ με γοργά βήματα. Μετρώ πόντο-πόντο το ανηφορικό στενοσόκακο. Το πρασινισμένο από την πολυκαιρία πλακόστρωτο μου φαίνεται ατέλειωτο. Να εκεί στην στροφή του δρόμου αρχίζει να φαίνεται η μεγάλη αυλόθυρα. Έχει χάσει πλέον την στιβαρότητά της. Έχουν μείνει ωστόσο τα ίχνη της αρχοντιάς και της αξιοπρέπειας των νοικοκυραίων σε χρόνους αλλοτινούς. Πλησιάζω κοντά. Η λογική μου φωνάζει να το βάλω στα πόδια και να γυρίσω πίσω. Μα η καρδιά μου καλπάζει μπροστά. Πέφτει στο πλακόστρωτο. Ματώνει τα γόνατά της. Σηκώνεται με δύναμη και προχωράει μπροστά. Στέκομαι με δέος απέναντί της και στερεώνω με αποφασιστικότητα το πωλείται στην καρδιά της. Ανάμεσα στα δύο πορτόφυλλα. Το λιοντάρι είναι ακόμη εκεί. Χάσκει μισοξεχαρβαλωμένο. Του έχει φύγει η μία βίδα και το ένα δόντι. Και ο κρίκος σκουριασμένος δεν έχει καμία όρεξη για χτυπήματα. Κάνω ένα βήμα πίσω κοιτάζοντας με επιμονή την εξώθυρα και το λιοντάρι...

Και ύστερα παίρνω μια πέτρα από τον μισοχαλασμένο αυλότοιχο και αρχίζω να στερεώνω την βίδα του λιονταριού. Το πωλείται πέφτει από τα χτυπήματα και χάνεται ανάμεσα στα αγριόχορτα.

...Χτυπώ τον κρίκο στο σαγόνι του λιονταριού και περιμένω με υπομονή ν’ ακούσω τον πιο γλυκό του ήχο.

Ο διεθνής καπνέμπορος και επιχειρηματίας Ζάχος Αθ. Ζάχος (1869-1939).

Η επιχείρησή του «Θερμά Λουτρά Ελευθερών» στις Ελευθερές Καβάλας

Γράφει η **Σαφώ Αγγελούδη - Ζαρκάδα**

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ο Ζάχος Αθ. Ζάχος καταγόταν από σπουδαία οικογένεια της Σιάτιστας. Αρχικά ασχολήθηκε με το καπνεμπόριο στη Θεσσαλονίκη, Καβάλα και Δρέσδη. Πολυπράγμων, θέλησε να αξιοποιήσει και τις υποτυπώδεις εγκαταστάσεις των Λουτρών των Ελευθερών, κατά τα πρότυπα των ευρωπαϊκών λουτροπόλεων. Επειδή η εγκατάσταση βρισκόταν μακριά από οικισμό, δημιούργησε τα έτη 1906-1910 έναν πρότυπο οικισμό-λουτρόπολη με τη βοήθεια του αδελφού του πρωτοπόρου αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου. Κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων 1912-1913 το συγκρότημα υπέστη καταστροφές από τους Βουλγάρους, τις οποίες αποκατέστησε το 1914. Δυστυχώς το 1916 κατά τη Δεύτερη Βουλγαρική κατοχή αυτό καταστράφηκε ολοκληρωτικά. Το 1923 το ανέλαβε πάλι αποκαθιστώντας τις ζημιές, αλλά το 1928 όταν έληξε η παραχώρηση, αυτό περιήλθε στο Δημόσιο. Το 1927 ο Ζάχος δημιούργησε στη Θεσσαλονίκη το εργοστάσιο ΚΟΣΜΟΣ που έκλεισε το 1932 λόγω της οικονομικής κρίσης, ενώ το 1936 αποσύρθηκε από τις επιχειρήσεις. Το 1938 συνέταξε Αίτηση προς τον Υπουργό Τύπου και Τουρισμού κ. Θ. Νικολούδη ζητώντας να του παραχωρηθεί ξανά το συγκρότημα για δέκα χρόνια, ωστόσο δεν το εκμεταλλεύτηκε λόγω των πολέμων. Είναι άγνωστο αν η αίτηση στάλθηκε και αν ναι, ποια ήταν η απάντηση. Δυστυχώς, το 1939 ο Ζάχος πέθανε χωρίς δικαίωση.

ΛΕΞΕΙΣ ΚΛΕΙΔΙΑ

Ζάχος Αθ. Ζάχος,
Αθανάσιος Ζάχος,
Σιάτιστα, Βελεσά,
Frateli Allatini,
Δημήτριος Ζάχος,
Λουτρόπολη Ελευθερών,
Καβάλα,
Βίλα Ακρόπολη Δρέσδη,
Αριστοτέλης Αθ. Ζάχος,
Εργοστάσιο ΚΟΣΜΟΣ,
Αργύρης Αθ. Ζάχος,
Ιωάννης Αθ. Ζάχος,
Αριστείδης Αθ. Ζάχος,
Στέφανος Βούλιογλου,
Commercial Company of Salonica Ltd.,
Z. A. ZACHOS DRESDEN,
μέγαρο Ζάχου

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Ζάχος Αθανασίου Ζάχος γεννήθηκε στη Σιάτιστα το 1869. Η Σιάτιστα ήταν τότε ακμαία πόλη της Μακεδονίας, καθώς πολλές οικογένειές της είχαν μεγάλη εμπορική δραστηριότητα στα Βαλκάνια και στη Μεσοευρώπη: Βιέννη, Βουκουρέστι, Δρέσδη. Μεταξύ αυτών και οι Ζάχοι, οι οποίοι ήδη από τον 18^ο αι., είχαν σχέσεις με τη Βιέννη, λόγω του γουνεμπορίου¹.

Ο παππούς του ήταν ο Ζάχος ή Ζαχαρίας Δούκας, έμπορος, πρόκριτος της Σιάτιστας το πρώτο μισό του 19ου αι., και -όπως προκύπτει από αρχειακά έγγραφα-, έφορος των Σχολείων της. Ο πατέρας του, ο Αθανάσιος, ήταν κατά τα έτη 1868-1871 διευθυντής της Αστικής Σχολής Χώρας Σιάτιστας και το 1887 δάσκαλος στην Καστοριά, φίλος και συνάδελφος του Αναστασίου Πηχεώνα. Μητέρα του ήταν η Τρυγόνα Παπαδημητρίου.

Το ζεύγος Ζάχου απέκτησε τέσσερα παιδιά, που αναδείχτηκαν σε εξαιρετικές προσωπικότητες: Ο πρωτότοκος

ήταν ο Αργύρης Ζάχος (1868-1943), συνεργάτης του Ίωνα Δραγούμη στο Μοναστήρι². Όταν το 1903, η Βουλγαρική Προπαγάνδα αποφάσισε να παρουσιάσει στην Ευρώπη το δήθεν «Μακεδονικό Ζήτημα», με στόχο την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στο Βουλγαρικό Κράτος ο Αργύρης, τραπεζικός υπάλληλος τότε στο Μοναστήρι, μαζί με τον Θεόδωρο Μόδη και τον Θεόδωρο Καπετανόπουλο, ίδρυσε τη «Μακεδονική Φιλική Εταιρεία», με σκοπό να πειστεί η Ελληνική Κυβέρνηση να ενισχύσει την ένοπλη άμυνα των καταδυναστευόμενων από Τούρκους και Βούλγαρους, Ελλήνων της Μακεδονίας.

Ο δευτερότοκος ήταν ο Ζάχος, και οι άλλοι κατά σειρά ηλικίας, ο περίφημος αρχιτέκτονας Αριστοτέλης Ζάχος (1871 ή 1872-1939)³, ο Ιωάννης Ζάχος αριστούχος διδάκτωρ Νομικής του Πανεπιστημίου της Χαϊδελβέργης και ο υστερότοκος, ο διπλωμάτης-πολιτικός Αριστείδης Ζάχος⁴, πρώτος διοικητής των Αγίων Σαράντα της Βορείου Ηπείρου, όταν το 1912 απελευθερώθηκαν από τον Ελληνικό Στρατό.

1. Ελ. Φεσσά- Εμμανουήλ, 12 Έλληνες Αρχιτέκτονες του Μεσοπολέμου, Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, 2005, 3.

2. Ελ. Φεσσά- Εμμανουήλ, Αριστοτέλης Ζάχος και Josef Durm. Η αλληλογραφία ενός πρωτοπόρου αρχιτέκτονα του 1905-1914, Ποταμός 2013, 44, 191.

3. Διακεκριμένος Έλληνας αρχιτέκτονας και πολεοδόμος, ο οποίος σπούδασε στη Γερμανία με δασκάλους τους Friedrich von Thiersch, Carl Schäfer και Josef Durm, χωρίς όμως να ολοκληρώσει τις σπουδές του. Το 1905 επέστρεψε στην Ελλάδα, την οποία περπάτησε από άκρη σε άκρη αποτυπώνοντας σε φωτογραφίες και σχέδια βυζαντινά,

μεταβυζαντινά και παραδοσιακά κτίσματα, μαζί με τον ζωγράφο Νικόλαο Φερεκείδη. Σχεδίασε πολλούς ναούς, δημόσια και ιδιωτικά κτίσματα ακολουθώντας βυζαντινά και παραδοσιακά πρότυπα, επαναφέροντας έτσι την «ελληνικότητα» στη νεότερη ελληνική αρχιτεκτονική. Σήμερα θεωρείται «ο σημαντικότερος πρόδρομος της αρχιτεκτονικής του ελληνοκεντρικού μοντερνισμού», όπως τον διακήρυξε η γενιά του '30». Βλ. Ελ. Φεσσά- Εμμανουήλ, 12 Έλληνες Αρχιτέκτονες, όπ., π., 3-46. Ήπειρος-Θεσσαλία-Μακεδονία, Μέσα από τον φακό του Αριστοτέλη Ζάχου 1915-1931, Αρχαία Νεοελληνικής Αρχιτεκτονικής Ίδρυμα Παναγιώτη και Έφης Μιχελή, Μουσείο Μπενάκη, 2007.

4. Ελ. Φεσσά- Εμμανουήλ, 12 Έλληνες Αρχιτέκτονες, όπ., π., 3-4.

Εικόνα 1. Βελεσά 1878-1879. Από αριστερά Αριστοτέλης, Ζάχος, Αριστείδης (ο μικρότερος αδελφός), Αργύρης (ο μεγαλύτερος), και Γιάννης.
Αρχ. Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ.

Εικόνα 2. Βελεσά αρχές δεκαετίας 1880. Όρθιοι από αριστερά: Αριστοτέλης, Αργύρης, Γιάννης και Ζάχος. Καθιστοί οι γονείς Αθανάσιος και Τρυγόνα έχοντας στο μέσον τον μικρότερο γιο Αριστείδη. **Αρχ. Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ.**

Ας ξαναγυρίσουμε στη δεκαετία του 1870. Με τα παιδιά μικρά, ο Αθανάσιος μετανάστευσε με την οικογένεια και τους γονείς του στα Βελεσά, που ήταν η αρχαία ελληνική πόλη Βελισσός, το σημερινό Τίτο Βέλες της Βουλγαρίας, όπου υπήρχε ακμάζουσα ελληνική παροικία⁵. Στο Μοναστήρι, που βρίσκεται νότια του, ο Ζάχος και τα αδέρφια του φοίτησαν στο ελληνικό γυμνάσιο.

5. Οι περισσότερες πληροφορίες για τη ζωή του Ζάχου αντλήθηκαν από χειρόγραφο γραμμένο το 1937, που παρουσιάστηκε σε Διπλωματική Εργασία και πιθανότατα αποτελεί την αυτοβιογραφία του Ζάχου Α. Ζάχου. Οφείλουμε θερμά συγχαρητήρια στη συγγραφέα της εργασίας για την ουσιαστική προσφορά της στην τοπική ιστορία της περιοχής των Ελευθερών. Βλ. Χρ. Σπύρογλου, Ιαματικές Πηγές Ελευθερών Καβάλας, Ζ. Α. Ζάχος: Το όραμα και η δημιουργία, Αδημοσίευτη Διπλωματική Εργασία, Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας, Αθήνα 2018, 29-30.

ΑΠΟ ΤΗ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ ΣΤΗΝ ΚΑΒΑΛΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΔΡΕΣΔΗ

Το 1888 ο Ζάχος αποφοίτησε από το Γυμνάσιο και στη συνέχεια για δύο χρόνια σπούδασε στην Εμπορική Σχολή της Θεσσαλονίκης. Όταν την τέλειωσε, το 1890, προσελήφθη από το θείο του Δημήτριο Ζάχο, Γενικό αντιπρόσωπο στην περιφέρεια του Κοσσυφοπεδίου και Βελεσών, του μεγαλύτερου εμπορικού οίκου της Θεσσαλονίκης, Frateli Allatini (της οικογένειας των αδελφών Αλλατίνη). Ο Δημήτριος ήταν αδελφός του πατέρα του και βοήθουσε τους συμπολίτες του και ομογενείς, διορίζοντας τους αντιπροσώπους της Εταιρίας στις διάφορες πόλεις της δικαιοδοσίας του.

Σύντομα ο Ζάχος δημιούργησε στη Θεσσαλονίκη καπνεμπορική εταιρεία και ταξίδευε σε διάφορες πόλεις μεταξύ των οποίων και στην Καβάλα, απ' όπου αγόραζε καπνά για τις ανάγκες της. Με τον καιρό, απέκτησε γνωριμίες στην Καβάλα και ίδρυσε υποκατάστημα. Πάντα δραστήριος, επεξέτεινε τη δράση του και στη Δρέσδη, όπου ήδη, μετά το 1880, λόγω της αυξανόμενης ζήτησης των ανατολικών καπνών, υπήρχε αξιοσημείωτη αύξηση της παρουσίας Ελλήνων εμπόρων καπνού. Στη Δρέσδη, το 1898, σε ηλικία 29 ετών, ο Ζάχος δημιούργησε εταιρεία εμπορίας καπνών σε φύλλα.

Σύντομα διασυνδέθηκε με τα μεγαλύτερα καπνεργοστάσια της Γερμανίας αλλά και πολλών Ευρωπαϊκών κρατών: Ελβετίας, Βελγίου, Ολλανδίας, Δανίας, Σουηδίας, Φινλανδίας τα οποία κατά καιρούς επισκεπτόταν, με αποτέλεσμα να επιλέξει ως κύρια κατοικία του πλέον τη Δρέσδη. Στις διασυνδέσεις τον βοήθουσε η γνώση πολλών ξένων γλωσσών, όπως ο ίδιος αναφέρει στο βιογραφικό του σημείωμα: «.. *απάσας τάς εν τη Βαλκανική ως και τας πλείστας των εν Ευρώπη ομιλουμένων γλώσσας κατέχω....*»⁶.

6. «Αυτοβιογραφία» Ζάχου Α. Ζάχου, 1937, Χρ. Σπύρογλου, Ιαματικές Πηγές, όπ. π., σ. 61.

Εικόνα 3.
Ο Ζάχος Αθ.
Ζάχου στη
Δρέσδη.
**Αρχείο Δ.
Αλεξόπουλου.**

Εικόνα 4.
Ο λογότυπος
της εταιρίας

Εικόνα 5. Γύρω στα 1898, μέλη της οικογένειας Αθανασίου Ζάχου στη Δρέσδη. Από αριστερά Ζάχος, Αριστοτέλης, το ζεύγος Δομνίκη Ναούμ Παπάζογλου και Αργύρης. Σε πρώτο πλάνο οι γονείς Τρυγόνα και Αθανάσιος, με την εγγονή τους Μαργαρίτα, κόρη του Αργύρη. **Αρχ. Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ.**

Όμως διατήρησε την επιχείρησή του και στην Καβάλα, όπου το 1900 έκτισε στην σημερινή οδό Φιλίππου το μεγάλο του σε διαμπερές οικόπεδο με πρόσωπα στη σημερινή οδό Φιλίππου και στην οδό Παλαιολόγων⁷.

Η γνωριμία του με τον Στέφανο Βούλιογλου, πρώτου Εξ-

⁷ Σ. Αγγελούδη-Ζαρκάδα, Η Καβάλα πριν και τώρα, Έκδοση Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Καβάλας, Καβάλα 2010, 190-191.

Εικόνα 6. Γύρω στα 1900 στη Δρέσδη μέλη της οικογένειας Αθανασίου Ζάχου. Όρθιοι από αριστερά οι γιοι: Αριστείδης, Αργύρης, Ζάχος, Αριστοτέλης, και ο Γιάννης. Καθιστοί η σύζυγος του Αργύρη, Δομνίκη Ναούμ Παπάζογλου, και οι γονείς, Αθανάσιος και Τρυγόνα. Το κοριτσάκι είναι η κόρη του Αργύρη, Μαργαρίτα. **Αρχ. Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ.**

πέρ (πραγματογνώμονα) της μεγαλύτερας καπνεμπορικής Εταιρείας της Καβάλας, Commercial Company of Salonica Ltd. ήταν η αφορμή να έλθει σε επαφή με την οικογένειά του και να γνωρίσει την κόρη του Αναστασία. Και το 1901, όταν ο Ζάχος ήταν 32 ετών, έγινε ο γάμος των δύο νέων⁸.

⁸ «Αυτοβιογραφία» Ζάχου Α. Ζάχου, 1937, βλ. Χρ. Σπύρογλου, Ιαματικές Πηγές, όπ. π., 30.

Εικόνα 7. Το Μέγαρο του στην Καβάλα.
Αρχείο Λ.Θεοδωρίδου-Σωτηρίου.

Εικόνα 8. Το Μέγαρό του σήμερα ανήκει σήμερα στο Δήμο Καβάλας.
Προσωπικό αρχείο.

Εικόνα 9. Το σπίτι που έκτησε στη Δρέδη ο Ζάχου το ονόμασε «Βίλα Ακρόπολη». **Αρχείο Δ. Αλεξόπουλου.**

Εικόνα 10. Οικογενειακή φωτογραφία του Ζάχου Ζάχου στη Δρέσδη με τη γυναίκα του Αναστασία (πρώτη από δεξιά) και τα τρία από τα τέσσερα παιδιά του: Κίμωνα, Ελένη και Μενέλαο. Αρχ. Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ, εφεξής Ε.Φ.Ε.

Το νιόπαντρο ζευγάρι εγκαταστάθηκε στη Δρέσδη και κατασκεύασε στην Geshart Harptmann St 8, πάροδο της Λεωφόρου Wiens St., το νέο διώροφο με υπερυψωμένο υπόγειο και σοφίτα μέγαρό του, που το ονόμασε «Βίλα Ακρόπολη». Εκεί το ζεύγος απέκτησε τέσσερα παιδιά, στα οποία όπως συνήθιζαν οι Δυτικομακεδόνες, έδωσε αρχαία ονόματα. Κατά σειρά, τον Μενέλαο, τον Κίμωνα, τον Κλέωνα και την Ελένη.

Στη Δρέσδη η επιχείρηση χονδρικής πώλησης καπνού σε φύλλα με την ονομασία Z. A. ZACHOS DRESDEN (Z.A.Z) είχε εδραιωθεί. Απόδειξη της αποδοχής που είχε η επιχείρηση ήταν η επίσκεψη σ' αυτή στις Φεβρουαρίου 1906 του βασιλιά της Σαξονίας Φρειδερίκου Αυγούστου II. Πράγματι με

Εικόνα 11. Ο βασιλιάς της Σαξονίας ξεναγείται από τον Ζάχο Ζάχου, στην επιχείρηση χονδρικής πώλησης καπνού σε φύλλα Z. A. ZACHOS DRESDEN (Z.A.Z). 27/02/1906. Αρχ. Δημοσθένη Αλεξόπουλου

αφορμή τη σχεδιαζόμενη φορολόγηση στον καπνό και στα τσιγάρα, ο βασιλιάς θέλησε να επισκεφτεί μία καπναποθήκη της πρωτεύουσας, που ήταν κέντρο του καπνεμπορίου με πολλά εργοστάσια, για να ενημερωθεί για το εμπόριο του καπνού. Η διεύθυνση του τελωνείου υπέδειξε την επιχείρηση του Ζάχου. Εκεί ο Δυτικομακεδόνας καπνέμπορας τον υποδέχτηκε, του έδειξε τα καπνοδέματα και τον ενημέρωσε διεξοδικά για τη διαδικασία της φύτευσης, επεξεργασίας και εξαγωγής των Μακεδονικών καπνών καθώς και για την εκμετάλλευσή τους από τις Ευρωπαϊκές αγορές.⁹

⁹ «Αυτοβιογραφία» Ζάχου Α. Ζάχου, 1937, βλ. Χρ. Σπύρογλου, Ιαματικές Πηγές όπ. π., σ. 33-34.

ΣΤΙΣ ΕΛΕΥΘΕΡΕΣ ΚΑΒΑΛΑΣ

Επειδή το εμπόριο των καπνών τον απασχολούσε μόνο για ορισμένη περίοδο το χρόνο, ο πολυπράγμων Ζάχος, σύμφωνα και με την πρακτική της εποχής, αποφάσισε να ασχοληθεί και με άλλη επιχείρηση. Καθώς ήταν η εποχή της Μπέλ Επόκ, οι κάτοικοι που υπέφεραν από την επέκταση των πόλεων χωρίς τα απαραίτητα έργα υποδομής και από την καταστροφή του περιβάλλοντος επέλεξαν το καλοκαίρι τη διαμονή τους σε οργανωμένες λουτροπόλεις. Σ' αυτές συνδύαζαν τον τουρισμό, την αναψυχή και την κοινωνική συναναστροφή με την ίαση δια της λουτροθεραπείας των ασθενειών που τους ταλαιπωρούσαν. Οι πιο διάσημες ευρωπαϊκές λουτροπόλεις την εποχή αυτή ήταν το Βισύ της Γαλλίας, το Μπάθ της Αγγλίας και η Γερμανική Λουτρόπολη του Μπάντεν-Μπάντεν, τις οποίες επισκέφτηκε και ο ίδιος.

Ήταν γνωστό ότι στις Ελευθερές, 45 χιλιόμετρα νοτιοανατολικά της Καβάλας, στην κοιλάδα του ποταμού Μαρμαρά, περίπου 1,5 χιλιόμετρα πριν τις εκβολές του, υπήρχαν από την αρχαιότητα ιαματικές πηγές με υποτυπώδεις εγκαταστάσεις. Σκέφτηκε ότι μπορούσαν να εκσυγχρονιστούν, γι' αυτό αποφάσισε να ζητήσει από τις οθωμανικές αρχές την εκμετάλλευσή τους, καθώς ήλπιζε ότι η ανάπτυξη του καπνεμπορίου και η οικονομική ευμάρεια της Καβάλας θα του προσέφεραν μεγάλη πελατεία. Επίπλέον και οι καπνεργάτες οι οποίοι εργάζονταν σε δυσμενείς συνθήκες αερισμού, εκτεθειμένοι στη μυρωδιά του καπνού, θα είχαν όφελος από τη Λουτρόπολη. Επίσης, θα επωφελούνταν και οι τουρίστες, που ήδη επισκέπτονταν τις αρχαιότητες των Φιλιππων και της Θάσου, αλλά και τα τεράστια τεχνικά έργα που κατασκευάστηκαν στις εκβολές του Στρυμώνα, όπου στήθηκε και ο αρχαίος Λέων.

Κι έτσι, το 1906, απέκτησε με αυτοκρατορικό προνόμιο την

Εικόνα 12. Λουτρά Ελευθερών. Αρχ. Δημοσθένη Αλεξόπουλου.

Εικόνα 13. Τα Ιαματικά Λουτρα Ελευθερών πριν την επέμβαση. Επιστολικό δελτάριο.

εκμετάλλευσή τους για 23 χρόνια, δηλαδή ως το 1928¹⁰. Η πρώτη του ενέργεια ήταν η μεταφορά δείγματος νερού των πηγών στο Βασιλικό Σαξονικό Εργαστήριο της Δρέσδης για τη λεπτομερή χημική ανάλυσή τους. Στη συνέχεια, μελετώντας τα στοιχεία της ανάλυσης, τέσσερις ιατροί και ένας χημικός της Αθήνας προσδιόρισαν τις ασθένειες από τις οποίες μπορούσαν να θεραπευτούν οι λουόμενοι. Από τις αναλύσεις, τα νερά των Λουτρών Ελευθερών¹¹ χαρακτηρίστηκαν αλκαλικά, όπως του Λουτρακίου και λίαν όξινα και σιδηρούχα, όπως αυτά του Τσάγεζι (Στόμιο Λαρίσης), πλουσιότερα από τα αναφερθέντα, όσον αφορά στην ποσότητα των διαφόρων αλάτων. Φυσικά οι ασθενείς μπορούσαν εκτός του λουτρού να κάνουν και εσωτερική χρήση, διότι τα νερά αυτά συντελούν στην πέψη, λόγω του ανθρακικού οξέος και σιδήρου, καθώς επίσης ωφελούν και τα αναπνευστικά όργανα λόγω του υδρόθειου.

Οι γνωμοδοτήσεις των ειδικών:

Ο Ν. Καλλικούνης, Καθηγητής της θεραπευτικής και Διευθυντής της Αστυκλινικής του Πανεπιστημίου Αθηνών αναφέρει ότι τα νερά είναι αξιοσύστατα και ως λουτρά αλλά και για εσωτερική χρήση για τις περισσότερες στομαχικές και νεφρικές παθήσεις, καθώς και για την Ερπετοαρθριτική δυσκράσια εν γένει.

Ο Κ. Ι. Τσιμινάκης, Διευθυντής της Νευρολογικής κλινικής «Ο Γαληνός», Υφηγητής της Νευροπαθολογίας στο Εθνικό Πανεπιστήμιο, αποφαίνεται ότι οι εν λόγω πηγές υπερτερούν στο είδος τους λόγω των συστατικών τους όλων των υπολοίπων

¹⁰. «Αυτοβιογραφία» Ζάχου Α. Ζάχου, Βλ. Χρ. Σπύρογλου, Ιαματικές Πηγές, όπ. π., 19.

¹¹. Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών» (παρά την Καβάλλαν), Εκ του καλλιτεχνικού τυπογραφείου Γ. Δ. Διβολή, στη Θεσσαλονίκη 1910.

γνωστών ιαματικών αλιπηγών της Ανατολής. Συνιστά τη χρήση τους σε αρθριτικές παθήσεις, ψαμμιάσεις, λιθιάσεις νεφρών, κύστης, στις ισχιαλγίες, οσφυαλγίες, ρευματισμούς και νευραλγίες. Επιπλέον, θεωρεί ότι είναι άριστα για τις παθήσεις του στομάχου και του εντερικού σωλήνα, τη δυσπεψία και την αναιμία.

Ο Δ. Ε. Τσακαλώτος, Υφηγητής της χημείας και Επιμελητής του Χημείου του Εθνικού Πανεπιστημίου, αναφέρεται στην υπεροχή τους έναντι των πηγών Λουτρακίου και Τσάγεζι, λόγω της αυξημένης ποσότητας που παρουσιάζουν σε ιαματικά συστατικά: λίθιο, βρώμιο, ιώδιο.

Ο Δ. Μιχαλόπουλος, Υφηγητής της Μαιευτικής και Γυναικολόγος στο Πανεπιστήμιο Αθηνών, αναγνωρίζει την καταλληλότητα των υδάτων για παθήσεις των σπλάχνων, της κάτω κοιλίας, ομοίως της μήτρας και των χρόνιων μητρο-ενδομητρίτιδων.

Τέλος, ο ιατρός Γ. Λόγης αναφέρεται στην καταλληλότητα των υδάτων για τη θεραπεία αρθριτικών παθήσεων, ρευματισμών, νευραλγιών, όπως επίσης και κατά της ψαμμιάσης και λιθιάσεις νεφρών, κυστών, των νόσων του στομάχου και των εντέρων, της μήτρας κ.α. Τα συνιστά λόγω των συστατικών και των εξαιρετικά ευεργετικών αποτελεσμάτων, τα οποία επανειλημμένως και επί σειρά ετών παρατηρήθηκαν από τη χρήση και δοκιμή αυτών».

Μετά τις γνωμοδοτήσεις ασχολήθηκε με ζήλο στην ανάδειξη των λουτρών. Υπήρχαν δύο συμπλέγματα πηγών. Στο πρώτο, η πηγή «Αμφίπολις» απέκτησε καινούργιο κτίριο με ιδιαίτερους λουτήρες και αποδυτήρια, το παλιό θολωτό κτίριο της πηγής «Απολλωνία» επισκευάστηκε, ενώ στην πηγή «Μέγας Αλέξανδρος» κτίστηκαν νέα λουτρά. Το δεύτερο σύμπλεγμα αποτελούνταν από τρεις πηγές: «Γαληψός», «Παναγία» και «Φίλιπποι». Στην τελευταία πηγή σχεδίασε να κτίσει μεγάλο υδροθεραπευτήριο κατά το ευρω-

Εικόνα 14. Η θολωτή πηγή «Απολλωνία». Ετήσιοι οδηγοί εμπορίου και διοίκησης των ετών 1911 και 1912, «ANNUAIRE ORIENTAL DU COMMERCE, DE L'INDUSTRIE, DE L'ADMINISTRATION ET DE LA MAGISTRATICE».

Εικόνα 15. Πηγή «Αμφίπολις». Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, όπ.π.

Εικόνα 16. Ιδιαίτεροι Λουτήρες-Αποδυτήρια. Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, όπ.π.

παϊκό σύστημα με πολλά διαμερίσματα για λουτρά, ψεκασμούς, εισπνοές, καταιονήσεις κλπ.¹²

Επειδή η Λουτρόπολη είναι μακριά από τον οικισμό, με τη βοήθεια του αδελφού του αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχου διαμόρφωσε στα 1906-1910 στη δεξιά όχθη του ποταμού ένα μικρό οικισμό, που διέθετε «...τα απαραίτητα εδωδιματοπωλεία, παντοπωλείον, αρτοποιείον, κρεπωλείον, όρνιθας, περιστερεύνα, ως και ποίμνιον ίδιον, εκ του οποίου απολαμβάνεται αγνόν γάλα, νωπός τύρος, εκλεκτόν ξυνόγαλον (γιαούρτι) και λοιπά γαλακτώδη γλυκίσματα...»¹³. Το συγκρότημα είχε και πλατεία και γύρω της τα ξενοδοχεία: το διώροφο «Αμφίπολις», το «Παγγαίο», που είχε και εστιατόριο, το «Καβάλα», «Δράμα», και «Αθωνας». Στην αποβάθρα των Λου-

12. Μ-Ε Θεοδωρίδου- Σωτηρίου, Αρχιτέκτονες και Αρχιτεκτονική Πρακτική στο Βορειοελλαδικό χώρο, Δημοσίευτη Διδακτορική Διατριβή, Αθήνα 2006, 301.

13. Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, όπ., π.

Εικόνα 17. Μέγα Ξενοδοχείο «Αμφίπολις». Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, ό.π.

Εικόνα 18. Ξενοδοχείο «Καβάλα». Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, ό.π.

Εικόνα 19. Ξενοδοχείο «Παγγαίο». Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, ό.π.

Εικόνα 20. Το Χωροφυλακείο. Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, ό.π.

Εικόνα 21α, 21β.

Ἰαματικά Λουτρά Ἐλευθερῶν.
Επιστολικά δελτάρια.

τρών δημιούργησε νεόδμητο ξενοδοχείο με καφενείο και θαλάσσιες εγκαταστάσεις. Στην απέναντι όχθη κατασκεύασε και άλλη πλατεία με πλατάνια και στο βάθος χωροφυλακείο, δημιουργώντας ένα σύγχρονο για την εποχή του ιαματικό κέντρο.

Τα κτίρια του εντάχθηκαν αρμονικά στο χώρο, καθώς ο Αριστοτέλης υπήρξε μία εντελώς ξεχωριστή φυσιογνωμία στον αρχιτεκτονικό χώρο. Έχοντας σπουδάσει, ζήσει και εργαστεί στη Γερμανία την εποχή του κινήματος της επιστροφής στις ρίζες και της μελέτης της λαϊκής τέχνης, που γεννήθηκε στην Αγγλία στα τέλη του 19^{ου} αι, για να απλωθεί σ' όλη την Ευρώπη στις αρχές του 20^{ου} αι., αποτέλεσε τον κύριο αντιπρόσωπο του κινήματος αυτού στην Ελλάδα, στη χώρα όπου επί οθωμανικής διοίκησης, η λαϊκή τέ-

χνη μεγαλούργησε¹⁴.

Το 1910, πιθανόν για τις ανάγκες ολοκλήρωσης των έργων της Λουτρόπολης, πούλησε το Μέγαρο της Καβάλας στην Ανώνυμη Κτηματική και Γεωργική Εταιρεία Θεσσαλονίκης¹⁵, της Τράπεζας της Θεσσαλονίκης, που ανήκε στην οικογένεια Αλλατίνη. Το ίδιο έτος το συγκρότημα ξεκίνησε τη λειτουργία του και ο επιχειρηματίας τύπωσε έγχρωμες καρτ ποστάλ της Λουτρόπολης στα ελληνικά, γαλλικά και παλαιοτουρκικά αλλά και βιβλίο με επιστημονικές γνωματεύσεις για το νερό, πληροφορίες για τις πηγές και φωτογραφίες της εγκατάστασης.

14. Ήπειρος, Θεσσαλία Μακεδονία, όπ. π., 15,17.

15. Σ. Αγγελούδη-Ζαρκάδα, Η Καβάλα πριν και τώρα, όπ., π., 190-191

Για τις πηγές το μικρό βιβλίο αναφέρει:¹⁶ «...Οι πηγές χωρίζονται σε δύο συμπλέγματα, καθένα εκ των οποίων αποτελείται από τρεις. Παρακάτω, παραθέτουμε τα ονόματα και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους:

α. Αναβρύζουσαι πηγαί ή «Αμφίπολις», η θερμοκρασία της οποίας είναι 42,5 °C και ποσότητα 700 λίτρα ανά λεπτό, ενώ η γεύση του νερού είναι λίγο ξινή και έχει οσμή υδροθείου. Το κτήριο διαθέτει λουτήρες και αποδυτήρια.

β. Λουτρά «Απολλωνία», με ποσότητα ύδατος 110 λίτρα ανά λεπτό και θερμοκρασία 41,5 °C, η οποία διέρχεται από κρήνη σε φυσική δεξαμενή. Το κτήριο είναι θολοειδές.

γ. Λουτρά «Μέγας Αλέξανδρος». Στεγάζονται σε κτήριο με ευρύχωρη δεξαμενή, ιδιαίτερους λουτήρες, αποδυτήρια, θερμομέτρα για τη ρύθμιση της θερμοκρασίας και μεγάλο ρολόι τοποθετημένο στην είσοδο. Η θερμοκρασία τους αγγίζει τους 41,5 °C.

δ. Πηγή παλαιά «Φίλιπποι», η οποία έχει άφθονη ποσότητα ύδατος περί τα 1000 λίτρα ανά λεπτό, το οποίο χύνεται μέσω μικρού καταρράκτη 4 μέτρων ύψους στον ποταμό. Σώζεται αρχαίο τείχος δεξαμενής ρωμαϊκής ή βυζαντινής εποχής.

ε. Πηγή του ποταμού «Γαληψός», της οποίας το νερό αναβλύζει σχεδόν εντός του ποταμού, γι' αυτό και μένει ακρησιμοποίητο.

στ. Λουτρά «Παναγίας», τα οποία θεωρούνται θαυματουργά. Εκεί συνήθως οι επισκέπτες λαμβάνουν το πρώτο και το τελευταίο τους λουτρό.

Όπως προαναφέρθηκε, στην Ανατολική Μακεδονία και Θράκη την εποχή αυτή άκμαζε η καλλιέργεια και η επεξεργασία του καπνού. Και καθώς η εργασία των καπνοκαλλιεργητών και των καπνεργατών ήταν πολύ σκληρή, τα προβλήματα υγείας τους ήταν πολλά, σε κάποιες μάλιστα περιπτώσεις και θανατηφόρα (π.χ. φυματίωση). Έτσι, τα λουτρά ήταν ευεργετικά για την υγεία τους. Ευτυχώς ο επιχειρηματίας φρόντισε η διαμονή τους να είναι προσιτή. Όμως, όσον αφορά τους καπνεργάτες, λόγω των ειδικών συνθηκών εργασίας που επικρατούσαν στις καπνοπαραγωγικές περιφέρειες, η προσέλευσή τους στη λουτρόπολη δε διαρκούσε από τον Μάη έως και τον Οκτώβρη, όπως συνέβαινε σε άλλες ιαματικές πηγές, αλλά περιοριζόταν στο διάστημα που τους επέτρεπε η εργασία στα καπνοχώραφα και στα σπίτια τους. Παρόλο, λοιπόν, που το διάστημα χρήσης των Λουτρών από αυτούς, ήταν μικρό και προφανώς το κέρδος περιορισμένο, ο ίδιος κατέβαλλε κάθε δυνατή προσπάθεια να διατηρήσει για αυτούς προσιτές τις τιμές, καθώς πίστευε, επικαλούμενος τον σοφό Ισοκράτη: «*Εκ των κοινών επιμελειών απαλλάττου μη πλουσιώτερος αλλ' ενδοξότερος. Πολλών γάρ χρημάτων κρείττων ο παρά του πλήθους έπαινος.....*»

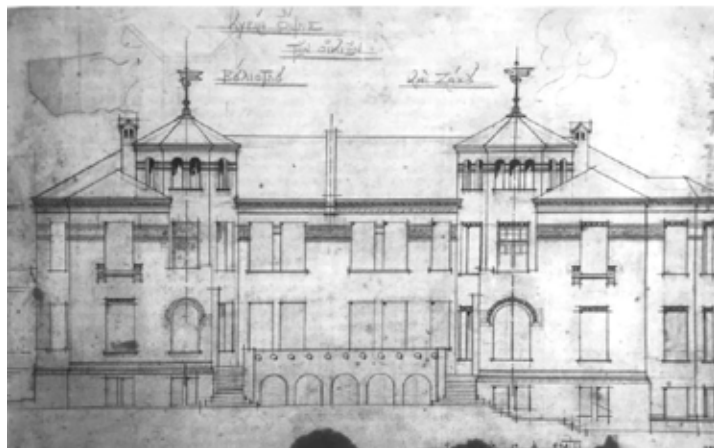
Παρ' όλα αυτά, η επιχείρηση ως το 1912, την έναρξη των Βαλκανικών πολέμων, παρέμεινε κερδοφόρα, απόδειξη ότι στα 1911-1912 ο Ζάχος και ο πεθερός του Βούλιογλου, ανέθεσαν στον Αριστοτέλη Ζάχο τη μελέτη διπλοκατοικίας στη συνοικία Αγίου Ιωάννη της Καβάλας¹⁷, συγκεκριμένα στην οδό Αγίας Λαύρας, δυτικά από το Μέγαρο Ιορδάνου.

16. Ιαματικά Λουτρά Ελευθερών, όπ. π., .

17. Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ, 12 Αρχιτέκτονες, όπ, π., σ. 40, Ελ. Φεσσά-Εμμανουήλ, Αριστοτέλης Ζάχος και Josef Durm. Η αλληλογραφία ενός πρωτοπόρου αρχιτέκτονα του 1905-1914, Ποταμός 2013, 288,289

Εικόνα 22. Κάτοψη ισογείου της διπλοκατοικίας Ζάχου-Βούλιογλου.
Αρχείο Ε.Φ.Ε.

Εικόνα 23. Όψη διπλοκατοικίας Ζάχου-Βούλιογλου.
Αρχείο Ε.Φ.Ε.

Παράλληλα, η εταιρία του διαφημίστηκε και στον ετήσιο οδηγό εμπορίου και διοίκησης του έτους 1912, που εξέδιδε κάθε χρόνο, για πολλές δεκαετίες, αρχικά η οθωμανική κυβέρνηση και εν συνεχεία και οι κυβερνήσεις της τουρκικής Δημοκρατίας, κυρίως στη γαλλική γλώσσα: ΘΕΡΜΑ ΛΟΥΤΡΑ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ. Ιδρυτής και Διευθυντής Ζ. Α. ΖΑΧΟΣ Η ΤΟΠΟΘΕΣΙΑ ΤΩΝ ΘΕΡΜΩΝ ΠΗΓΩΝ ΤΩΝ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝ.

ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ ΠΛΗΤΤΟΥΝ ΤΗ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΗ

Δυστυχώς κατά τη διάρκεια των Βαλκανικών πολέμων 1912-1913, η επιχείρηση υπέστη μεγάλες καταστροφές¹⁸. Συγκεκριμένα κατά τα έτη αυτά, η περιοχή του Πραβίου ήταν εμπόλεμη ζώνη, τα δε εχθρικά στρατεύματα προξένησαν πάρα πολλές καταστροφές, με αποτέλεσμα την κατεδάφιση από τους Βουλγάρους διαφόρων κτιρίων μελετημένων από τον αδελφό του αρχιτέκτονα Αριστοτέλη Ζάχο, στην πλατεία των λουτρών, αλλά και το στην παραλία ευρισκόμενο Καφενείο και Ξενοδοχείο «Απολλωνία» για να μη χρησιμεύσει ως σκοπιά στα διερχόμενα Ελληνικά πλοία. Ευτυχώς τις ζημιές αυτές ο Ζάχος κάλυψε με τα κέρδη των καπνεμπορικών επιχειρήσεων του εξωτερικού. Όμως, η μελέτη της καβαλιώτικης διπλοκατοικίας δεν υλοποιήθηκε, καθώς προηγούνταν η επιχείρηση.

Μετά την απελευθέρωση, με την αθρόα πολιτογραφήση του 1913, ο Ζάχος ενεγράφη στα δημοτολόγια του Δήμου

18. «Αυτοβιογραφία» Ζάχου Α. Ζάχου, Βλ. Χρ. Σπύρογλου, Ιαματικές Πηγές, όπ. π., 59-62.

Καβάλας, και το Ελληνικό Δημόσιο αναγνώρισε τη σύμβαση Ζάχου-Οθωμανικής Διοίκησης. Όμως δεν μετακόμισε στην Καβάλα, αλλά πηγαينوερχόταν Καβάλα-Δρέσδη, καθώς διατηρούσε την καπνεμπορική του επιχείρηση εκεί. Αμέσως άρχισε την επισκευή των κτιρίων της Λουτρόπολης. Το έργο ολοκληρώθηκε το 1914, οπότε το συγκρότημα επαναλειτούργησε με τα επισκευασθέντα κτίρια αλλά και με νέα, όπως το Ξενοδοχείο «Νέα Ελλάδα», την Αίθουσα «Ωραία Θέα» κλπ. Δεν είχε όμως προλάβει να ομαλοποιηθεί η λειτουργία του συγκροτήματος, όταν σαν θύελλα κατέφτασαν το 1916 τα βουλγαρικά στρατεύματα, τα οποία κατέστρεψαν τελείως τις εγκαταστάσεις των Λουτρών καθώς και τα διάφορα κτίρια, τα οποία χρησιμοποίησαν ως προχώματα μέχρι την ανακωχή του 1918, με αποτέλεσμα ο Ζάχος να στερηθεί εντελώς τη δυνατότητα εκμετάλλευσης των πηγών.

Αλλά σαν να μην έφταναν όλα αυτά που συνέβησαν από τα εχθρικά στρατεύματα, η επιχείρηση δέχτηκε νέο πλήγμα, αυτή τη φορά από το Ελληνικό Δημόσιο. Παρ' όλο που ο Ζάχος ήταν Έλληνας υπήκοος, από κακόβουλες εισηγήσεις αγνώστων θεωρήθηκε Γερμανός πολίτης, καθώς κατά τη δεύτερη βουλγαρική κατοχή είχε αποκλεισθεί στη Γερμανία και επομένως δεν παρευρισκόταν στην Καβάλα. Έτσι, το Ελληνικό Δημόσιο ανέλαβε την εκμετάλλευση των πηγών, μέχρι και το 1923, οπότε με δικαστικές ενέργειες το συγκρότημα του παραδόθηκε σε άθλια κατάσταση, καθώς από το Οκτώβριο του 1922 μέχρι τον Ιούνιο του 1923 εγκαταστάθηκαν στα Λουτρά 100 περίπου προσφυγικές οικογένειες.

Και πάλι με μεγάλη υπομονή ο επιχειρηματίας, ανέλαβε αμέσως την επισκευή των κτιρίων και την εκ νέου κατασκευή εξωραϊστικών έργων στη λουτρόπολη και λειτούργησε την επιχείρησή του ως τη λήξη του συμβολαίου του

Εικόνα 24. 1923-1924. Οικογενειακή φωτογραφία του Ζάχου Ζάχου στη Δρέσδη με τη γυναίκα του Αναστασία (πρώτη από δεξιά) και με τα παιδιά του Μενέλαο, Κίμωννα, Κλέωνα και Ελένη. Όρθια από αριστερά η Δήμητρα Βούλιογλου, αδελφή της συζύγου του.
Αρχ. Αρχείο Μ. Σκούταρη.

το 1928. Όμως είναι φανερό ότι λόγω ανωτέρας βίας αλλά και υπαιτιότητας του ίδιου του Ελληνικού Δημοσίου τα έτη 1912-1913, 1916-1923 ο Ζάχος δεν εκμεταλλεύτηκε την Λουτρόπολη, παρά τα πολλά κεφάλαια που διέθεσε για την ίδρυση και τις αλλεπάλληλες αποκαταστάσεις.

Εικόνα 25.
Ο Ζάχος
αριστερά, και
ο Αριστοτέλης
στη Δρέσδη.
Αρχείο Ε. Φ.Ε.

Εικόνα 26.
Ο Ζάχος Ζάχου
στη Δρέσδη.
Αρχείο
Δ. Αλεξόπουλου

Επειδή όμως μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο άλλαξαν και οι όροι και οι συνθήκες του καπνεμπορίου στις ξένες αγορές, καθώς άλλα κράτη μεταβλήθηκαν σε μονοπώλια, ενώ άλλα άλλαξαν τους τελωνειακούς θεσμούς και επειδή το συνάλλαγμα ήταν ασταθές τόσο στη Γερμανία όσο

και στις άλλες αγορές, ο Ζάχος υπέστη όπως και πολλοί άλλοι έμποροι κλυδωνισμό και στην καπνεμπορική του εταιρία, γι αυτό αναγκάστηκε να στήσει άλλη επιχείρηση. Έτσι παρέλαβε την οικογένειά του και στα 1926-27 μετακόμισε στη Θεσ/νίκη όπου δημιούργησε το εργοστάσιον Αλουμι-

νίου, Χαλκού και λοιπών μεταλλικών οικειακών σκευών με την επωνυμία «Κόσμος». Λόγω όμως της παγκόσμιας κρίσης του 1932, για να μη χρεωθεί στις Τράπεζες, αναγκάστηκε να κλείσει το εργοστάσιο και να περιοριστεί σε ορισμένες πράξεις σχετικές με τα καπνά για δικό του λογαριασμό αλλά και τρίτων.

Μετά το τέλος του 1928, οπότε έληξε ο χρόνος παραχώρησης των Λουτρών στο Ζάχο, το συγκρότημα συνέχισε τη λειτουργία του. Το 1931 ανεκαινίστηκαν τα ξενοδοχεία και τα λουτρά και οι υπόλοιπες εγκαταστάσεις λειτούργησαν σωστά¹⁹. Στις αρχές της δεκαετίας του 1930, κατασκευάστηκε μικρή ξύλινη αποβάθρα που εξυπηρέτούσε τα βενζινόπλοια και τα ιστιοφόρα που προσέγγιζαν τα λουτρά, ενώ στα μέσα της δεκαετίας κατασκευάστηκε σιδερένια αποβάθρα²⁰.

Από το 1933 και ως το Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο διευθυνόταν από το Ζαγορήσιο, ενώ στις 2 Ιουλίου 1933 διαφημίστηκε στην εφημερίδα ΚΗΡΥΞ²¹.

19. Εφ, ΚΗΡΥΞ, φ.1649, 04/07/1931.

20. Ευφρ. Μπόσκου, Τα Λουτρά των Ελευθερών: Από το χθες στο σήμερα, Παγγαίο 1, Τα Πρακτικά του πρώτου Συνεδρίου Τοπικής Ιστορίας, Δήμος Παγγαίου 2017, 108.

21. Ευφρ. Μπόσκου, Τα Λουτρά των Ελευθερών, όπ., π., 108.

Η ΙΔΙΩΤΕΥΣΗ ΤΟΥ ΖΑΧΟΥ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ ΚΑΙ ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΟΥ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΗΣ ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΗΣ

Τα επόμενα χρόνια η ενασχόληση του Ζάχου με τα καπνά δεν του απέδιδε. Κι έτσι το 1936 με την προτροπή των παιδιών του, σε ηλικία 68 ετών αποφάσισε να αποσυρθεί από το εμπόριο και με όσα χρήματα του απέμειναν να αγοράσει νέα κατοικία στην Αθήνα, στην οδό Προμηθέως 26. Εκεί ιδιώτευσε, βασιζόμενος στην οικονομική υποστήριξη των παιδιών του και στο ενοίκιο από τη Βίλα Ακρόπολη της Δρέσδης. Φυσικά παρέμεινε σε εγρήγορση αν εμφανιστεί ευνοϊκή κατάσταση να επαναδραστηριοποιηθεί.

Όμως πάντα έφερε βαρέως το γεγονός ότι δεν εκμεταλλεύτηκε τη Λουτρόπολη για δέκα έτη, 1912-1913, 1916-1923, λόγω των πολέμων αλλά και της υπαιτιότητας του ίδιου του Ελληνικού Δημοσίου, παρά τα πολλά κεφάλαια που διέθεσε για την ίδρυση και τις διαδοχικές αποκαταστάσεις. Έτσι, στις 12 Νοεμβρίου 1938, επί κυβέρνησης Ι. Μεταξά, ο Ζ. Ζάχος συνέταξε μία Αίτηση προς τον Υπουργό Τύπου και Τουρισμού κ. Θ. Νικολούδη «*περί αποδόσεως 10 ετούς εκμεταλλεύσεως των Πηγών Ελευθερών*». Στην αίτηση αυτή ο Ζάχος αυτοσυστήνεται, αναφέρει τα ευεργετήματά του, τον αγώνα που κατέβαλε, προκειμένου να οργανώσει όλο αυτό το συγκρότημα και να ωφεληθεί όχι μονάχα ο ίδιος, αλλά όλη η «ομογένεια», την πολιτική και οικονομική κατάσταση, το προφίλ των επισκεπτών. Επίσης τις βλάβες που υπέστη η επιχείρησή του κατά τη διάρκεια των πολέμων και τα κονδύλια που διέθεσε για την επισκευή τους.

Ιδιαίτερα τονίζει ότι «*..Καταφανές εκ των ανωτέρω τυγχάνει ότι εγώ ότε μεν εξ' ανωτέρας βίας (1912-1918) ότε δε υπαιτιό-*

τητι αυτού τούτου του Ελληνικού Δημοσίου (1919-1922) εστερήθη η εκμεταλλεύσεως των ιαματικών πηγών επί δέκα περιόδους έτη. Ατυχώς όμως αι εκάστοτε Κυβερνήσεις εις ας δι' αιτήσεών μου ανέφερα τα ανωτέρω, ουδέ καν απαντήσεως με ηξίωσαν... Επειδή συμφώνως προς τας κειμένας των νόμων διατάξεις δικαιούμαι να ζητήσω παρά του Ελληνικού Δημοσίου και δικαστικώς ανάθεσιν εις εμέ της εκμεταλλεύσεως των πηγών επί τώσων χρόνων όσων εστερήθη η εκμεταλλεύσεως τούτων ή άλλως την καταβολήν αποζημιώσεως ίσης προς τα 10/23 των όσων διά την ανέγερσιν και τα επανειλημμένας επισκευάς ... (γενομένων επί σχεδίων του εκλεκτού Αρχιτέκτονος αδελφού μου κ. Αριστ. Ζάχου), την κατασκευήν οδών, εδαπάνησα υπέρογκα ποσά διά την εξεύρεσιν των οποίων εξηντήθη η οικονομικώς... Δεν παραλείπω δε να αναφέρω και εστέ βέβαιος ότι εκτός των απαραίτητων επισκευών των κτιρίων και των λουτρώνων... προτίθεμαι να κατασκευάσω και τα εξής νέα τοιαύτα απαραίτητα κατά την εμήν γνώμην διά την εν γένει ανάπτυξιν... και την ώθησιν προ πάντων της Τουριστικής προς αυτήν και τα περίξ κινήσεως.

1) Κτίριον παραθαλάσσιον ...ως καφενεϊόν και τριών ή τεσσάρων δωματίων, διά τους από θαλάσσης ερχομένους.

2) Κτίριον κατάλληλον δια καφενεϊόν και Εστιατόριον...

3) Επιστρωσιν του μεσαίου λουτήρος "Απολλωνία", διά πλακών καλλιτεχνικού σχεδίου...

Εκτός όμως πασών των ανωτέρω εργασιών τας οποίας είμαι πρόθυμος να εκτελέσω με όλον το καλλιτεχνικόν τάλαντον με το οποίον είναι πεπροικισμένη η οικογένεια των Ζαχέων..., είμαι και ο μόνος δυνάμενος να δώσω την πρόπου-

σαν ώθησιν διά την δημιουργίαν τουριστικού ρεύματος τόσοσ προς την λουτρόπολιν και προς τα περίξ των Φιλίππων και της Θάσου αρχαιότητας, όσον και προς τα τεράστια τεχνικά έργα τα κατασκευασθέντα εις τας εκβολάς του Στρυμώνος εις ας εστήθη και ο αρχαίος Λέων. Τα ανωτέρω είμαι ο μόνος κατάλληλος τολμώ μετά πεποιθήσεως να είπω ότι θα επιτύχω διότι όχι μόνον την πείραν των ιαματικών πηγών Ελευθερών έχω λόγω της προγενεστέρας αυτών υπ' εμού εκμεταλλεύσεως, και την συμπαθείαν των περίξ μερών, αλλά και διότι απάσας τας εν τη Βαλκανική ως και τας πλείστας των εν Ευρώπη ομιλουμένων γλωσσών κατέχω και πολλάς ξένας λουτροπόλεις κατά την επί 25ετίαν εν τω εξωτερικώ διαμονήν μου κατά το πλείστον επεσκέφθη και εμελέτησα... Αναμένω την δικαίαν υπ' υμών απόφασιν και Διατελώ Ευπειθέστατα... Ζ. Α. Ζάχος ».

Δεν ξέρουμε αν τελικά η επιστολή αυτή του Ζάχου, που συντάχθηκε στις 12η Νοεμβρίου 1938 στάλθηκε. Ούτε, εφόσον στάλθηκε πώς αντέδρασε η κυβέρνηση Μεταξά στο αίτημά του. Δυστυχώς, ενάμιση μήνα μετά τη σύνταξή της στις 2 Ιανουαρίου 1939, ο Ζάχος πέθανε, σε ηλικία εβδομήντα ετών, απόλυτα πικραμένος από το Ελληνικό Δημόσιο.

Η ΛΟΥΤΡΟΠΟΛΗ ΜΕΤΑ ΤΟ ΖΑΧΟ

Μετά τον πόλεμο, τα Λουτρά επαναλειτούργησαν το 1948 υπό την εποπτεία της Οικονομικής Εφορείας Ελευθερούπολης. Δύο χρόνια αργότερα, με την ίδρυση του ΕΟΤ, ενοικιάστηκαν με εικοσιπενταετή σύμβαση, από τον έμπορο φαρμάκων Κάζη από τη Δράμα για την περίοδο 1951-1975, με τον όρο της κατασκευής ξενοδοχείου Γ΄ τάξης, υδροθεραπευτηρίου και περίφραξης του χώρου. Το 1964 κατασκευάστηκε το υδροθεραπευτήριο, αλλά όχι το ξενοδοχείο, οπότε το 1973 ο ανάδοχος κηρύχθηκε έκπτωτος. Το 1974, το έτος της επιστράτευσης παρέμειναν κλειστά και αφού έγιναν κάποιες εργασίες συντήρησης, επαναλειτούργησαν με αυτοεπιστασία την περίοδο 1975-1998. Το 1999, ο ΕΟΤ παραχώρησε το συγκρότημα στη Νομαρχία Καβάλας, η οποία στις 01/07/1999 το εκχώρησε στην Α.Ε.Ν.Α.Κ. Α.Ε. Στις 01/11/2011 παραχωρήθηκε στην Περιφέρεια Ανατολικής Μακεδονίας και Θράκης, ενώ η διαχείριση στην ΕΡΓΟΑ-ΝΑΠΤΥΞΗ Α.Μ.Θ Α.Ε.Ε. Η τελευταία στις 15/03/2012 προκήρυξε διαγωνισμό για τη μίσθωση, δυστυχώς όμως ο ανάδοχος αποχώρησε τον Ιούνιο του 2016. Τρεις μήνες πριν, με το ΦΕΚ 45 (ΑΑΠ) 21/032016, ο χώρος των Λουτρών χαρακτηρίστηκε ιστορικός τόπος²².

Το 2017, μετά από νέο διαγωνισμό το συγκρότημα παραχωρήθηκε στην εταιρεία ΚΝΚ ΑΕ, της οποίας πρόεδρος και διευθύνων σύμβουλος είναι ο Νικόλαος Χαρακίδης. Από τα

785 στρέμματα, όπως αναφέρεται σε πρόσφατη ανακοίνωση της εταιρείας, θα αξιοποιηθούν σε πρώτη φάση τα 35 στρέμματα. Το επενδυτικό πλάνο προβλέπει τη δημιουργία 155 δωματίων, εκ των οποίων δώδεκα θα είναι πολυτελείς βίλες 100-150 τ.μ. και το 35% σουίτες. Στην κατασκευή των κτιρίων θα χρησιμοποιηθούν οικολογικά υλικά για την ενέργεια και την ανάπτυξη του χώρου. Το 40% των δωματίων θα έχουν και ατομικές πισίνες.

ΕΠΙΜΕΤΡΟ

Η παρουσίαση της βιογραφίας και της επαγγελματικής δράσης του πρωτοπόρου επιχειρηματία Ζάχου Α. Ζάχου στις Ελευθερές Καβάλας ανέδειξε τις δυσκολίες και τους απρόβλεπτους παράγοντες που αντιμετώπισε στην προσπάθειά του να δημιουργήσει μία διεθνών προδιαγραφών λουτρόπολη στη χώρα μας. Ο Ζάχος, ξεκίνησε με τις καλλίτερες προϋποθέσεις, καθώς είχε όραμα, οικονομική επιφάνεια και συνεργάτη έναν εξαιρετικό αρχιτέκτονα, τον αδελφό του, Αριστοτέλη Ζάχο. Η προσπάθειά του δυστυχώς βρήκε εμπόδια όχι μόνο από τους πολέμους αλλά και από τα γρανάζια της γραφειοκρατικής ελληνικής διοίκησης. Μακάρι ο νέος επιχειρηματίας να σεβαστεί τα υφιστάμενα κτίρια του Ζάχου και να ολοκληρώσει την επένδυσή του για το καλό της ευρύτερης περιοχής.

22. Ευφρ. Μπόσκου, Τα Λουτρά των Ελευθερών, όπ., π., 106-107.

Εικόνα 27. Το συγκρότημα των Ελευθερών σήμερα.

Τ' Αμετάφραστα

Π.Δ. Ιατρουδάκης

Ο Ταρκόφσκι σκηνοθέτησε και θεατρικά έργα. Όταν δούλευε τον *Άμλετ*, είχε γράψει στο ημερολόγιό του πως η μετάφραση τέτοιας ποίησης είναι αδύνατη.¹ Πάλευε με το κείμενο μέσ' από ρώσικες μεταφράσεις – τού 'χε φανεί, μάλιστα, φριχτή εκείνη του Πάστερνακ, αδιαπέραστη, σα να προσπαθούσε επίτηδες να θολώσει το νόημα.²

Βρέθηκα να προσπαθώ ξανά να διαβάσω το βιβλίο του για τον κινηματογράφο. Μ' εφόδια μόνο τον *Αντρέι Ρουμπλιόφ* και τη *Θυσία*, το 'χα ξεκινήσει στην ελληνική μετάφραση, όταν κυκλοφόρησε, και δε θυμάμαι γιατί τ' άφησα.³ Προσπάθησα αργότερα ξανά και ξανά, αλλά πάντα σκόνταφτα. Τώρα, έχοντας εφόδια τα *Ημερολόγια* και τις *Συνεντεύξεις* του κι όλες τις επαγγελματικές του ταινίες, είπα να δοκιμάσω την αγγλική μετάφραση, μήπως κυλήσει καλύτερα.⁴ Δεν κύλαγε. Γυρνώντας από τη μια μετάφραση στην άλλη, πάσιχιζα να καταλάβω τι με δυσκόλευε, γιατί ήξερα, απ' τ'

άλλα του βιβλίου, πως είχε λόγο κατανοητό. Έτσι πρόσεξα, μια στιγμή, πως η αγγλική μετάφραση είχε γίνει απ' τα ρώσικα, ενώ η ελληνική απ' την αγγλική. Εστίασα λοιπόν στην αγγλική και, κάποια στιγμή, τέλειωσα το βιβλίο. Και κατάλαβα πως ήταν σύνθετοι οι λόγοι της δυσκολίας μου.

Γιατί, από τη μια, είναι ένα κείμενο πολύπαθο: δεκαπέντε χρόνια το 'γραφε και το ξανάγραφε,⁵ όσο πήρε στον Καζαντζάκη η *Οδύσεια*· κι αναγνωρίζει, με συμπόνια για τους «ταλαιπωρημένους άναγνώστες», πως του «λείπει ή ένότητα πού θά υπήρχε αν τό 'εγραφα μεμιάς»⁶ μάλιστα το 'γραφε, στην αρχή, με την ταινιοκριτικό Olga Surkova – δύο φωνές.⁷ Δείγμα της ασταμάτητης τούτης δουλειάς είναι ένα ακροτελεύτιο κεφάλαιο για τη *Θυσία*, που προστέθηκε στη δεύτερη αγγλική έκδοση και λείπει απ' την προγενέστερη ελληνική.⁸ Ταυτόχρονα, το 'θελε ελεύθερο το κείμενο, αδέσμευτο: να 'χει ανοικτή δομή, ν' αποφεύγει ακριβείς διατυπώσεις

1. Tarkovsky, Andrey, *Time Within Time: The Diaries, 1970–1986*, μετάφραση Hunter-Blair, Kitty (London: Seagull Books, 2018), 125.

2. Στο ίδιο, 121, 125.

3. Ταρκόφσκι, Αντρέι, Σμιλεύοντας τό Χρόνο, μετάφραση Βελέντζα, Σεραφείμ (Αθήνα: Νεφέλη, 1987).

4. Tarkovsky, Andrey, *Sculpting in Time: Reflections on the Cinema*, μετάφραση Hunter-Blair, Kitty (Austin: University of Texas Press, 1987).

5. Tarkovsky, *Sculpting in Time*, 7• Ταρκόφσκι, Σμιλεύοντας τό Χρόνο, 9.

6. Ταρκόφσκι, Σμιλεύοντας τό Χρόνο, 295.

7. Tarkovsky, *Diaries*, 154, 232–233.

8. Tarkovsky, *Sculpting in Time*, 217–229.

και να οδηγεί σε συμπεράσματα μέσ' απ' την αντιπαράθεση με θέσεις άλλων δημιουργών· γι' αυτό και το 'λεγε στην αρχή *Αντιπαράθεσεις (Juxtapositions)*. Τα εξηγεί όλ' αυτά σ' ένα γράμμα του στον Art, τον ρώσικο εκδοτικό οίκο που τ' απέρριψε.⁹ Μα ο Ταρκόφσκι ταινίες διψούσε να φτιάξει, όχι βιβλία. Και δεν του δόθηκε χρόνος να το συμμαζέψει. Όσο μιλά για τον πυρήνα της τέχνης του, είναι έξοχα συγκροτημένος. Όταν ανοίγεται πέρα από κει, κι ανοίγεται συχνά και γοητευτικά, φεύγει σε συνειρμούς ποιητικούς, σα να γυρίζει ταινία, και το κείμενο θολώνει.

Και γιατί, από την άλλη, είναι βάσανο τέτοιο κείμενο για τον μεταφραστή. Γι' αυτό και γράφει η Αγγλίδα μια γλώσσα που ώρες ώρες δε μου μοιάζει μ' αγγλικά – αυτή, που τόσο ωραία μετάφρασε τα *Ημερολόγια*. Κι άντε να μεταφράσεις έπειτα από μια τέτοια γλώσσα στα ελληνικά.

Τέλος πάντων. Αυτά τα λέω για να ζωγραφίσω το σκηνικό. Γιατί, ψάχνοντας στο βιβλίο τα λίγα που λέει ο Ταρκόφσκι για την αρχιτεκτονική, έπεσα σε δυο στίχους του πατέρα του, Αρσένι (σελίδα 6, *First Meetings*, μετ. Κ. Hunter-Blair):

9. Tarkovsky, Diaries, 233.

Like mirages before us there receded
Cities built by miracle,

Τους έφαξα στην ελληνική μετάφραση (σελίδα 7, *Πρώτα Ραντεβού*, μετ. Σ. Βελέντζα):

μπροστά μας, αντικατοπτρισμοί θαρρείς,
έσβηναν πόλεις χτισμένες ως έκ θαύματος,

Αυτό το «ως έκ» μάγκωνε στη γλώσσα μου. Πώς να το 'λεγα καλύτερα; Ίσως:

Σαν οφθαλμαπάτες σκορπίζαν μπρος μας
Πόλεις από θαύμα χτισμένες,

(Πόσο υποκειμενικό, αυτό το «καλύτερα».)

Για λίγο, ήμουν ικανοποιημένος. Μετά άρχισε να με τρώει ότι είναι εύκολο να πέφτω σε δυο στίχους αλεξιπτωτιστής και να τους φέρνω στα μέτρα μου, έχω όμως τα κότσια να πιάσω όλο το ποίημα; να δω πώς οι δυο στίχοι θα ταιριάξουν μ' ό,τι οι άλλοι θελήσουν να γίνουν; Με τρόμαζε αυτό, γιατί δεν είναι γερό μου χαρτί η ποίηση – μ' όλο τον σεβασμό που 'χω στους ποιητές, συχνά σκοντάφτω στον νου και δεν τους συναισθάνομαι. Άμα ξεμυτίσει όμως τούτη η ενοχλητική φωνή, δε σ' αφήνει σ' ησυχία. Κι έτσι τ' αποτόλμησα (σελίδα 8, *Πρώτα Ανταμώματα*, α').

Ένα μικρό κατόρθωμα αυτό για μένα. Αποτέλεσμα άνισο όμως, αλλού το 'νιωθα να κυλά ανεκτά κι αλλού όχι. Κι άρχισε να μ' ενοχλεί αυτή η μετάφραση από δεύτερο χέρι. Πώς να 'ταν το ποίημα, άραγε, στο πρωτότυπο; τι θα καταλάβαινα, αγνοώντας τη γλώσσα; Όταν τ' άκουγα απ' το στόμα του ποιητή, στη δεύτερη σκηνή του *Καθρέφτη*,¹⁰ σκεφτόμουν πως κάπως έτσι θα 'ταν η φωνή του Παπαδιαμάντη, όταν ύμνους θα διάβαζε βυζαντινούς. Με τα πολλά, κατάφερα να το βρω – είναι απ' τη δεύτερη ποιητική του συλλογή, *Земле земное* (*Zemle zemnoye, Τα Γήινα στη Γη*, 1966)¹¹ – κι άρχισα να παλεύω να διαπεράσω την ομίχλη του (σελίδα 10, *Первые свидания, Pervyye svidaniya, Arseniy Tarkovsky*).

Σιγά σιγά, και παραβλέποντας μικροδιαφορές στίξης, διέκρινα δυο πράγματα: ο αριθμός των στροφών και των στίχων τους διέφερε μεταξύ πρωτότυπου κι αγγλικής μετάφρασης· και το μήκος των ρώσικων στίχων έδειχνε πειθαρχημένο και μικρότερο. Και δίχως να το καταλάβω, εντελώς αποθρασυμένος απ' την πρώτη απόπειρα, βρέθηκα να «μεταφράζω» απ' τα ρώσικα: με τη βοήθεια διαδικτυακών μεταφραστών, στους ώμους επάνω της Αγγλίδας και του Έλληνα που μεταφράσαν το βιβλίο, και παλεύοντας να μείνω κοντά σ' ό,τι ακνόβλεπα για πρωτότυπο. Με ξάφνιασε

τ' αποτέλεσμα, γιατί μου φάνηκε αισθητά καλύτερο απ' την πρώτη απόπειρα. Δεν τ' αντιγράφω παρακάτω, γιατί θυμήθηκα, όταν τέλειωσα, κάτι που διάβασα σ' έναν ιστότοπο ρώσικο: ότι είναι σε δακτυλικό τετράμετρο οι στίχοι. Μ' όλο π' ούτε να το διασταυρώσω μπόρεσα αυτό ούτε να το επαληθεύσω, είπα να καταλάβω τι σημαίνει. Κι έμαθα πως είναι το δακτυλικό μέτρο τρισύλλαβο, με τόνο στην πρώτη συλλαβή· κι επομένως έχει το τετράμετρο από δέκα συλλαβές μέχρι δώδεκα. Να προσπαθήσω τον τόνο, μού φάνηκε πέρα απ' τις δυνάμεις μου· αλλά να μετρήσω ως το τέσσερα, πόσο δύσκολο μπορεί να 'ταν; Ήταν – όπως ανακάλυψα στη δεύτερη απόπειρα (σελίδα 11, *Πρώτα Ανταμώματα*, β'). Είχα όμως μιαν αναπάντεχη βοήθεια, που φώτισε μερικά σημεία του ποιήματος: μια δεύτερη αγγλική μετάφραση απ' τα ρώσικα (σελίδα 9, *First Meetings*, μετ. A.C. Todd). Και μιαν ενθάρρυνση, μαζί, της προσπάθειας να μετρήσω· γιατί έγραφε στο ίδιο βιβλίο: «Υπάρχουν ποιητές που ανθίζουν σπάνια κι ίσως μια μόνο φορά. Τέτοιος ποιητής ήταν ο Ταρκόφσκι, ξεδίπλωνε το ταλέντο του προσεκτικά, βασανιστικά. Ως αποτέλεσμα της στοργικής του φροντίδας, η ποίηση τού Ταρκόφσκι είναι μορφικώς τέλεια.»¹²

Δε θα σταθώ στους τέσσερις στίχους που δεν τα πήγα καλά στο μέτρημα, ούτε στις πολλές λέξεις που θελητά ή

10. "The poem First Dates in the 1975 film The Mirror by Andrei Tarkovsky," βιντεοκλίπ YouTube, 3:16, ανάρτηση της "Utopia Productions," στις 2018-05-25, <https://www.youtube.com/watch?v=ltC7wDzemyc>.

11. Tarkovsky, Arseniy, *Sobraniye Sochinenii*, ανθολόγηση Ozerskaya-Tarkovsky, Tatyana, 3 τόμοι (Moscow: Khudozhestvennaya Literatura, 1991), 437.

12. Todd, C. Albert και Hayward, Max, επιμελητές, *Twentieth Century Russian Poetry: Silver and Steel: an anthology*, ανθολόγηση Yevtushenko, Yevgeny (New York: Nan A. Talese / Doubleday, 1993), 535.

αθέλητα μου γλίστρησε το νόημά τους. Είναι ένας στίχος, όμως, αινιγματικός, στο τέλος της τέταρτης στροφής, που άρρησα να καταλάβω:

Слоистая и твердая вода. (Sloistaya i tverdaya voda.)

Stood water, laminary and firm.
(μετ. K. Hunt-Blair απ' τα ρώσικα)

Water, layered and steadfast,
(μετ. A.C. Todd απ' τα ρώσικα)

φρουρός, γίναν νερό, στρώμα ύδατινο.
(μετ. Σ. Βελέντζα απ' την αγγλική της K. Hunter-Blair)

Στάθηκε νερό, στρωτό κι ανάλλαχτο.
(μετ. δική μου απ' την αγγλική της K. Hunter-Blair)

Τι νερό είναι τούτο, ελασματώδες ή πολυεπίπεδο; σφικτό ή σκληρό ή επίμονο ή ακλόνητο; Τα δεύτερα επίθετα μου θύμιζαν χιόνι ή πάγο, αλλά πώς είναι ελασματώδες το στερεό νερό, ή πολυεπίπεδο; Με τα πολλά, βρήκα μια περιγραφή της δεύτερης σκηνής του *Καθρέφτη* εκείνης με το ποίημα, που 'λεγε πως, όσο ακούγεται αυτή η στροφή, ο φακός έρχεται σ' ένα ανοικτό παράθυρο και βλέπει έξω: τον κήπο, ένα τραπέζι, και τη βροχή που πέφτει.¹³ πράγμα που εύκολα επαλήθευσα. Και θυμήθηκα, από κει, ένα απόσπασμα του *Σμιλεύοντας*: «Στό κάτω κάτω ή βροχή είναι χαρακτηριστικό στοιχείο του τοπίου όπου μεγάλωσα· αυτές τίς άσταμάτητες, μελαγχολικές, μονότονες βροχές τίς έχουμε στή Ρωσία συνέχεια.»¹⁴ Με τις εικόνες αυτές στα μάτια μου ήταν λίγο πιο εύκολο να καταλήξω στις λέξεις:

Πολύπεπλο και πυκνό νερό.
(«μετάφραση» δική μου απ' τα ρώσικα)

Πάντως μού 'δειξαν τούτες οι δυο απόπειρες, τα *Πρώτα Ανταμώματα* α' και β', πως οι περιορισμοί είναι γόνιμοι και στη γλώσσα: όσο ως στο τέσσερα δε μετρούσα, δεν έψαχνα αρκετά· κι όταν έψαξα, έμαθα πως τούτη η οικειοθελής λιτότητα της μορφής συμπύκνωνε την έκφραση. Και μια γέφυρα μου φάνηκε αυτό, για να καταλάβει κανείς απ' τον πατέρα τον γιο. Όχι γιατί έλεγε ο γιος πως «πάντα θεωρούσα τον εαυτό μου ποιητή μάλλον παρά κινηματογραφιστή»¹⁵ αλλά γιατί το ίδιο αποκρυστάλλωσε μάθημα: «Οποιοσδήποτε ενθουσιασμός για ένα θέμα πρέπει να εξυψώνεται σε μian ολύμπια αταραξία της μορφής.»¹⁶

Φαντάζομαι δε χρειάζεται να πω πως αυτές οι δυο απόπειρες δεν έχουν αξιώσεις σοβαρής μετάφρασης – είναι σαφές πως δεν έχω τέτοια εφόδια. Αν έχουν κάποια αξία, θα 'ναι στο ταξίδι, όχι στο λιμάνι· στο να θυμίσουν πως υπάρχουν κι άλλες αναγνώσεις, σα σκιές στη σπηλιά του Πλάτωνα. Ίσως να 'ναι ένα ποίημα μεταφρασμένο σα μνημείο αποκαταστημένο: μνήμη πολύτιμη μα αλλοιωμένη.¹⁷

13. Johnson, Vida T. και Petrie, Graham, *The Films of Andrei Tarkovsky: A Visual Fugue* (Bloomington: Indiana University Press, 1994), 117–118.

14. Ταρκόφσκι, *Σμιλεύοντας τό Χρόνο*, 291.

15. Tarkovsky, *Sculpting in Time*, 221.

16. Στο ίδιο, 78, “Any excitement over a subject must be sublimated into an Olympian calm of form.” Και στην ελληνική μετάφραση, Ταρκόφσκι, *Σμιλεύοντας τό Χρόνο*, 108: «Κάθε συγκίνηση γιά κάτι πρέπει νά άποκτήσει μορφή ολύμπιας άταραξίας.»

17. Όσο χτένιζα ακόμα το κείμενο, ξέσπασε πόλεμος στη γενέθλια γη του Αρσένι Ταρκόφσκι και γίναν αίφνης ζοφερά επίκαιροι οι δυο τελευταίοι του στίχοι.

First Meetings

Every moment that we were together
Was a celebration, like Epiphany,
In all the world the two of us alone.
You were bolder, lighter than a bird's wing,
Heady as vertigo you ran downstairs
Two steps at a time, and led me
Through damp lilac, into your domain
On the other side, beyond the mirror.

When night came I was granted favour,
The gates before the altar opened wide
And in the dark our nakedness was radiant
As slowly it inclined. And waking
I would say, "Blessings upon you!"
And knew my benediction was presumptuous:
You slept, the lilac stretched out from the table
To touch your eyelids with a universe of blue,
And you received the touch upon your eyelids
And they were still, and still your hand was warm.

Vibrant rivers lay inside the crystal,
Mountains loomed through mist, seas foamed,
And you held a crystal sphere in your hands,
Seated on a throne as still you slept,
And – God in heaven! – you belonged to me.
You awoke and you transfigured
The words that people utter every day,
And speech was filled to overflowing

With ringing power, and the word 'you'
Discovered its new purport: it meant 'king'.
Ordinary objects were at once transfigured,
Everything – the jug, the basin – when
Placed between us like a sentinel
Stood water, laminary and firm.

We were led, not knowing whither,
Like mirages before us there receded
Cities built by miracle,
Wild mint was laying itself beneath our feet,
Birds travelling by the same route as ourselves,
And in the river fishes swam upstream;
And the sky unrolled itself before our eyes.

When fate was following in our tracks
Like a madman with a razor in his hand.

*Μετάφραση της Kitty Hunter-Blair απ' τα ρώσικα*¹⁸

18. Tarkovsky, *Sculpting in Time*, 101.

Πρώτα Ραντεβού

Κάθε στιγμή μαζί
 ήταν γιορτή, Έπιφάνια,
 οἱ δυό μας μόνοι μέσ στον κόσμο.
 Ήσουν πιό θαρραλέα, πιό ανάλαφρη κι από πουλί,
 κατέβηκες όρμητική δυό δυό τά σκαλιά
 σάν ἴλιγγος, καί μέσα ἀπ' τήν ὑγρή πασχαλιά,
 μέ πηγες στό βασιλείο σου, μέ όδήγησες,
 στήν ἄλλη πλευρά, πίσω ἀπό τόν καθρέφτη.

Όταν ήρθε ἡ νύχτα ἔλαβα χάρη,
 ἀνοίξαν διάπλατες οἱ πύλες τῆς ἀγίας τράπεζας
 καί στό σκοτάδι ἔλαμψε ἡ γύμνια μας
 καθώς γείραμε. «Εὐλογημένη νά 'σαι!»
 ἀναφώνησα ξυπνώντας, κι ἤξερα
 πώς ἡ εὐλογία μου ἦταν θράσος:
 κοιμόσουν, ἡ πασχαλιά ἀπλώθηκε μ' ἓνα γαλάζιο σύμπαν
 νά ἀγγίξει πάνω ἀπ' τό τραπέζι τὰ ματοτσίνορά σου,
 καί σύ δέχτηκες τό ἄγγιγμά της: ἀκίνητα τὰ μάτια σου
 καί τό χέρι σου ἀκόμα ζεστό.

Βουερά ποτάμια μέσ στό κρύσταλλο,
 βουνά προβάλλαν στήν όμίχλη, θάλασσες λυσομανούσαν,
 κι έσύ κρατούσες στά χέρια σου σφαίρα κρυστάλλινη,
 ένώ κοιμόσουν ἀκόμα καθισμένη σέ θρόνο
 καί ἤσουν, Θεέ μου, δική μου.
 Ξύπνησες καί μεταμόρφωσες
 τίς καθημερινές μας τίς κουβέντες,
 ό λόγος ξεχείλισε δύναμη λαγαρή,

κι ἡ λέξη «έσύ» βρήκε τό νέο της νόημα:
 «βασιλιάς».

Τά πιό συνηθισμένα πράματα μετουσιώθηκαν μεμιάς,
 τά πάντα – τό κανάτι, ἡ λεκάνη – όταν μπήκαν ἀνάμεσά μας
 φρουρός, γίναν νερό, στρώμα ὑδάτινο.

Βαδίζαμε παρασυρμένοι, ἄγνωστο ποῦ·
 μπροστά μας, ἀντικατοπτρισμοί θαρρεῖς,
 ἔσβηναν πόλεις χτισμένες ως ἕκ θαύματος,
 ἄγρια μέντα ξάπλωνε κάτω ἀπ' τά πόδια μας,
 πουλιά ταξίδευαν στον ἴδιο δρόμο,
 τά ψάρια στά ποτάμια κολυμποῦσαν ἀντίδρομα·
 κι ὁ οὐρανός ξετυλιγόταν μπρός στά μάτια μας.

Όταν ἡ μοίρα μᾶς πήρε τό κατόπι,
 παράφρονas μέ τό ξυράφι στό χέρι.

*Μετάφραση του Σεραφεῖμ Βελέντζα
 ἀπ' την αγγλική της Kitty Hunter-Blair¹⁹*

¹⁹ Ταρκόφσκι, Σμιλεύοντας τό Χρόνο, 141–142.
 Το πολυτονικό αντιγράφεται επακριβώς ἀπ' το πρωτότυπο.

Πρώτα Ανταμώματα, α'

Κάθε στιγμή μαζί που 'μασταν
Ήταν γιορτή, σαν Επιφάνια,
Σ' όλο τον κόσμο μόνοι οι δυο μας.
Τολμηρότερη ήσουν, λαφρύτερη κι από πουλιού φτερούγα,
Παράφορη σαν παραζάλη κατέβηκες τρέχοντας
Τα σκαλιά ανά δυο, και με πέρασες
Μέσ' από πασχαλιές υγρές, στη χώρα σου
Στην άλλη μεριά, πέρα απ' τον καθρέφτη.

Σαν η νύχτα ήρθε μου δόθηκε χάρη,
Τα βημόθυρα ανοίξαν διάπλατα
Και στο σκοτάδι η γύμνια μας ακτινοβολούσε
Σα σιγόγερνε. Και ξυπνώντας
Θα 'λεγα, «Να 'σαι ευλογημένη!»
Κι ήξερα πως η ευλογία μου ήταν έπαρση:
Εσύ κοιμόσουν, οι πασχαλιές τεντώνονταν απ' το τραπέζι
Ν' αγγίξουν τα βλέφαρά σου μ' ένα σύμπαν από μπλε,
Και συ δέχτηκες τ' άγγιγμα στα βλέφαρά σου
Κι ήταν ακίνητα, κι ήταν ακόμα το χέρι σου ζεστό.

Πολύπαλμοι ποταμοί κυλούσαν μέσα στο κρύσταλλο,
Όρη ξεπρόβαλλαν από το πούσι, θάλασσες άφριζαν,
Και συ κράταγες μια σφαίρα από κρύσταλλο στα χέρια σου,
Καθισμένη σε θρόνο όπως κοιμόσουν ακόμα,
Και – Θεέ επουράνιε! – σε μένα ανήκες.
Ξύπνησες και μεταμόρφωσες
Τις λέξεις που κάθε μέρα αρθρώνει ο κόσμος,
Κι ο λόγος γέμισε και ξεχειίλισε

Με δύναμη ηχηρή, κι η λέξη «εσύ»
Τον νέο της ανακάλυψε σκοπό: σήμαινε «βασιλιάς».
Απλά πράγματα αμέσως μεταμορφώθηκαν,
Όλα – η κανάτα, το λαβομένο – όταν
Ανάμεσά μας βαλμένο σα φύλακας
Στάθηκε νερό, στρωτό κι ανάλλαχτο.

Οδηγηθήκαμε, μην ξέροντας πού,
Σαν οφθαλμαπάτες σκορπίζαν μπρος μας
Πόλεις από θαύμα χτισμένες,
Μέντα αρουραία στρωνόταν κάτ' απ' τα πόδια μας,
Πουλιά στην ίδια ρότα ταξιδεύαν με μας,
Και στο ποτάμι κολυμπούσαν τα ψάρια αναπόταμα·
Κι ο ουρανός ξεδιπλωνόταν μπροστά στα μάτια μας.

Όταν η μοίρα ακολουθούσε τα χνάρια μας
Σα δαιμονισμένος με ξυράφι στο χέρι.

*Μετάφραση δική μου
απ' την αγγλική της Kitty Hunter-Blair*

First Meetings

Every moment we were together
 We celebrated, like Epiphany,
 Alone in the whole world. You were
 Bolder and lighter than a bird's wing,
 Head swirling with vertigo, you ran
 Down the staircase and led me
 Through damp lilac into your domain
 On the other side of the mirror.

When night came, a favor
 Was granted to me, the altar gates
 Were opened wide and in the dark
 Our nakedness was radiant
 And slowly bowed down,
 And, waking, I would say:
 "Bless you!" –
 And I knew that my benediction
 Was presumptuous: You were asleep,
 And the lilac stretched out from the table
 To touch your eyelids with a universe of blue,
 And, touched with the blue, your eyelids
 Were still, and your hand was warm.

Yet within a crystal, rivers pulsed,
 Mountains smoked with mist, seas glimmered,
 And you held the crystal sphere
 In your palm, and you slept on a throne,
 And – Righteous God – you were mine.

You awoke and transfigured
 Everyday human words,
 And your speech was filled to overflowing
 With sonorous power, and the word *you*
 Discovered its new meaning and that was: *King*.
 Everything in the world was transfigured, even
 Simple things – the washbasin, a jug – when
 Water, layered and steadfast,
 Stood between us, as though on guard.

We were led, not knowing whither.
 Cities built by miracle
 Receded before us, like mirages,
 Wild mint itself lay down beneath our feet,
 And birds traveled our same route,
 And fish in the river swam upstream,
 And the sky unfurled before our eyes. . .

When fate followed in our tracks
 Like a madman with a razor in hand.

Μετάφραση του Albert C. Todd απ' τα ρώσικα²⁰

20. Todd, C. Albert και Hayward, Max, 20c. Russian Poetry, 537–538.

Первые свидания

Свиданий наших каждое мгновенье,
Мы праздновали, как богоявление,
Одни на целом свете. Ты была
Смелей и легче птичьего крыла,
По лестнице, как головокруженье,
Через ступень сбегала и вела
Сквозь влажную сирень в свои владенья
С той стороны зеркального стекла.

Когда настала ночь, была мне милость
Дарована, алтарные врата
Отворены, и в темноте светилась
И медленно клонилась нагота,
И, просыпаясь: «Будь благословенна!» –
Я говорил и знал, что дерзновенно
Мое благословенье: ты спала,
И тронуть веки синею вселенной
К тебе сирень тянулась со стола,
И синевою тронутые веки
Спокойны были, и рука тепла.

А в хрустале пульсировали реки,
Дымились горы, брезжили моря,
И ты держала сферу на ладони
Хрустальную, и ты спала на троне,
И – боже правый! – ты была моя.
Ты пробудилась и преобразила
Вседневный человеческий словарь,

И речь по горло полнозвучной силой
Наполнилась, и слово *ты* раскрыло
Свой новый смысл и означало: *царь*.

На свете все преобразилось, даже
Простые вещи – таз, кувшин, – когда
Стояла между нами, как на страже,
Слоистая и твердая вода.

Нас повело неведомо куда.
Пред нами расступались, как миражи,
Построенные чудом города,
Сама ложилась мята нам под ноги,
И птицам с нами было по дороге,
И рыбы подымались по реке,
И небо развернулось пред глазами. . .

Когда судьба по следу шла за нами,
Как сумасшедший с бритвою в руке.

Arseniy Tarkovsky, 1962²¹

21. Tarkovsky, *Sochinenii*, 1:217–218.

Πρώτα Ανταμώματα, β'

Τ' ανταμώματά μας κάθε στιγμή
Γιορτάσαμε, σα Θεοφάνια,
Μόνοι σ' όλο τον κόσμο. Εσύ ήσουνα
Θαρρετή κι ανάλαφρη πουλιού φτερούγα,
Τις σκάλες σαν άλλη παραζάλη
Δρασκέλισες και μ' οδήγησες
Από δροσάτες πασχαλιές στα μέρη σου,
Πέρα από του καθρέφτη το γυαλί.

Όταν η νύχτα έπεσε, χάρη μου
Δόθηκε, του ιερού οι πύλες
Ανοίξανε, κι έλαμψε στο σκοτάδι
Κι έγειρε η γυμνότητα αργά,
Και, όπως εξύπνησα, «Ευλογημένη!»
Είπα κι ήξερα πως ήταν παράτολμη
Η ευλογία μου: κοιμόσουν εσύ,
Και στα βλέφαρα να σ' αγγίξουν με κόσμο μπλε
Τανυστήκαν απ' το τραπέζ' οι πασχαλιές,
Και με μπλε τα βλέφαρα αγγιγμένα
Γαλήνια ήταν, και το χέρι ζεστό.

Στο κρύσταλλο ποτάμια πάλλονταν,
Όρη αχνίζαν, θάλασσες άστραφταν,
Και συ σφαίρα κρατούσες στην παλάμη
Κρυστάλλινη, και κοιμόσουν σε θρόνο,
Και – Θεέ μου! – δική μου ήσουνα.
Ξύπνησες και μετασχημάτισες
Τις καθημερινές ανθρώπινες λέξεις,

Κι οι λέξεις το λαρύγγι ηχηρές
Γεμίσαν, κι η λέξη εσύ φανέρωσε
Νόημα νέο και σήμαινε: *βασιλιάς*.

Τα πάντα αλλάξαν στον κόσμο, ακόμα
Και τ' απλά – το λαγήνι, μια λεκάνη – όταν
Ανάμεσά μας στάθηκε, σα φύλακας,
Πολύπεπλο και πυκνό νερό.

Οδηγηθήκαμε άγνωστο πού.
Σκορπίζαν μπρος μας, σαν οφθαλμαπάτες,
Πόλεις λες κι από θαύμα χτισμένες,
Η μέντα ξάπλωνε κάτ' απ' τα πόδια μας,
Και πουλιά μαζί μας ταξιδεύαν,
Και ψάρια αναπόταμα κολυμπούσαν,
Κι ο ουρανός ξετυλιγόταν στα μάτια μας. . .

Όταν η μοίρα μάς κυνηγούσε,
Σα δαιμονισμένος με ξυράφι στο χέρι.

«Μετάφραση» δική μου απ' τα ρώσικα

Ιθαγένεια και Ταυτότητα των Ελλήνων της Αμερικής μέχρι τον Μεσοπόλεμο (1880-1920: «Η Πρώτη εν Αμερική Μετανάστευσις»)

Γράφει ο Δημήτρης Κεραμεύς - Ντουμπουρίδης

Περίληψη

Η παρούσα εισήγηση θα ασχοληθεί με την ιθαγένεια και ταυτότητα των Ελλήνων της Αμερικής. Συγκεκριμένα, θα ασχοληθεί με τους Έλληνες που μετανάστευσαν στην Αμερική από το τέλος του 19^{ου} αιώνα μέχρι τον Μεσοπόλεμο. Επίσης θα δούμε, κατ' αρχήν, τα αίτια που οδήγησαν αυτούς τους ανθρώπους στη μετανάστευση, την εγκατάστασή τους στην χώρα υποδοχής, την αποδοχή ή μη των γηγενών και την ενσωμάτωση/αφομοίωση τους ή μη, στην Αμερική.

Λέξεις-κλειδιά: Ελληνοαμερικανοί, Αμερική, μετανάστευση, ιθαγένεια, ταυτότητα.

Εισαγωγή

Γιατί κάποιος να μεταναστεύσει; Τι τον ωθεί σε μια περιπέτεια που αλλάζει άρδην τη ζωή του; Ποιες είναι οι παράμετροι που τον οδηγούν σε μια ολική αναθεώρηση της μέχρι τώρα ζωής του;

Ας δούμε κάποια ιστορικά στοιχεία που αφορούν στη μετανάστευση:

Το 1768 περίπου 500 Έλληνες κυρίως από τη Σμύρνη, την Κρήτη και τη Μάνη μαζί με Ιταλούς και Κορσικανούς εγκαταστάθηκαν και δημιούργησαν τη Νέα Σμύρνη στη Φλόριντα. Η αποικία δεν ήταν επιτυχής, αφού πολλοί από τους αποίκους ασθένησαν και απεβίωσαν, και στις 17 Ιουλίου 1777 εγκαταλείφθηκε επίσημα¹ [...] Στη διάρκεια της Επανάστασης του 1821 και μετά από αυτήν, αρκετοί Έλληνες - κυρίως ορφανά παιδιά - πήγαν στις ΗΠΑ με τη βοήθεια φιλελλήνων² [...]

1. Leonidas C. Polopolus, "A Brief History of Hellenism in Florida".

2. Extensions of remarks, U.S. Government Publishing Office, 29 Μαρτίου 1971, σ. 8479.

Η συστηματική μετανάστευση Ελλήνων προς τις ΗΠΑ άρχισε κατά το 2^ο μισό του 19ου αι. [...] Η πρώτη αξιοσημείωτη Ελληνική κοινότητα δημιουργήθηκε στη Νέα Ορλεάνη της Λουιζιάνα τη δεκαετία του 1850. Γύρω στα 1866 η κοινότητα ήταν πολυάριθμη, ώστε να συσταθεί Ελληνικό προξενείο και να ιδρυθεί η πρώτη ελληνορθόδοξη εκκλησία στις ΗΠΑ. [...] Στα 1890 ζούσαν στις ΗΠΑ περίπου 15.000 Έλληνες. Τη δεκαετία του 1890 η μετανάστευση αυξήθηκε, κυρίως λόγω των πολλών οικονομικών ευκαιριών που υπήρχαν στις ΗΠΑ, λόγω των δυσκολιών που αντιμετώπιζαν οι χριστιανοί στο Οθωμανικό κράτος και αργότερα λόγω των βαλκανικών πολέμων και του Α΄ Παγκοσμίου Πολέμου. Από το 1890 ως το 1917 έφτασαν στις ΗΠΑ 450.000 Έλληνες μετανάστες κι άλλοι 70.000 από το 1918 ως το 1924. Οι περισσότεροι εργάζονταν στις πόλεις των βορειοανατολικών ΗΠΑ και λιγότεροι ως εργάτες στο σιδηρόδρομο και στα μεταλλεία των δυτικών ΗΠΑ.

Το 1900 οι αμερικανικές αρχές κατήργησαν τους περιορισμούς (quotas) στην είσοδο Ελλήνων μεταναστών. Έτσι ο αριθμός τους αυξήθηκε εντυπωσιακά. Σε μεγάλα αστικά κέντρα των ΗΠΑ δημιουργήθηκαν ελληνικές γειτονιές. Μικρές ελληνικές επιχειρήσεις άρχισαν να εμφανίζονται παντού. Η ομογένεια άρχισε να οργανώνεται σε ελληνορθόδοξες ενορίες, εθνικοτοπικούς συλλόγους και άλλες οργανώσεις. Το 1915 εμφανίστηκε στη Νέα Υόρκη η ελληνική εφημερίδα «Εθνικός Κήρυξ», η οποία εξακολουθεί ακόμα να κυκλοφορεί, και το 1922 δημιουργήθηκε η μεγαλύτερη και μακροβιότερη ελληνική οργάνωση ΑΧΕΠΑ (ΑΗΕΡΑ: American

Hellenic Educational and Progressive Association)³.

Και επανερχόμαστε στα προηγούμενα ερωτήματα. Οι απαντήσεις θα μπορούσαν να επικεντρωθούν σε τρεις μόνο λέξεις, με πολλές παραμέτρους: φτώχεια, ανέχεια, πείνα. Είναι όμως μόνον αυτοί οι λόγοι; Στα επόμενα κεφάλαια θα ξεδιπλώσουμε τις σκέψεις μας.

1. Αίτια Μετανάστευσης

Κατά τον Γιάννη Παπαδόπουλο⁴, «στο Βασίλειο της Ελλάδας ως γενικοί παράγοντες ώθησης του φαινομένου της μετανάστευσης αναφέρονται: α. η οικονομική κρίση που έπληξε τις αγροτικές περιοχές και η υπερχρέωση των αγροτών στους τοκογλύφους, β. η κακοδιοίκηση και η επιβολή υψηλής φορολογίας που έπληττε τα χαμηλά εισοδήματα, γ. η δράση περιοδευόντων ταξιδιωτικών πρακτόρων των ατμοπλοϊκών εταιρειών οι οποίοι διαφήμιζαν τις δυνατότητες εύκολου πλουτισμού που παρείχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες». Ας τα δούμε όμως, ένα-ένα:

Το πρώτο που αναφέρει ο Παπαδόπουλος είναι η οικονομική κρίση. Είναι γνωστό ότι το μεγαλύτερο μέρος των πρώτων μεταναστών προερχόταν από την Πελοπόννησο⁵. Πε-

3. Πηγή: el.wikipedia.org.

4. Γιάννης Παπαδόπουλος «Η Μετανάστευση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Αμερική (19ος Αιώνας-1923): Οι Ελληνικές Κοινότητες της Αμερικής και η αλυτρωτική πολιτική της Ελλάδας», σελ. 30.

5. Ιωάννα Λαλιώτου, Ηνωμένες Πολιτείες «Οι Έλληνες στη Διασπορά» σελ. 275-28.

ριοκή φτωχή, όπως γνωρίζουμε, ξερή, ειδικά κατά τον 19^ο και 20^ο αιώνα, όπως αναφέρει ο Βασίλης Πατρώνης.⁶ Περιοχή, επίσης, που σχετίζεται με την καλλιέργεια της σταφίδας. Της σταφίδας, που κλονίστηκε από μεγάλη κρίση τα τελευταία 50 χρόνια του 19^{ου} αιώνα. Ενημερωνόμαστε πάλι από τον Πατρώνη: «Τρεις μεγάλες κρίσεις συγκλόνησαν τη σταφιδική οικονομία κατά το 19ο αιώνα. Και οι τρεις ήταν κρίσεις υπερπαραγωγής, από τις οποίες οι δύο πρώτες δεν έλαβαν μεγάλες διαστάσεις χάρη σε τυχαίους παράγοντες, ενώ η τρίτη απέβη μοιραία για το κύριο εξαγωγικό προϊόν της Ελλάδας. Η πρώτη εκδηλώνεται γύρω στο 1850 και αποσοβείται χάρη στην ασθένεια των αμπελώνων (1851-1857), που αποκαθιστά την προσφορά στις ανάγκες της ζήτησης. Η δεύτερη εκδηλώνεται το 1875-1878, αλλά η αιφνίδια αύξηση της γαλλικής ζήτησης θα καθυστερήσει την έκρηξη της κρίσης για 15 περίπου χρόνια. Τότε, το 1893, θα εκδηλωθεί η τρίτη και οδυνηρότερη σταφιδική κρίση (1893-1905).⁷» Και λίγο πιο κάτω μας λέει: «Βόρεια και Δυτική Πελοπόννησος [είχαν γίνει] ζώνες μονοκαλλιέργειας. Είναι ενδεικτικό ότι στα τέλη του 19ου αιώνα η καλλιέργεια της κορινθιακής σταφίδας έφτασε να καταλαμβάνει το 25% του συνόλου της καλλιεργήσιμης γης και να απασχολεί περισσότερο από το 30% του ενεργού πληθυσμού της χώρας. Για χάρη της ξεριζώνονταν ελιές, μουριές, συ-

6. Βασίλης Πατρώνης, *Ελληνική Οικονομική Ιστορία Οικονομία, Κοινωνία και Κράτος στην Ελλάδα (18ος-20ος αιώνας)*.

7. Βασίλης Πατρώνης, *ό. π.*, σελ. 83.

κιές και άλλες καλλιέργειες ενώ είχε εγκαταλειφθεί και η κτηνοτροφία και οι πρώην κτηνοτρόφοι και βοσκοί είχαν γίνει σταφιδοκτήμονες και σταφιδεργάτες.⁸» Από τα δύο εδάφια λοιπόν, καταλαβαίνουμε ότι η πτώχευση των κατοίκων της Πελοποννήσου συμπίπτει με τη μεγάλη μετανάστευση στην Αμερική. Όσο για την υπερχρέωση των αγροτών στους τοκογλύφους που αναφέρει πιο πάνω ο Παπαδόπουλος, ο Δερτιλής μας δίνει την απάντηση: «...καθώς ο τόκος που ζητά η Τράπεζα είναι κατά πολύ κατώτερος της ελεύθερης αγοράς, η Τράπεζα δανείζει τον ιδιώτη χρηματιστή ή μεγαλέμπορο της Πάτρας π.χ. με 7% ή 8%, αυτός κατόπιν δανείζει τον έμπορο της Κυπαρισσίας προς 12% ή 15%, εκείνος με τη σειρά του δανείζει προς 18%-24% τον τοκογλύφο της Μεσσήνης, ο οποίος πιστοδοτεί την περιφέρειά του προς 20%-30%, ή και περισσότερο...».⁹ Με λίγα λόγια, η μετανάστευση ήταν μονόδρομος για τους φτωχούς εργάτες του μόχθου, οι οποίοι, έχοντας χάσει τα πάντα, είχαν αποφασίσει να κάνουν μια καινούρια αρχή στην – όπως πίστευαν τότε – νέα Γη της Επαγγελίας.

Όμως, δεν ήταν η περίπτωση των Πελοποννησίων η μοναδική. Έλληνες από παντού, είτε υπήκοοι του Βασιλείου της Ελλάδας, είτε της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, έσπευσαν στον Νέο Κόσμο. Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση Δωδεκανησίων, ειδικότερα κατοίκων της Καλύμνου, της Σύμης

8. Βασίλης Πατρώνης, *ό. π.*, σελ. 87-88.

9. Γ. Δερτιλής, *Ελληνική οικονομία και βιομηχανική επανάσταση 1830-1910*, εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα 1984, σελ. 35-36.

και της Χάλκης που από το 1876, ιδιαίτερα κατά τη δεκαετία του 1880, άρχισαν να συρρέουν στην Αμερική και συγκεκριμένα στο Τάλπον Σπρινγκς της Φλόριντα, για να εργαστούν ως σπογγαλιείς.¹⁰ Ανάλογη ήταν η ροή προς την Αμερική μεταναστών από τη Μακεδονία με την ιδιαιτερότητα που, μέχρι την απελευθέρωση, της προσέδιδε το καθεστώς της δουλείας. Οι Έλληνες της Μακεδονίας έπαιρναν το δρόμο της φυγής ωθούμενοι, όπως και οι Έλληνες της ελεύθερης Ελλάδας, από οικονομικά αίτια αλλά εξαναγκάζονταν στη φυγή και από λόγους πολιτικούς.¹¹

Ως δεύτερο λόγο μετανάστευσης ο Παπαδόπουλος αναφέρει την κακοδιοίκηση και την επιβολή υψηλής φορολογίας που έπληττε τα χαμηλά εισοδήματα. Πράγματι, μελετώντας τον Ανδρέα Ι. Βλάχο, μαθαίνουμε ότι: «η απελπισία και η απόγνωση, εις ην περιήλθεν ο ελληνικός λαός ένεκεν οικονομικής σήψεως, κοινωνικής διαφθοράς και πολιτικής κακοδαιμονίας προκάλεσαν το ακατάσχετον ρεύμα της εις Αμερικνήν μεταναστεύσεως [...] η εις Αμερικνήν μετανάστευσις είναι λαϊκή εξέγερσις.»¹²

Βλέποντάς τα λίγο πιο αναλυτικά, καταλαβαίνουμε ότι για τους περισσότερους η μετανάστευση στην Αμερική ήταν η μοναδική λύση: «Στις 27 Απριλίου 1875, ο Χαρίλαος Τρικού-

πης (1832 – 1896) γίνεται για πρώτη φορά πρωθυπουργός. Η αύξηση των φόρων που επέβαλε στον καπνό και το φωτιστικό πετρέλαιο, προκάλεσαν λαϊκές αντιδράσεις και απέκτησε το προσωνύμιο «Πετρέλαιος». Το 1880 καταργήθηκε ο φόρος της δεκάτης στα σιτηρά, όχι όμως και στην ελαιοπαραγωγή, και αντικαταστάθηκε από τον «φόρο επί των αροτριώντων κτηνών» (Νόμος 810, ΕτΚ αρ. 34 – 16/4/1880). Εκτός του φόρου των «αροτριώντων κτηνών» προβλέπονταν οι εξής φορολογίες: Φορολογία των περιβολίων / Περί του εγγείου φόρου επί των βοσκήσιμων γαιών/Φορολογία του ελαίου και των ελαιών / Φορολογία του οίνου / Περί φορολογίας της σταφίδος, των σύκων και των κουκουλιών / Περί του φόρου των δασικών προϊόντων/Φορολογία των ζώων εν γένει / Περί φορολογίας των Επτανησιακών προϊόντων / Περί φορολογίας των Λακωνικών προϊόντων / Περί του φόρου επί των δημητριακών καρπών και του οίνου Θήρας και Θηρασίας.

Ο Τρικούπης επέβαλε υψηλή φορολογία [και] στον καπνό. Η πρωτόγονη οικονομία της εποχής του δεν θα αντέξει το φιλόδοξο πρόγραμμα του Τρικούπη. Ο ίδιος θα προκαλέσει μεγάλη δυσaréσκεια στο λαό, λόγω της φορολογικής του πολιτικής. Τελικά, η χώρα δεν θα μπορέσει να αποπληρώσει τα δυσβάστακτα χρέη της. Η Βουλή κηρύσσει χρεοστάσιο το 1893 και ο Τρικούπης, συνοψίζοντας το οικονομικό δράμα της Ελλάδας, αναφωνεί στις 10 Δεκεμβρίου: «Δυστυχώς Επτωχεύσαμεν!» Ακολούθησε ο «ατυχής Ελληνοτουρκικός πόλεμος του 1897», [ο οποίος] κατέληξε σε ήττα της Ελλάδας από την Τουρκία και στην υποβολή σε «Διεθνή Οικο-

10. Πηγή: <https://www.alfavita.gr>

11. Λάζαρος Αθ. Παπαϊωάννου «Μακεδόνες στην Αμερική».

12. Ανδρέας Ι. Βλάχος, «Διάλεξις περί του εν Αμερική ελληνισμού από εμπορικής, κοινωνικής και εθνικής απόψεως», Ελληνισμός, μηνιαία εθνική επιθεώρησις, Έτος ΙΒ', Τεύχος 138-9, Μάιος-Ιούνιος 1909: 272.

νομικό Έλεγχο», που ανάλαβε τη διαχείριση βασικών κρατικών εσόδων (μονοπώλια) [αλατιού, φωτιστικού πετρελαίου, σπέρτων, παιγνιοχάρτων, χαρτιού σιγαρέτων, έσοδα σμύριδας], φόρο καπνού, λιμενικά δικαιώματα Πειραιά, φόρο χαρτοσήμου).¹³»

Ως τρίτο λόγο, ο Παπαδόπουλος αναφέρει τη δράση περιουσιολογικών ταξιδιωτικών πρακτόρων των ατμοπλοϊκών εταιρειών οι οποίοι διαφήμιζαν τις δυνατότητες εύκολου πλουτισμού που παρείχαν οι Ηνωμένες Πολιτείες. Πράγματι σε μια επιστολή του προξένου Μασσαλίας προς τον Υπουργό Εξωτερικών, Αλέξανδρο Ζαΐμη διαβάζουμε: «Αι ατμοπλοϊκαί εταιρείαι της Μεσογείου πληρώνουσι προμηθείας εις τους προμηθεύοντας μετανάστας δι' Αμερικάνη [...] Οι μεσίται ούτοι έχουσι πράκτορας διατρέχοντας τα χωρία και πόλεις της Ιταλίας και υποσχόμενοι εργασίαν και άνετον βίον εις Αμερικάνη, ωθούσι προς μετανάστευσιν.¹⁴» Και αλλού: «Οι δυστυχείς μετανάσται έρμαια γενόμενοι των πρακτόρων των ενταύθα ατμοπλοϊκών εταιρειών και των εδώ οδηγών, οίτινες έτι μάλλον συντελλούσιν εις την ταλαιπωρίαν των χάριν ιδίας κερδοσκοπίας.¹⁵»

13. Κωνσταντίνος Ιωαν. Νιφορόπουλος Η ιστορία της φορολογίας στην Ελλάδα (Μέρος πρώτο: 1821 – 1919).

14. ΙΑΥΕ, Φ. Β12.1/1902, Επιστολή του προξένου Μασσαλίας προς τον Υπουργό Εξωτερικών Αλέξανδρο Ζαΐμη, αρ. πρωτ. 07567, 29 Μαΐου 1902.

15. Φ. Α12.1/1888, Επιστολή του άμισθου Έλληνα προξένου στη Νέα Υόρκη Δημήτριου Μπότση προς τον Υπουργό Εξωτερικών Στέφανο Δραγούμη, αρ. πρωτ. 07945, 13 Ιουλίου 1888.

Σίγουρα, υπάρχουν και άλλα επιμέρους αίτια που θα μπορούσαν να αναφερθούν, όπως η επιθυμία ορισμένων για γρήγορο πλουτισμό, η αποφυγή της στράτευσης, θρησκευτικοί λόγοι κλπ. Εμείς όμως, μένουμε σ' αυτά, ως οδηγό για το περαιτέρω ταξίδι μας.

2. Άφιξη και Ενσωμάτωση

Στο προηγούμενο κεφάλαιο είδαμε μερικά από τα αίτια της μετανάστευσης. Τώρα θα δούμε τι συνέβη στην Αμερική κατά την άφιξη των Ελλήνων μεταναστών. Εν αρχή ην ... η νήσος Έλις. Μας ενημερώνει η Αλίκη Βεγίρη: «Το θρυλικό νησί Ellis, στην είσοδο του λιμανιού της Νέας Υόρκης και μόλις μισό μίλι βόρεια του νησιού με το Άγαλμα της Ελευθερίας απετέλεσε από το 1892 έως το 1954 που έκλεισε οριστικά, τον προθάλαμο εισόδου για 12 περίπου εκατομμύρια, (γι' άλλους 20), μετανάστες απ' όλο τον κόσμο. Επίσης, περισσότεροι από 3.000 μετανάστες άφησαν την τελευταία τους πνοή στο νησί ενώ σε ένα 2% δεν επετράπη η είσοδος. Από το 1990 λειτουργεί πλέον σαν μουσείο. Δεν είναι δύσκολο να φανταστούμε και να νοιώσουμε την πλημμυρίδα των πιο δυνατών και αντιφατικών συναισθημάτων που περιφέρονταν στην ατμόσφαιρα μετά την αποβίβαση. Ανακούφιση, που επί τέλους το ταξίδι είχε τελειώσει, αλλά και αγωνία για το αν θα κατάφερναν να πάρουν τη περιβόητη μπλε κάρτα από τους ελεγκτές γιατρούς και να στεριώσουν πια το βήμα τους σ' αυτή τη χώρα. Δεν ήταν λίγοι που απορρίπτονταν και στέλνονταν με το ίδιο καράβι πάλι πίσω, για να ξαναδοκιμάσουν ξανά και ξανά και ξανά. Πα-

ρόλο που εξετάζονταν, πριν αναχωρήσουν απ' τις πατρίδες τους, κυρίως για τραχώματα, μεταδοτική ασθένεια των ματιών. Και, για όσους τα κατάφεραν οριστικά, άρχιζε ο Γολγοθάς για την ανεύρεση συγγενών, φίλων ή κοντοχωριανών που είχαν προηγηθεί και που μπορούσαν να προσφέρουν ένα χέρι.¹⁶» Και κατόπιν, όπως ήδη προαναφέρθηκε, οι Έλληνες μετανάστες έφευγαν από τον τόπο άφιξης σε διαφορετικούς τόπους προορισμού.

Καλό θα ήταν, στο σημείο αυτό, να παραθέσουμε ορισμένα αριθμητικά στοιχεία για το πόσοι ήταν αυτοί οι μετανάστες. Η Ελένη Ζήση – Παπανικόλα, αναφέρει πως μέχρι το 1880 οι Έλληνες μετανάστες στις ΗΠΑ δεν ξεπερνούσαν τις 2.000, ενώ στα 1890 στις ΗΠΑ ζούσαν περίπου 15.000 Έλληνες¹⁷. Ενώ ο Τσαρλς Μόσκος¹⁸ παραθέτει και τον παρακάτω πίνακα:

Μετανάστευση Ελλήνων προς τις ΗΠΑ

Περίοδος	Μέση ετήσια μετανάστευση	Σύνολο
1873–1899	500	15.000
1900–1917	25.000	450.000
1918–1924	10.000	70.000

16. Αλίκη Βεγίρη «Η Ελληνική Μετανάστευση (Μια Επισκόπηση) – Χάλκη».

17. Helen Zeese Papanikolas, "The Greeks of Carbon County".

18. Τσαρλς Μόσκος (Charles Moskos), «Οι Έλληνες της Αμερικής».

Από την, ομολογουμένως, πλούσια βιβλιογραφία μαθαίνουμε ότι οι περισσότεροι μετανάστες έμεναν για λίγο στη Νέα Υόρκη. Η Νέα Υόρκη ήταν και τότε, όπως είναι και τώρα, ακριβή πόλη, οπότε οι φτωχοί Έλληνες μετανάστες συνέχιζαν το ταξίδι τους για τον τόπο προορισμού τους. Μόνο ένας στους επτά έμενε στη Νέα Υόρκη. Παρ' όλα αυτά, να σημειώσουμε, η ελληνική κοινότητα Νέας Υόρκης ήταν η πρώτη που ιδρύθηκε στις Ηνωμένες Πολιτείες και λόγω του μεγέθους της αποτέλεσε το επίκεντρο των κοινωνικών και πολιτικών εξελίξεων στην Ελληνική Κοινότητα της Αμερικής. Σε αυτό, βέβαια, συνέβαλε και η προνομιακή θέση της Νέας Υόρκης ως λιμάνι εισόδου για τους περισσότερους μετανάστες.¹⁹

Να σημειώσουμε εδώ, ότι η γνωστή μας Αστόρια, το «ελληνικό» μέρος της Νέας Υόρκης, δεν «υπήρχε» για τους Έλληνες. Στην Αστόρια αρχικά εγκαταστάθηκαν Ολλανδοί και Γερμανοί μετανάστες. Στις αρχές της δεκαετίας του 1890, Τσέχοι, Ιρλανδοί, και Ιταλοί έφτασαν στην Αστόρια, ενώ στις αρχές της δεκαετίας του 1920 έφτασε ένα μεγάλο κύμα Ιρλανδών μεταναστών. Με τον καιρό άρχισαν να εμφανίζονται και οι Ιταλοί. Στη δεκαετία του 1960, άρχισε ένα άλλο μεγάλο κύμα μετανάστευσης στο οποίο συμμετείχαν πάρα

19. Γάννης Παπαδόπουλος ««Η Μετανάστευση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Αμερική (19ος Αιώνας-1923): Οι Ελληνικές Κοινότητες της Αμερικής και η αλυτρωτική πολιτική της Ελλάδας», σελ. 130.

πολλοί Έλληνες, οπότε η Αστόρια άρχισε, τότε, να έχει ελληνικό χαρακτήρα.

Φυσικά, το κλίμα δεν θα μπορούσε να είναι ευνοϊκό για τους Έλληνες μετανάστες ειδικά στη Νέα Υόρκη, όπου ο ανταγωνισμός ήταν σκληρός. Γράφει ο γενικός πρόξενος της Ελλάδας στη Νέα Υόρκη στις 17 Μαρτίου του 1901, στον υπουργό των εσωτερικών Γ. Θεοτόκη: «Κύριε Υπουργέ, το ρεύμα των Ελλήνων μεταναστών παραμένει ισχυρό. [...] Με λύπη μου παρατηρώ την αύξηση αυτή των μεταναστών από την Ελλάδα. [...] Παρατηρώ ότι οι μετανάστες υποφέρουν τα πάνδεινα. Δεν γνωρίζουν χειρωνακτικό επάγγελμα αλλά ούτε και τη γλώσσα. [...] Δεν βρίσκουν μεροκάματο γιατί είναι εκτεθειμένοι στον ανταγωνισμό των Ιρλανδών, που είναι περισσότεροι και ξέρουν τη γλώσσα, οπότε δεν τους μένει άλλο επάγγελμα να κάνουν. Γίνονται πλανόδιοι πουλώντας φρούτα περιφερόμενοι στους δρόμους με χειράμαξες και υποφέρουν μύριες διώξεις και καταπιέσεις από την τοπική αστυνομία, για παρακώλυση συγκοινωνιών. Επίσης έχουν να υποστούν τον συναγωνισμό των Ιταλών που είναι περισσότεροι. [...] Ζουν υπό αυστηρές οικονομίες στην τροφή και την κατοικία. Τα ενοίκια είναι πολύ ακριβά κι έτσι στοιβάζονται οχτώ με δέκα άτομα σε δωμάτια γεμάτα υγρασία. Πολλοί μάλιστα γίνονται φθισικοί, ένεκα του φριχτού κλίματος της Νέας Υόρκης κατά τους χειμερινούς μήνες. [...]»²⁰

20. Χρήστος Τσαντής «Οι Έλληνες μετανάστες στην Αμερική στις αρχές του 20ου αιώνα».

Έφευγαν, λοιπόν, οι Έλληνες μετανάστες από τη Νέα Υόρκη προς την αμερικανική ενδοχώρα, προς τις Δυτικές και Μεσοδυτικές Πολιτείες, τις βιομηχανικές πόλεις της Νέας Αγγλίας και τις μεγάλες πόλεις του Βορρά, ειδικά το Σικάγο, αλλά και το Λόουελ, τη Φιλαδέλφεια, το Πιτσμπουργκ, το Μπάφαλο, το Κλίβελαντ, το Ντιτρόιτ, το Μίλγουοκι. Ορυχεία, κατασκευή σιδηροδρομικών γραμμών, οικοδόμοι, εργάτες γενικότερα ήταν τα επαγγέλματα με τα οποία ασχολήθηκαν περισσότερο οι Έλληνες στις Δυτικές πολιτείες. Βιομηχανίες υφασμάτων και παπουτσιών, αλλά όχι μόνο, στις βιομηχανικές πόλεις της Νέας Αγγλίας και υπάλληλοι σιλιβωτηρίων («λούστροι»), λαντζέρηδες («πιατάδες») και πλανόδιοι πωλητές φρούτων και λαχανικών, σε όλες τις πόλεις των Η.Π.Α. με πληθυσμό πάνω από 10.000 κατοίκους,²¹ Ένας μικρός αριθμός Ελλήνων, περίπου ένας στους δεκαπέντε, κατευθύνθηκε προς το Νότο.

Εργασία, λοιπόν, βρήκαν οι μετανάστες. Αποδοχή; Στην περιβόητη «Dillingham Commission Report» του 1911 (βλ. υποσημείωση 21), οι Έλληνες χαρακτηρίζονται ως «άνθρωποι αμόρφωτοι, χωρίς ευγενικούς τρόπους, με ονόματα και συνήθειες παράξενες και με μια γλώσσα ιδιόρρυθμη που ούτε καν ομοιάζε με την κλασική ελληνική γλώσσα, ενώ το χρώμα του δέρματός τους ήτο μελαμψό, και, εν πάση περιπτώσει έδιναν την εντύπωση ότι επρόκειτο περί κατωτέ-

21. Στοιχεία που δημοσιεύτηκαν από τον Αλκιβιάδη Σαράφη, επιθεωρητή της μεταναστευτικής υπηρεσίας, σε πόνημα με τίτλο: «The Greek Padrone System in the United States» το 1911.

ρας ποιότητας ανθρώπων οι οποίοι δεν ηδύνοντο ποτέ να ανέλθουν εις το επίπεδο των άλλων Αμερικανών, δεν ήταν, δηλαδή, δυνατόν να γίνουν καλοί Αμερικανοί και άρα ήσαν ανεπιθύμητοι». Είχαν, λοιπόν, ν' αντιμετωπίσουν, τουλάχιστον στην αρχή, ρατσιστικές συμπεριφορές από τους Αμερικανούς, οι οποίοι τους θεωρούσαν, τους πιο ανεπιθύμητους μετανάστες, το κατακάθι της Ευρώπης. Δεν τους θεωρούσαν καν λευκούς, αλλά μιγάδες.

Οι πρώτοι Έλληνες μετανάστες, έγιναν θύματα των ρατσιστών. Αντιμετωπίστηκαν ως εισβολείς που απειλούσαν τις θέσεις εργασίας και τα χρηστά ήθη των «γνήσιων» Αμερικανών, ενώ κατηγορήθηκαν ως υπεύθυνοι για την αύξηση της εγκληματικότητας. Τους αποκαλούσαν «dirty Greeks» και το αποκορύφωμα ήταν ότι μπήκαν στο στόχαστρο της Ku Klux Klan,²² με επιδρομές σε ελληνικές συνοικίες, με λεηλασίες και καταστροφές των καταστημάτων τους. Ενδεικτικό, για να μην πλατειάσουμε, είναι και το ακόλουθο: στην Καλιφόρνια, το 1913, σ' ένα εστιατόριο, μια ταμπέλα στην είσοδο έγραφε: «Pure American. No Rats. No Greeks²³».

Οι Έλληνες μετανάστες, γενικά θεωρούσαν τη μετανάστευσή τους προσωρινή, μέχρι να εξασφαλίσουν κάποια χρήματα που θα τους επέτρεπαν να επιστρέψουν στην Ελλάδα και να βοηθήσουν αποτελεσματικά τις οικογένειές τους. Αυτό, όμως, άλλαξε μετά τον Α΄ Παγκόσμιο Πόλεμο όπου πολλοί

από τους μετανάστες άρχισαν πλέον να μη σκέφτονται την επιστροφή στην Ελλάδα, αλλά την παραμονή στις Η.Π.Α. και τη βελτίωση της ζωής τους, ιδιαίτερα, εφ' όσον εβδομήντα χιλιάδες απ' αυτούς είχαν πολεμήσει υπό την Αμερικανική Σημαία.²⁴ Η ίδια πηγή, δια της γραφίδας του Γρηγόρη Μαλακάτα, αναφέρει: «Την ίδια περίοδο οι Έλληνες μετανάστες αρχίζουν να οργανώνονται. Έτσι, άρχισαν να επενδύουν τα χρήματά τους σε ιδιωτικές επιχειρήσεις, μικρού μεγέθους, συνήθως εστιατόρια, ή παντοπωλεία. Τότε δημιουργούνται και οι δύο μεγάλοι οργανισμοί των Ελλήνων στις Η.Π.Α., η ΑΗΕΡΑ και η ΓΑΡΑ. Διαμορφώνονται επίσης δύο τάσεις όσον αφορά τη σχέση των μεταναστών με την αμερικανική κοινωνία. Η μία πρέσβευε την υιοθέτηση του αμερικανικού τρόπου ζωής από τους μετανάστες και την «αμερικανοποίησή» τους, η δε άλλη την πίστη στην ελληνική γλώσσα, τις παραδόσεις και την ελληνική ταυτότητα.²⁵»

3. Ιθαγένεια και Ταυτότητα

Ο αμερικάνικος νόμος του 1907 ήταν αυστηρός: «Αι ακόλουθοι τάξεις αποκλείονται εκ των Ηνωμένων Πολιτειών: οι ηλίθιοι, οι ασθενείς το πνεύμα, επιληπτικοί, φρενοβλαβείς, οι παθόντες τας φρένας εντός της τελευταίας προ της αφίξεώς των πενταετίας ή οι δις παθόντες εκ φρενοβλαβίας εντός οιοδήποτε προγενεστέρου χρόνου, οι επαίται ή

22. Βλ. The Pappas Post «Forgotten History: The Klan vs. Americans of Greek Heritage in an Era of Hate and the Birth of the ΑΗΕΡΑ».

23. Dan Georgakas, «The Greeks In America».

24. A Timeline of Greek Immigration, 1914-1924 Conflicting Loyalties.

25. Γρηγόριος Μαλακάτας «Η ευρωπαϊκή μετανάστευση στην Αμερική».

όσοι είναι δυνατόν να καταστώσι δημόσιον βάρος, οι σωματικώς ελαττωματικοί, οι καταδικασθέντες επί κακουργήματι, οι πολύγαμοι, οι αναρχικοί, γυναίκες ερχόμεναι δι' ανηθικούς σκοπούς, εργάται με προσυμπεφωνημένην εργασίαν, οιοσδήποτε ούτινος το εισιτήριον έχει πληρωθή διά ξένων χρημάτων καταβληθέντων υπό εταιρείας τινός, κοινότητος ή ξένης κυβερνήσεως και τέλος παιδιά ηλικίας μικροτέρας των 16 ετών, εφόσον δεν συνοδεύονται υπό του ενός ή αμφοτέρων των γονέων αυτών»²⁶. Όπως είδαμε παραπάνω, αυτοί όλοι αποτελούσαν το 2%. Οι υπόλοιποι, όσοι περνούσαν την σκόπελο της νήσου Έλις, ήταν πια Αμερικανοί πολίτες. Μέχρι το 1880 η μετανάστευση προς τις ΗΠΑ είναι ελεύθερη. Όποιος έχει τα χρήματα να πληρώσει το ναύλο προς τις ΗΠΑ μπορεί να μεταναστεύσει. Αυτό, μέχρι το 1920. Από κει και μετά, για τη μετανάστευση από την Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική επιβάλλονται εθνοτικές ποσοτώσεις στην εισροή μεταναστών. Η Δέκατη Τέταρτη Τροπολογία του Αμερικανικού Συντάγματος εξασφαλίζει ότι «όλα τα άτομα που γεννιούνται ή πολιτογραφούνται στις Ηνωμένες Πολιτείες, είναι πολίτες των Ηνωμένων Πολιτειών και της Πολιτείας στην οποία κατοικούν».²⁷ Επιπλέον, να αναφέρουμε ότι το Δίκαιο του εδάφους, ή *jus soli*, είναι το δικαίωμα οποιουδήποτε που γεννιέται στην επικράτεια

26. Φροντιστήριο Δημοσίας Οικονομίας και Στατιστικής (αριθμ. 12), Η ελληνική μετανάστευσις, σσ. 52-53.

27. Constitution of the United States Amendment XIV Section 1.

ενός κράτους σε ιθαγένεια ή υπηκοότητα (αυτού του κράτους). Ως χωρίς όρους βάση ιθαγένειας είναι το κυρίαρχο σύστημα στην ήπειρο της Αμερικής.²⁸

Το κυριότερο πρόβλημα που αντιμετώπιζαν οι Ελληνοαμερικανοί προερχόταν από τις πιέσεις για αφομοίωση και απόκτηση αμερικανικής ιθαγένειας, μας ενημερώνει ο καθηγητής Κιτροέφ.²⁹ Σε γενικές γραμμές η οργάνωση ΑΗΕΡΑ ήταν υπέρ στο μέγα ζήτημα της αφομοίωσης, ενώ η οργάνωση GAPA ήταν κατά.

Οι Έλληνες της Αμερικής, αμέσως μετά την εγκατάστασή τους στις χώρες υποδοχής, έσπευσαν να οργανωθούν σε Κοινότητες σωματειακού χαρακτήρα και να ιδρύσουν ορθόδοξες ενορίες και ελληνικά σχολεία. Μετά, δε, από τον ρατσισμό τον οποίο υπέστησαν από τους «γηγενείς» Αμερικανούς και ιδιαίτερα από την Κου – Κλουξ – Κλαν, όπως αναφέρθηκε πρωτύτερα, έπρεπε να αποδείξουν, να κερδίσουν τη «λευκότητά» τους. Αυτό σήμαινε επαναπροσδιορισμό του εθνικού τους στάτους: «Η ΑΧΕΠΑ αγωνίστηκε [έτσι ώστε, το ελληνικό στοιχείο] να αφομοιωθεί στο αμερικανικό πλαίσιο, αγκαλιάζοντας μια Προτεσταντική ηθική, ορίζοντας τον Έλληνα στην Αμερική ως τον «Έλληνα» της αρχαιότητας, αναδημιουργώντας τον «Ελληνισμό» ως «Αμερικανισμό» και διεκδικώντας «ομοιότητα» σε μια ρητορική «αδελ-

28. Vincent, Andrew (2002). Nationalism and particularity.

29. Αλέξανδρος Κιτροέφ, Η Μεταπολεμική Μετανάστευση.

φότητας» και «καθολικότητας... Η ΑΗΕΡΑ αποδέχθηκε την αρχή του «κωνευτηρίου»³⁰ και υποστήριξε την αμερικανικοποίηση και την αφομοίωση ως μέσο επιβίωσης.³¹»

Οι Έλληνες, λοιπόν, αποκτούν ιθαγένεια, αποκτούν ταυτότητα, ιδιαίτερα η πρώτη γενιά μεταναστών, ως «Αμερικανοί», χωρίς όμως να χάσουν την ελληνική τους ταυτότητα. Από τη δεύτερη γενιά και κυρίως την τρίτη, κατά την άποψη του ιστορικού Στεφάνου Κωνσταντινίδη, «είναι αδύνατον να μιλούμε για ελληνική ταυτότητα». Η μετεξέλιξη των μεταναστών οδηγεί σε ένα είδος ενσωμάτωσης σε μία νέα πολυπολιτισμική ταυτότητα, ταυτότητα που επικρατεί σε ανοιχτές κοινωνίες όπως οι Η.Π.Α. και η οποία διατηρεί σε ένα βαθμό την ελληνικότητα.³²

Οι Έλληνες μετανάστες της Αμερικής, όπως ήδη έχουμε δει, στην πλειονότητά τους, αφού εργάσθηκαν σκληρά αρχικά ως ανειδίκευτοι εργάτες, συγκέντρωσαν ένα μικρό κεφάλαιο και συνέστησαν μία μικρή οικογενειακή επιχείρηση – συνήθως - στον τομέα των εστιατορίων, καφενείων, παντοπωλείων κλπ. Έτσι, η επαγγελματική και κοινωνική ανέλιξη των ομογενών με τα χρόνια μεγάλωνε, με συνέπεια ο

30. meltingpot στο πρωτότυπο [θεωρία που αφορά στο «κωνευτήρι» (melting pot), σύμφωνα με την οποία σε κάθε γενιά ο μετανάστης χάνει την εθνική του ταυτότητα και γίνεται πιο πολύ Αμερικανός], (Σ.τ.Μ)

31. Steven Gerontakis (2012), «AHEPA vs. the KKK Greek-Americans on the Path to Whiteness».

32. Στέφανος Κωνσταντινίδης, Κέντρο και Διασπορά, Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και Διδασκαλία, σσ. 48-49.

βαθμός της ενσωμάτωσής τους στην αμερικανική κοινωνία να είναι μεγάλος και πολύ συχνά να φθάνει στο σημείο της αφομοίωσης. Η ύπαρξη πολλών ομογενών τρίτης και τετάρτης γενιάς, πολλοί από τους οποίους αγνοούν παντελώς την ελληνική γλώσσα, δημιουργεί μια περισσότερο ανομοιογενή κοινωνική ομάδα. Αυτό γίνεται εντονότερο και από την αύξηση των μικτών γάμων που είναι πλέον ο κανόνας και όχι η εξαίρεση στους Έλληνες των Η.Π.Α. και συνεχώς όλο και περισσότεροι από αυτούς βρίσκονται σε αναζήτηση της εθνικής τους ταυτότητας καθώς είναι Αμερικανοί ελληνικής καταγωγής.³³

4. Συμπεράσματα

Θα κλείσουμε αυτήν την εισήγηση, με την έρευνα του Δημήτρη (James) Κουτρελάκου για την ταυτότητα των Ελλήνων στην Αμερική, εν είδει συμπερασμάτων, όπως αυτή παρουσιάστηκε στο «Greek American News Agency»³⁴, το 2011 και στον «Εθνικό Κήρυκα»³⁵, το 2013. Ο Δρ. Κουτρελάκος, συνταξιούχος πρώην ψυχολόγος του Κολεγίου Χάντερ της Νέας Υόρκης, 83 ετών [σ.σ. το 2011], ο οποίος είναι γιος μεταναστών που μεγάλωσε στο «Ελληνικό χωριό» (τότε) του Ντόβερ (Dover), Νιου Χαμσάιρ, αποφάσισε να ξεκινήσει τη δική του μελέτη για την εθνική ταυτότητα, μοιράζοντας

33. Φακιολάς Ρ., 2002, σελ. 78 και Μόσκος Τ., 2004, σελ.213-214.

34. <https://archive.greekamericannewsagency.com>.

35. <https://www.ekirikas.com>.

ερωτηματολόγια σε πάνω από 700 μαθητές και φοιτητές από Λύκεια και Πανεπιστήμια της Νέας Υόρκης. Μεταξύ τους υπήρχαν 257 Ελληνοαμερικανοί. Η έρευνα αυτή απέδειξε ότι η εθνική ταυτότητα δεν σβήνει απαραίτητως αλλά μπορεί να διατηρείται καλά σε κάθε γενιά εάν υπάρχουν οι σωστές συνθήκες.

Το πιο σημαντικό αποτέλεσμα της μελέτης είναι ότι οι κυριότεροι παράγοντες στη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας είναι η πολιτιστική εκπαίδευση, η γλώσσα και η θρησκεία. Αυτά συνδέονται παραπάνω από άλλα με μια ισχυρή εθνική ταυτότητα. Όταν υπάρχει συμμετοχή σε κάποια πολιτιστική εκπαίδευση για την κουλτούρα της ομάδας, «η εθνική ταυτότητα δεν διαφέρει (δηλαδή δεν μειώνεται) από τη δεύτερη στην τρίτη γενιά».

Στη μελέτη, το 86% των «συγκεκριμένων λευκών» [σ.σ., με αρμενική, εβραϊκή ή ελληνική καταγωγή] απάντησαν ότι θεωρούν την εθνική τους ταυτότητα «πολύ σημαντική» σε σχέση με μόνο το 44% των «λευκών» και το 70% των μειονοτήτων (Αφροαμερικανοί, Ασιάτες, Λατινο-Αμερικανοί κλπ.).

Από τους φοιτητές/μαθητές ελληνικής καταγωγής στη μελέτη, 80% ονομάζουν τον εαυτό τους «Ελληνοαμερικανό», σχεδόν 1/5 «Έλληνα» και λιγότερο από 1%, «λευκό, Καυκάσιο ή Ορθόδοξο». Από το Κουίνς στο Μπρούκλιν και Μανχάταν, οι πιο σημαντικοί παράγοντες στην εθνική τους ταυτότητα ήταν η γνώση της ελληνικής

γλώσσας και η θρησκευτική συμμετοχή.

Μεταξύ άλλων, η μελέτη επίσης απέδειξε μια ισχυρή σχέση μεταξύ εθνικής ταυτότητας και αποτελεσματικότητας στο σχολείο, αλλά και αυτοεκτίμησης. Διευρύνεται επίσης σε ένα μέρος, επισημαίνοντας ότι το θηλυκό γένος των «συγκεκριμένων λευκών» έχει πιο υψηλή εθνική ταυτότητα, που ίσως, λέει ο Δρ. Κουτρελάκος, έχει να κάνει με πολιτιστικές συμπεριφορές.

Παρόλο που είναι ενθουσιασμένος με τα αποτελέσματα της μελέτης του, ο ψυχολόγος είναι προσεκτικός. Υποστηρίζει ότι έχει τα όριά της, γιατί ήταν περιορισμένη στην πόλη της Νέας Υόρκης, και Ελληνοαμερικανοί που δεν έχουν πρόσβαση στην ελληνική πολιτιστική εκπαίδευση μπορεί να έχουν άλλες εμπειρίες. Ήταν δύσκολο επίσης λογικά, να μελετήσει την εθνική ταυτότητα των Ελλήνων που δεν παίρνουν μέρος σε ελληνικούς θεσμούς. «Εάν δεν πάνε σε ελληνικό σχολείο ή στην εκκλησία, είναι πολύ δύσκολο να τους βρούμε», υποστήριξε.

Όμως, τα συμπεράσματα που βγαίνουν άνετα από την έρευνα είναι ότι αυτοί οι θεσμοί έχουν ένα σημαντικό κοινωνικό και ψυχολογικό ρόλο. Ο Δρ. Κουτρελάκος τελειώνει, λέγοντας: «Η μελέτη μου δείχνει ότι οι ομογενείς αναπλάθουν τους παραδοσιακούς εκπαιδευτικούς και θρησκευτικούς θεσμούς για να διατηρήσουν την κληρονομιά και την ταυτότητά τους».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. ΕΛΛΗΝΟΦΩΝΗ

Βεγίρη, Α., Η Ελληνική Μετανάστευση (Μια Επισκόπηση) – Χάλκη [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο https://www.eposfilis.gr/index.php?option=com_content&view=article&id=164:elliniki-metanasteysi-84776255&catid=67&Itemid=74].

Βλάχος, Α., Διάλεξις περί του εν Αμερική ελληνισμού από εμπορικής, κοινωνικής και εθνικής απόψεως. Ελληνισμός, μηνιαία εθνική επιθεώρησις, Έτος ΙΒ', Τεύχος 138-9, Μάιος-Ιούνιος 1909: 272.

Δερτιλής, Γ., Ελληνική οικονομία και βιομηχανική επανάσταση 1830-1910. εκδ. Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα, 1984.

Κιτροφέφ, Αλ., Η Μεταπολεμική Μετανάστευση [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/f3c70a23-7696-49db-9148-f24dce6a27c8/CD_1-115.pdf].

Κωνσταντινίδης, Σ., Κέντρο και Διασπορά, Ιστορία της Νεοελληνικής Διασποράς: Έρευνα και Διδασκαλία, σ. 48-49 [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο file:///C:/Users/dimi/Desktop/2a-istoria_neoellinikis_diasporas.pdf].

Λαλιώτου, Ι., Ηνωμένες Πολιτείες «Οι Έλληνες στη Διασπορά» [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://www.hellenicparliament.gr/onlinepublishing/apd/254-300.pdf>].

Λαλιώτου Ι., Διασχίζοντας τον Ατλαντικό. Η ελληνική μετανάστευση στις ΗΠΑ κατά το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα. εκδ. Πόλις, Αθήνα 2006.

Μαλακάτας, Γρ., Η ευρωπαϊκή μετανάστευση στην Αμερική [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο http://extras.ha.uth.gr/g-m/ln2/paper_09.html#references].

Μαλαφούρης, Μπ., Οι Έλληνες της Αμερικής 1528-1948, New York 1948.

Μόσκος, Τσ. (Charles Moskos), Οι Έλληνες της Αμερικής. Στον τόμο: Richard Clogg (επιμ.), Η ελληνική διασπορά στον 20ό αιώνα, μτφ. Μαρίνα Φράγκου. Εκδ. «Ελληνικά Γράμματα», Αθήνα 2004 (ISBN 960-406-774-5), σ. 197-221.

Νιφορόπουλος, Κ., Η Ιστορία της φορολογίας στην Ελλάδα (Μέρος πρώτο: 1821 – 1919) [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://www.taxheaven.gr/news/38126/h-istoria-ths-forologias-sthn-ellada-synopsh-meros-prwto-1821-1919>] (Αναδημοσίευση από το περιοδικό «Accountancy Greece (Ag)» (τεύχος 28, Ιουλ.-Σεπ. 2017).

Παπαδόπουλος, Γ., Η Μετανάστευση από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Αμερική (19ος Αιώνας-1923): Οι Ελληνικές Κοινότητες της Αμερικής και η αλυτρωτική πολιτική της Ελλάδας. Διδακτορική Διατριβή, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Ιστορίας, Αθήνα 2008.

Παπαϊωάννου, Λ., Μακεδόνες στην Αμερική [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.hri.org/MPA/gr/other/pan-macedonian/5.html>].

Πατρώνης, Β. Ελληνική Οικονομική Ιστορία Οικονομία, Κοινωνία και Κράτος στην Ελλάδα (18ος-20ος αιώνες)

Τσαντής, Χρ., Οι Έλληνες μετανάστες στην Αμερική στις αρχές του 20ου αιώνα

Φακιολάς Ρ., Οι Έλληνες των ΗΠΑ, στο Γκ. Ελ Ταχίρ κ.ά, Ο Ελληνισμός της Διασποράς στις υπερπόντιες χώρες, Αφρική και Μέση Ανατολή, τμ Γ', εκδ. ΕΑΠ, Πάτρα 2002, τμ Γ', σ. 21-87.

Φροντιστήριο Δημοσίας Οικονομίας και Στατιστικής (αριθμ. 12), Η ελληνική μετανάστευση, Εν Αθήναις 1917, σσ. 52-53 [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <http://www.hri.org/MPA/gr/other/pan-macedonian/5.html>].

ΙΑΥΕ, Φ. Β12.1/1902, Επιστολή του προξένου Μασσαλίας προς τον Υπουργό Εξωτερικών Αλέξανδρο Ζαΐμη, αρ. πρωτ. 07567, 29 Μαΐου 1902.

Φ. Α12.1/1888, Επιστολή του άμισθου Έλληνα προξένου στη Νέα Υόρκη Δημήτριου Μπότση προς τον Υπουργό Εξωτερικών Στέφανο Δραγούμη, αρ. πρωτ. 07945, 13 Ιουλίου 1888.

Β. ΑΓΓΛΟΦΩΝΗ

Georgakas, D. The Greeks In America. Greek Immigration – Reception, Racism and The Path To Whiteness (9-3-2017) [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

<https://kamuchey.com/wp/2017/09/03/greek-immigration-reception-racism-and-activism/>].

Gerontakis St., AHEPA vs. the KKK. Greek-Americans on

the Path to Whiteness, A Senior Thesis Submitted to The Faculty of the Department of History In Candidacy for the Degree of Bachelor of Arts in History, Asheville, North Carolina, November 2012.

Papanikolas - Zeese, H., The Greeks of Carbon County. Utah Historical Quarterly, vol. 22, number 2.

Σαράφης Α., The Greek Padrone System in the United States (A Report of the Dillingham Commission on the problem of indentured servitude among Greek immigrants in the early 20th Century), Attribution Non-Commercial (BY-NC), 1911.

Pierce, B. Greeks in the United States [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://immigrationtounitedstates.org/529-greek-immigrants.html>].

Polopolus, L. A Brief History of Hellenism in Florida [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο https://web.archive.org/web/20050418154250/http://web.classics.ufl.edu/CGS/florida_hellenism.htm].

The Pappas Post, Forgotten History: The Klan vs. Americans of Greek Heritage in an Era of Hate and the Birth of the AHEPA [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://www.pappaspost.com/forgotten-history-the-klan-vs-americans-of-greek-heritage-in-an-era-of-hate-and-the-birth-of-the-ahepa/>].

Vincent, A., Nationalism and particularity. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2002

Γ. ΙΣΤΟΣΕΛΙΔΕΣ

Βικιπαίδεια, Ελληνοαμερικανοί

Εθνικός Κήρυξ, Οι παράγοντες που διατηρούν τον Ελληνισμό στην Αμερική, [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο https://www.ekirikas.com/archive_news/arthro/oi_paragontes_pou_diatiroyn_ton_ellinismo_stin_ameriki-145977/]

Ellines.com, Το ελληνικό χωριό της Φλόριντα [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο

<https://www.ellines.com/destination/43729-to-elliniko-chorio-tis-florinta/>]

Greek American News Agency, Δρ. Δημήτριος Κουτρελάκος: Οι παράγοντες που διατηρούν τον Ελληνισμό στην Αμερική

Greek-American Oral Histories, A Timeline of Greek Immigration, 1914-1924 Conflicting Loyalties, [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://chnm.gmu.edu/greekam/timeline.html>]

Η Ροδιακή, Η «Κάλυμνος των ΗΠΑ» έχει έλληνα δήμαρχο [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο https://www.rodiki.gr/article/334222/h-kalymnos-twn-hpa-exei-ellhna-dhmarxo?utm_source=feed&utm_medium=rss&utm_campaign=cityofpetaloudes]

U.S. Government Publishing Office, Extensions of Remarks, 29 Μαρτίου 1971, σ. 8479 [Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο <https://www.congress.gov/congressional-record/>]

Δ. ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΗ ΕΠΙΠΛΕΟΝ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Congress, U.S.; Economic opportunities; History of immigration after 1891; Huffington, Arianna; Immigration Act of 1921.

Contopoulos, M. The Greek Community of New York City: Early Years to 1910. New Rochelle, N.Y.: Aristide D. Caratzas, 1992. History of one of the largest concentrations of Greek immigrants in any American city.

Moskos, Ch. Greek Americans: Struggle and Success. 2d ed. New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1989. Scholarly study of Greeks in America through the 1980's.

Orfanos, Sp. D., ed. Reading Greek America: Studies in the Experience of Greeks in the United States. New York: Pella, 2002. Collection of essays examining a variety of issues surrounding Greek immigrants.

Saloutos, Th. The Greeks in the United States. Rev. ed. New York: Greekworks.com, 2007. Comprehensive study of Greek immigrants. Includes an introduction by Charles Moskos, and historiographical essay by Alexander Kitroeff.

Scourby, Al. The Greek Americans. Boston: Twayne, 1984. Broad study of Greek Americans with background information on Greek history, several chapters on immigrants, and a chapter on changes in Greek American family structures.

Δράσεις
Λόγου & Τέχνης

Λογοτέχνες
διαβάζουν
ποίηση

Δ.Αξιώτης
Θ.Γκόνης
Δ.Κατιώνη
Π.Πασχαλίδου
Γ.Τριανταφυλλίδου
Κ.Χαρπαντίδης

πιάνο
Κ.Τσαφής

Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης
Κυριακή **20 / 3** Μεγάλη
20:00 Λέσχη

διοργάνωση
ΥΠΟΣΤΕΛΟ
του Σ.Φ.Γ.Τ Καβάλας

Εκδήλωση για την Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης

Γράφει η **Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη**

Στο πλαίσιο του εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας Ποίησης και μέσα σε ατμόσφαιρα πνευματικής μέθεξης και ψυχικής ανάτασης, το «Νέο Υπόστεγο» του Συνδέσμου Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας διοργάνωσε στις 20 Μαρτίου 2022 μια σεμνή εκδήλωση. Η γιορτή αυτή της Τέχνης πραγματοποιήθηκε στην καλαίσθητη αίθουσα εκδηλώσεων της Μεγάλης Λέσχης με τίτλο: «*Έξι λογοτέχνες διαβάζουν ποίηση*».

Έξι λογοτέχνες λ,οιπόν, της πόλης μας διάβασαν το αγαπημένο τους ποίημα μπροστά στο φιλότεχνο κοινό που για λίγο έγινε συνοδοιπόρος των αναζητήσεών τους και ενώθηκε πνευματικά μαζί τους. Με τη σειρά τους οι λογοτέ-

χνες **Δ. Αξιώτης, Θ. Γκόνης, Δ. Κατιώνη, Γ. Πασχαλίδου, Γ. Τριανταφυλλίδου** και **Κ. Χαρπαντίδης** παρουσίασαν και εξήγησαν στο κοινό τις επιλογές τους, ενώ τους προλόγισαν οι φιλόλογοι **Ευαγγελία Ζάχου** και **Αναστασία Τσιρογιαννάκη**. Αναλυτικότερα ο κ. Δ. Αξιώτης διάβασε την «Περίληψη για τη νύχτα» της Μ. Κυρτζάκη, ο κ. Θ. Γκόνης τη «Διορία του Νέρωνα» του Κ.Π. Καβάφη, η κ. Δ. Κατιώνη τον «Άμλετ» του Γ. Μπλάνα, η κ. Π. Πασχαλίδου την «Οκτάνα» του Α. Εμπειρικού, η κ. Γ. Τριανταφυλλίδου το ποίημα «Πρίγκηψ και πτωχός» του Φ. Βαρβέρη και ο κ. Κ. Χαρπαντίδης το «Εις τα περίχωρα της Αντιόχειας» του Κ.Π. Καβάφη.

*Ε. Ζάχου,
Γ. Πασχαλίδου,
Δ. Αξιώτης,
Δ. Κατιώνη*

Εφαπτήριο για την εκδήλωση αυτή δεν αποτέλεσε απλώς η Παγκόσμια Ημέρα Ποίησης, αλλά κάτι ακόμα βαθύτερο και ουσιαστικότερο. Πηγή μέσα από την οποία ξεπήδησε η «γιορτή» αυτή είναι το γεγονός πως η ποίηση αποτέλεσε προαιώνια συντροφιά του ανθρώπου, και πως είναι το αντικαθρέφτισμα της ψυχής του, η μετουσίωση της ευαισθησίας σε στίχο, ένα καταφύγιο στις δυσκολίες κι ένα απάνεμο λιμάνι μέσα στη δίνη των καιρών. Συντροφιά του ανθρώπου από τα πρώτα του βήματα στη γη, αποτυπώνεται ως γραφή πλέον στον ελλαδικό χώρο με τη μορφή του έπους, της λυρικής ποίησης και του δράματος, για να ταξιδέψει στην Εσπερία και να μαθητεύσει δίπλα σε ποικίλα

λογοτεχνικά ρεύματα και πρωτόφαντες τάσεις. Κοινός παρανομαστής όμως στο σάλεμα αυτό της ψυχής παραμένει η ανάγκη του ποιητή να αποτυπώσει στο χαρτί τη σκέψη και τον πόθο του. Δίχως αυτή την ανάγκη, χωρίς την ειλικρίνεια της έμπνευσης, δεν μπορεί να υπάρξει ποίηση. Θα είναι ένα παιχνίδι με τις λέξεις, ένα σχεδιάσμα λόγου, αλλά όχι ποίηση.

«Η ποίηση είναι μια λύτρωση ατομική» τονίζει ο Τίτος Πατρίκιος, «Η ποίηση δεν είναι παρά ένας μεγεθυτικός φακός της πραγματικότητας» ομολογεί ο Νικηφόρος Βρεττάκος ή «είναι ανάπτυξις στίλβοντος ποδηλάτου» θα υπογραμμίζει με τόνο υπερρεαλιστικό ο Ανδρέας Εμπειρικός. Πάμπολλες είναι οι προσπάθειες

Α. Τσιρογιαννάκη, Κ. Χαρπαντίδης, Γ. Τριανταφυλλίδου, Θ. Γκόνης

Στο πιάνο ο Πάρης Τσίρτσης

που έγιναν για να οριστεί η έννοια της ποίησης και αναρίθμητες ακόμα θα είναι όσες θα ακολουθήσουν. Λησμονούμε, ωστόσο, πως προσπαθούμε να αγγίξουμε το άπιαστο, να βρούμε το λεκτικό ισοδύναμο ενός μυστηρίου ή σε τελική ανάλυση να ορίσουμε το ίδιο το μυστήριο. Όμως μέσα σε όλα αυτά κάτι μας απομένει: ένα βαθύ βίωμα αποτυπωμένο ως μαγικός λόγος, η αίσθηση του ωραίου, το σκίρτημα της ψυχής, η ίδια η προσπάθεια της λύτρωσης.

Ορμώμενοι λοιπόν από τις παραπάνω σκέψεις οι συντελεστές του «Νέου Υπόστεγου», θέλησαν να διοργανώσουν αυτή την εκδήλωση και για λίγο να μας αποσπάσουν από την ασθμαίνουσα και πεζή καθημερινότητα και να μας ταξιδέψουν σε τόπους όπου η πραγματικότητα συναντά το όνειρο και η ψυχή την πραγμάτωσή της.

Ολόκληρη η εκδήλωση έχει αναρτηθεί στο YouTube στον παρακάτω σύνδεσμο:

<https://youtu.be/ujcwbd2adZs>

Εικαστικό τμήμα Σ.Φ.Γ.Τ. Καβάλας

Καλλιτεχνικός Μάιος 2022

γράφει ο **Διαμαντής Σταγγίδης**

Ο Σύνδεσμος Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας σε συνεργασία με τον Δήμο Καβάλας και τη Δημοφιλία, διοργάνωσε με μεγάλη επιτυχία στον ισόγειο χώρο της ανακαινισμένης Μεγάλης Λέσχης από 27 Μαΐου έως 05 Ιουνίου 2022 μια ιδιαίτερη, υψηλού επιπέδου, Έκθεση Σύγχρονης Τέχνης στο πλαίσιο του 6^{ου} ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΟΥ ΜΑΪΟΥ.

Το Εικαστικό τμήμα επέλεξε 7 εικαστικούς στην πλειονότητά τους πτυχιούχους σχολών Καλών Τεχνών που ζούν και εργάζονται στην Καβάλα, οι οποίοι παρότι φαινομενικά δεν έχουν καμιά σχέση μεταξύ τους, συνδέονται από το πάθος τους για διαρκή και επίμονη ερευνητική διαδικασία, απαλλαγμένη από κοινοτοπίες και στερεότυπα και τελικά συγκλίνουν στη δημιουργία μιας τέχνης σύγχρονης, μακριά από την εύκολη και στείρα αναπαράσταση της πραγματικότητας.

Το πιο ενδιαφέρον ίσως στοιχείο της έκθεσης που προέκυψε ήταν η συνύπαρξη έργων που συνομήλυσαν, παρότι κατάγονται από ένα εκτεταμένο πεδίο της ιστορίας της τέχνης που ξεκινά από την παράδοση του μοντερνισμού και καταλήγει στις περιοχές του ευρύτερου χώρου του μεταμοντερνισμού.

Οι καλλιτέχνες προσέγγισαν τα διαφορετικά είδη κοινού επιδιώκοντας όχι μόνο το ωραίο ή αυτό που προκαλεί την εύκολη συγκίνηση, αλλά και το υψηλό και το ανοίκειο κατά περίπτωση.

Οι καλλιτέχνες που συμμετείχαν ήταν ο Κώστας Καμάργιανης, ο Ανδρέας Λάσκαρης, η Μαρία Παριανού, ο Διαμαντής Σταγγίδης, ο Νίκος Σωτηρέλης, ο Οδυσσέας Τσουνιδής και ο Λευθέρης Φασουλάς.

Στα εγκαίνια παραβρέθηκαν ο Δήμαρχος, ο αντιπεριφερειάρχης, βουλευτές, ο καθηγητής και πρόεδρος της Σχολής Καλών Τεχνών Θεσσαλονίκης Δημήτρης Ζουρούδης και πλήθος κόσμου.

Την έκθεση προλόγισε ο Τριαντάφυλλος Τρανός, Διδάσκων στο Τμήμα Εικαστικών και Εφαρμοσμένων Τεχνών του ΑΠΘ αναφέροντας μεταξύ άλλων και τα παρακάτω:

[...] Οι ανανεωμένες στρατηγικές έκφρασης που επιστρατεύουν σήμερα οι καλλιτέχνες ενώ αποτελούν ένα σήμα κινδύνου, δεν προκαλούν το κοινό αποκλειστικά συναισθηματικά ή διανοητικά. Απαιτούν από τους θεατές ομοιόσταση, γίνονται αισθητές «διά της συμπαθείας», όπως λέγαμε κάποτε στο μάθημα της Φυσικής,

Οι καλλιτέχνες επιχειρούν πλέον να προσεγγίσουν διαφορετικά είδη κοινού, όσο το δυνατόν μεγαλύτερα και ευρύτερα, χρησιμοποιώντας όχι μόνο αυτά που οι θεατές επιθυμούν: το ωραίο, το υψηλό και το ανοίκειο κάποτε, αλλά και την ελαφρότητα που ως αισθητική κατηγορία έχει και αυτή επιβληθεί στη σύγχρονη συνείδηση, όπως υποστηρίζει μάλλον πειστικά η Sianne Ngai στο βιβλίο της *Our Aesthetic Categories: Zany, Cute, Interesting*.

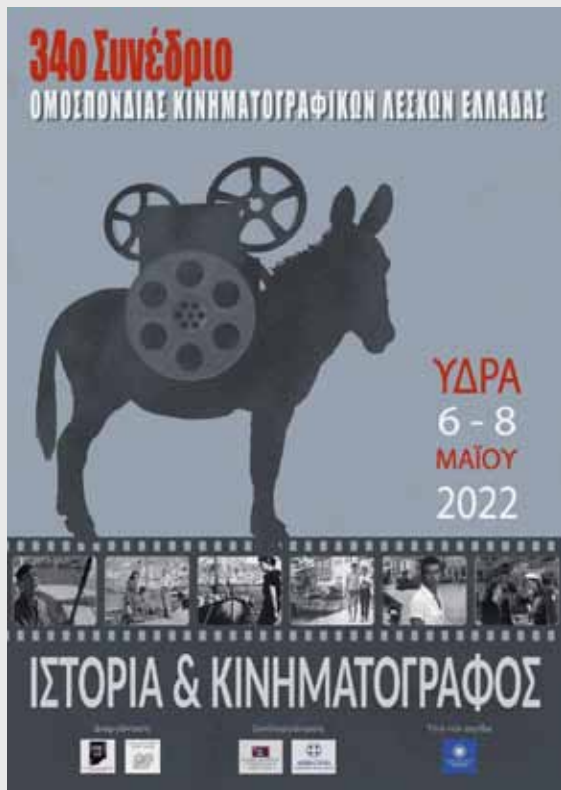
Οι τόποι, οι τρόποι θέασης, ο ίδιος ο θεατής, δεν συνιστούν πλέον σταθερές αλλά μεταβατικές κατηγορίες. Το κοινό, όπως και να ορίσει κανείς αυτή τη ρευστή έννοια, εδώ και αρκετό καιρό πρέπει να είναι προετοιμασμένο να ασκήσει ενεργητική παρατήρηση και να αναπτύξει κριτική στάση, κάτι που κατάγεται από την πολιτική σκέψη και την ποιητική του 19ου αιώνα, του αιώνα που καθιέρωσε

και μας κληροδότησε το μουσείο ως θεσμό.

Ανεξάρτητα από την πιθανή αποστροφή του απέναντι στη θεωρία, ο θεατής για να μπορέσει να ανταποκριθεί στην πίεση του γνωστικού περιεχομένου και του κριτικού δυναμισμού των έργων τέχνης που έχουν κάποια σημασία σήμερα, υποχρεώνεται να διαχειριστεί πληροφορίες και ερεθίσματα που προέρχονται από όλους τους τύπους «γραφής» και επεξεργασίας των οπτικών κυρίως θραυσμάτων που συγκροτούν τα έργα τέχνης τα οποία οργανώνονται συχνά σε ένα είδος πολυτροπικών δοκιμίων ή μανιφέστων παίρνοντας τη μορφή δυσεπίλυτου γρίφου. Στην πίεση που ασκεί αυτή η κατάσταση πραγμάτων στους καλλιτέχνες και το κοινό τα έργα, που παρουσιάζονται σε αυτή την έκθεση, ανταποκρίνονται με τον πλέον έντιμο και εναργή τρόπο.

Ο Σύνδεσμος Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας στο 34^ο Συνέδριο της ΟΚΛΕ (ομοσπονδία Κινηματογραφικών Λεσχών Ελλάδας)

γράφει η **Φωτεινή Καλλιανιώτη**

Το 34^ο Συνέδριο της Ομοσπονδίας Κινηματογραφικών Λεσχών Ελλάδας με θέμα «Ιστορία και Κινηματογράφος» διοργανώθηκε από την Ομοσπονδία και την Κινηματογραφική Λέσχη Ύδρας. Πραγματοποιήθηκε στη Ύδρα από τις 6 έως τις 8 Μαΐου 2022 με εξαιρετική επιτυχία, κατά γενική ομολογία. Η Κινηματογραφική Λέσχη Ύδρας σε συνεργασία με τους τοπικούς φορείς, Δήμο Ύδρας, Περιφέρεια και Υπουργείο Πολιτισμού οργάνωσαν άρτια το πρόγραμμα του συνεδρίου. Ο Σύνδεσμος Φίλων Γραμμάτων και Τεχνών Καβάλας εκπροσωπήθηκε από την Καλλιανιώτη Φωτεινή, υπεύθυνη διαχείρισης του θερινού κινηματογράφου "Ζέφυρος".

Οι εκπρόσωποι των Κινηματογραφικών Λεσχών από όλη την Ελλάδα που παρευρέθηκαν παρακολούθησαν με αμείωτο ενδιαφέρον το πλούσιο πρόγραμμα και έφυγαν πλήρως ικανοποιημένοι τόσο από την ποιότητα του Συνεδρίου όσο και από τη φιλοξενία.

Περιείχε υψηλού επιπέδου εισηγήσεις και ομιλίες από καθηγητές πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, κριτικούς και θεωρητικούς του κινηματογράφου, συγγραφείς, ιστορικούς και σκηνοθέτες, με εξαιρετικές αναλύσεις και βιωματικές αναφορές.

*Η εκπρόσωπος του ΣΦΓΤ Καβάλας
Φωτεινή Καλλιανιώτη στο Συνέδριο
με τον πρόεδρο της ΟΚΛΕ Καλαντίδη Δημήτριο*

Αυτό που συνειδητοποίησα παρακολουθώντας τις αναφορές των ομιλητών σε ταινίες βασισμένες σε διαχρονικά ιστορικά γεγονότα είναι ότι σε ένα ιστορικό γεγονός αποτυπώνεται η πραγματικότητα της συγκεκριμένης χρονικής στιγμής επηρεασμένη από τον τόπο, τον χρόνο, το περιβάλλον και τα συναισθήματα των πρωταγωνιστών. Το ίδιο γεγονός με άλλες παραμέτρους θα εξελισσόταν διαφορετικά. Η προσπάθειά μας να κρίνουμε και να εξηγήσουμε ιστορικές επιλογές σε βάθος χρόνου πρέπει να γίνεται με μεγάλη σπουδή. Η κινηματογραφική γλώσσα είναι ανοιχτή στο χρόνο. Η εικόνα και η καλλιτεχνική απόδοση ενός γεγονότος το καθιστά εύκολα κατανοητό και έχει τη δυνατότητα να το κρατήσει βαθιά χαραγμένο στη μνήμη του θεατή.

Την Κυριακή πραγματοποιήθηκαν ξεναγήσεις στο Μουσείο Ύδρας, στο Αρχοντικό του Λάζαρου Κουντουριώτη και στην πόλη από μέλη της Κινηματογραφικής Λέσχης, με τους συνέδρους, να μένουν ενθουσιασμένοι από τα ιστορικά μνημεία, τα εκθέματα των μουσείων και την πόλη συνολικότερα.

Το επόμενο συνέδριο της ΟΚΛΕ θα φιλοξενηθεί στα Χασιά τον προσεχή Οκτώβριο. Εύχομαι και ελπίζω να στεφθεί με την ίδια επιτυχία.

1821

και Ελληνικός κινηματογράφος

*Απόσπασμα από την ομιλία του Παναγιώτη Δενδραμή
στο 34ο Συνέδριο της ΟΚΛΕ*

...Επιστρέφοντας στους σκηνοθέτες του ΝΕΚ, θα πρέπει να φτάσουμε στη δεκαετία του 1980 προκειμένου να ασχοληθούν τρεις εξ' αυτών με τον κόσμο του '21. Πρώτα ο Θόδωρος Αγγελόπουλος ο οποίος, έχοντας ολοκληρώσει την «τριλογία της Ιστορίας» κατά δεκαετία του 1970 και προτού προχωρήσει στην αντίστοιχη της «Σιωπής» μέσα στην επόμενη δεκαετία, γύρισε τον *Μεγαλέξανδρο* (1980). Το επόμενο έτος, ο Λάκης Παπαστάθης κυκλοφόρησε *Τον καιρό των Ελλήνων* (1981), και έξι χρόνια αργότερα ο Δήμος Θέος το *Καπετάν Μεϊντάνος* (1987). Κοινός τους παρονομαστής – που τις συνδέει έτσι και με τον *Αστραπόγιαννο* – είναι οι αναφορές στην κοινωνική διάσταση της επανάστασης, οι στόχοι της οποίας απέτυχαν και αποτέλεσαν αφορμές για τα κακώς κείμενα του ελληνικού κράτους. Επιπλέον δείχνουν να εμπνέονται και

οι τρεις από την παράδοση των λαϊκών ιστοριών και κατόπιν του ληστρικού μυθιστορήματος, η οποία παρουσιάζει τις ομάδες των ληστών και τους ηγέτες τους ως «πρωτόγονους επαναστάτες» οι οποίοι μέσα από την *κοινωνική ληστεία*, επιδιώκουν να αυτό - οργανωθούν και να αποκαταστήσουν τις αδικίες του κράτους απέναντι στον λαό της υπαίθρου. Σε δεύτερο επίπεδο εξάλλου η αναπαράστασή τους χρησιμοποιείται προκειμένου να παραπέμψει εμμέσως πλην σαφώς στη δράση των ανταρτών κατά την Κατοχή και τον Εμφύλιο. Τέλος, στον *Μεγαλέξανδρο* και *Τον καιρό των Ελλήνων*, καταδεικνύεται εμφανώς η παρέμβαση των Μεγάλων Δυνάμεων και η εκ μέρους τους προσπάθεια διαστρέβλωσης του λαϊκού πολιτισμού των Νεοελλήνων. Οι παραπάνω διαπιστώσεις φανερώνουν την επίδραση της «κατά Κορδάτον» αντίληψης

της ελληνικής επανάστασης μεταξύ των σκηνοθετών του ΝΕΚ, γεγονός μάλλον αναμενόμενο, αν αναλογιστούμε τη στενή σύνδεση ανάμεσα στο εν λόγω κινηματογραφικό ρεύμα και την Αριστερά.

Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται μια αναζωπύρωση του ενδιαφέροντος για το 1821 και την οθωμανική περίοδο στον ελληνικό κινηματογράφο, με φιλμ όπως τα *Ο θεός αγαπάει το χαβιάρι* (2012), *Έξοδος 1826* (2017), καθώς και το *Οι Βράχοι της Ελευθερίας* (*Cliffs of Freedom*, 2019), που αποτελεί αμερικάνικη παραγωγή. Ανάμεσά τους το *Μαύρο λιβάδι* (2009) του Βαρδή Μαρινάκη αναδεικνύει μια ακόμα νέα παράμετρο στον τρόπο που κοιτάμε το εθνικό μας παρελθόν, επηρεασμένα από τον όψιμα αναπτυσσόμενο και στην Ελλάδα τομέα των Σπουδών Φύλου (Gender Studies). Ενδεικτικό εν κατακλείδι των διαφορετικών προ-

σεγγίσεων πάνω στην ιστορία είναι το πόσο έντονες αντιδράσεις προκάλεσε η σειρά ντοκιμαντέρ του ΣΚΑΙ για το 1821 το 2011, αλλά και το ότι τα περισσότερα κανάλια έσπευσαν να γυρίσουν και να προβάλουν δικές τους παραγωγές ντοκιμαντέρ για την ελληνική επανάσταση κατά τη φετινή τηλεοπτική σεζόν, η οποία συνέπιπτε με τη διακοσιστή της επέτειο, προκρίνοντας σε αρκετές περιπτώσεις αντικρουόμενες ερμηνείες γύρω από ιστορικά πρόσωπα και γεγονότα. Όπως προκύπτει επομένως, οι ιστοριογραφικές παραδόσεις, οι ιδεολογικές αντιλήψεις αλλά και οι επιδιωκόμενοι σκοποί σε κάθε χρονική συγκυρία, φαίνεται πως επηρεάζουν συνειδητά ή μη την απόπειρα αναψηλάφησης του ιστορικού μας παρελθόντος, συνθήκη που δε θα μπορούσε παρά να ισχύει και για τον κινηματογράφο και την τηλεόραση.

Βιογραφικά
Συμμετεχόντων στο 3^ο τεύχος

Σαπφώ Αγγελούδη-Ζαρκάδα

Κατάγεται από τη Θάσο, αποφοίτησε από την Αρχιτεκτονική Σχολή του Α.Π.Θ. και εργάστηκε ως μελετητής δημοσίων και ιδιωτικών έργων στην Καβάλα. Διδάκτωρ του Α.Π.Θ. το 2011, λέκτορας στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Δ.Π.Θ. τα έτη 2012-2016. ageloudisapfo@hotmail.com

Μάξιμος Αλυγιζάκης

Ο Μάξιμος Αλυγιζάκης γεννήθηκε στη Θεσσαλονίκη. Σπούδασε πολιτικές επιστήμες στο Πανεπιστήμιο της Γενεύης (Ελβετία) και συνέχισε την ακαδημαϊκή του σταδιοδρομία στην ίδια πόλη. Διδάσκει στο Ινστιτούτο Παγκοσμίων Σπουδών (Global Studies Institute) με κύριο γνωστικό αντικείμενο την ευρωπαϊκή ολοκλήρωση. Ασχολείται ειδικότερα με θέματα μετανάστευσης και διαπολιτισμικών σχέσεων και με το φαινόμενο του λαϊκισμού. Έχει πάνω από τριάντα δημοσιεύσεις (βιβλία και άρθρα), κυρίως στα γαλλικά. Τα τελευταία χρόνια, εκτός από τη διδασκαλία και την έρευνα, ασχολείται ιδιαίτερα με την ποίηση. Κυκλοφόρησε τις εξής ποιητικές συλλογές: Περί ορατών και αοράτων (Εκδόσεις Ιωλκός, 2019) και Ψίθυροι νιότης (Εκδόσεις Ιωλκός, 2021).

Διαμαντής Αξιώτης

Ο ΔΙΑΜΑΝΤΗΣ ΑΞΙΩΤΗΣ γεννήθηκε στην Καβάλα, όπου και ζει. Έχει εκδώσει ποιητικές συλλογές, συλλογές διηγημάτων, ανθολογίες ποίησης και διηγήματος, πέντε μυθιστορήματα. Υπεύθυνος, επί σειρά ετών, ραδιοφωνικών εκπομπών (Χωρίς Εισιτήριο) και έκδοσης λογοτεχνικών περιοδικών (Σκαπή Ύλη και Υπόστεγο). Κείμενό του συμπεριλαμβάνεται στη διδακτέα ύλη των κειμένων Νεοελληνικής Λογοτεχνίας στα αναγνωστικά της Β' Γυμνασίου. Είναι μέλος της Εταιρίας Συγγραφέων.

Τασούλα Γεωργιάδου

Η Τασούλα Γεωργιάδου (Καβάλα 1956) είναι επίτιμη Σχολική Σύμβουλος Φυσικών Επιστημών. Σπούδασε Χημεία στο Α.Π.Θ. και συνέχισε με μεταπτυχιακές σπουδές MSc στην «Προστασία Μνημείων», MEd στις Τεχνολογίες Πληροφορικής κι Επικοινωνιών και Phd στη «Διδακτική των Φυσικών Επιστημών».

Είναι συγγραφέας σχολικών εγχειριδίων και ψηφιακού υλικού Χημείας, όπως και συγγραμμάτων Διδακτικής ΦΕ και Περιβαλλοντικής Εκπ/σης. Έχει δημοσιεύσει διηγήματα, αφηγήσεις και χρονογραφήματα σε λογοτεχνικά έντυπα, εφημερίδες και ιστοτόπους ποικίλης ύλης.

Παναγιώτης Δενδραμής

Πτυχιούχος του τμήματος Ψυχολογίας του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών. Δίπλωμα σκηνοθεσίας στη σχολή Σταυράκου. Μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης στην ιστορία και θεωρία του κινηματογράφου και κατόπιν διδάκτορας του τμήματος Φιλολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης. Αντικείμενο της διατριβής του υπήρξε η κινηματογραφική εκπαίδευση στην Ελλάδα. Δίδαξε ως ακαδημαϊκός υπότροφος στο Πανεπιστήμιο Κρήτης. Διδάσκει ιστορία του παγκόσμιου και του ελληνικού κινηματογράφου στη σχολή Σταυράκου. Παράλληλα είναι εισηγητής σεμιναρίων γύρω από ειδικές θεματικές όπως ο αμερικάνικος κινηματογράφος, ο ευρωπαϊκός μεταπολεμικός κινηματογράφος και το ντοκιμαντέρ σε κινηματογραφικές λέσχες, εργαστήρια ελευθέρων σπουδών και κέντρα διαβίου μάθησης. Έχει εργαστεί στον κινηματογράφο, την τηλεόραση και τη διαφήμιση.

Δημήτρης Εμμανουηλίδης

Γεννήθηκε στην Καβάλα. Δίδαξε ως φιλόλογος στη δημόσια εκπαίδευση. Ιδρυτικό μέλος του Συνδέσμου Φιλολόγων Ν. Καβάλας, του Ομίλου για τη Διεθνοποίηση της Ελληνικής Γλώσσας και του Συλλόγου για την Προστασία της Πολιτιστικής και Αρχιτεκτονικής Κληρονομιάς. Διετέλεσε πρόεδρος της ΕΛΜΕ Ν. Καβάλας και εκλέχτηκε δημοτικός σύμβουλος το 2010 με τον συνδυασμό «Συμπάραταξη Πολιτών».

Εξελέγη βουλευτής Καβάλας με τον ΣΥΡΙΖΑ στις εκλογές του Μαΐου 2012, του Ιανουαρίου 2015 και του Σεπτεμβρίου 2015.

Γιώργης Ζαφειρίου

Ο Γιώργης Ζαφειρίου γεννήθηκε και ζει στην Καβάλα. Ο ίδιος γράφει: «Προσπαθώ να τιμώ τη γλώσσα που μου σμίλεψαν οι δάσκαλοί μου από τα μικράτα μου.»

Μανίνα Ζουμπουλάκη

Γεννήθηκε στην Καβάλα. Σπούδασε στην Αμερική Ιστορία της Τέχνης και Σωματική Αγωγή. Στα περιοδικά γράφει από την αρχή της δεκαετίας του '80 μέχρι και σήμερα χωρίς διακοπή. Έχει συνεργαστεί ως δημοσιογράφος με πολλά περιοδικά. Έχει μεταφράσει περί τα 30 βιβλία για τις εκδόσεις «Κάκτος» (μεταξύ των οποίων «Πέρα από την Αφρική» της Κάρεν Μπλίξεν, και «Αρχαία Απογεύματα» του Νόρμαν Μέηλερ) και άλλα τόσα «Άρλεκιν». Δούλεψε και στο ραδιόφωνο ως παραγωγός. Βιβλία της: «Κενά μνήμης», «Μυροβόλος άνοιξης», Φεύγα!, «Η ζωή (δεν) είναι ταινία», «Η σκόνη της ημέρας», όλα εκδόσεις 'Ιστός. «Ριζότο (σενάριο)», εκδόσεις Λιβάνη,, «Αληθινή σταρ» εκδόσεις Ωμέγα, «Το μεγάλο καλοκαίρι», εκδ. Interbooks, «Πώς να γράψεις» εκδ. Interbooks, «Ευτυχία», εκδ. Παπαδόπουλος,

Σενάρια: «Ελεύθερη κατάδυση» (συν-σεναριογράφος με σκηνοθέτη Γιώργο Πανουσόπουλο), «Ριζότο» (συν-σεναριογράφος με σκηνοθέτη Όλγα Μαλέα). Σενάρια τηλεόρασης: «Φεύγα» (σειρά Mega), «Ξέχασέ με» (σειρά Alpha, συν-σεναριογράφος με Βαγγέλη Νάση), «Απαγωγή» (τηλεταινία Mega). Είναι παντρεμένη και έχει τρία παιδιά.

Πάνος Θεοδωρίδης

Ποιητής και πεζογράφος. Σπούδασε αρχιτεκτονική και συντήρηση μνημείων. Εργάστηκε ως αρχιτέκτων ανασκαφών και ερευνητής της μεσαιωνικής τεχνολογίας σε πολλές αρχαιολογικές αποστολές, ελληνικές και ξένες. Ως αναστηλωτής του υπουργείου Πολιτισμού επί εξαιτία ασχολήθηκε με πολλά μνημεία, ιδίως της Μακεδονίας. Στο ερευνητικό του έργο περιλαμβάνεται η μελέτη της ρωμαϊκής Εγνατίας Οδού, η μοναστηριακή αρχιτεκτονική, οι μεσαιωνικοί νερόμυλοι, τα αμυντήρια. Ασχολείται συστηματικά με την ιστορική και μνημειακή τοπογραφία. Από το 1965 δημοσιεύει ποίηση και πεζογραφία σε ποικίλα περιοδικά έντυπα, ιδίως της Θεσσαλονίκης. Έχει εκδώσει τρεις ποιητικές συλλογές («Το μανιτάρι», «Προσπέκτους», «Στην αγκαλιά της Ντεζιρέ»). Μετέφρασε τους «Ορνιθες» του Αριστοφάνη για τη Θεατρική Διαδρομή. Εργάστηκε ως ηθοποιός, σκηνοθέτης, σεναρίστας και επιστημονικός σύμβουλος. Ασχολήθηκε επίσης με το ραδιόφωνο. Ως στιχουργός έχει μακρά συνεργασία με τον Γιάννη Μαρκόπουλο. Ζει στο χωριό Αγροσυκιά Πέλλης και ασχολείται επαγγελματικά με το γράψιμο.

Π. Δ. Ιατρουδάκης

Είναι αρχιτέκτων, μεγάλωσε στην Καβάλα, ασκεί τη Διοίκηση Ψηφιακής Σχεδίασης και φωτογραφίζει ερασιτεχνικά.

Κώστας Καλλιανιώτης

Ο Κώστας Καλλιανιώτης είναι Αρχαιολόγος και Υποψήφιος Διδάκτωρ Κλασικής Αρχαιολογίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης, με προπτυχιακές σπουδές στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και μεταπτυχιακές στο Π.Μ.Σ. «Εφαρμοσμένες Αρχαιολογικές Επιστήμες» του Πανεπιστημίου Αιγαίου. Παράλληλα με τη διδακτορική του διατριβή, εργάζεται ως Αρχαιολόγος στο ερευνητικό έργο «Ψηφιακή Θράκη» του Δημοκρατείου Πανεπιστημίου.

Πασχάλης Κατσίκας

Ο Πασχάλης Κατσίκας (Reutlingen της Γερμανίας, 1971), ζει στην Κομοτηνή από το 1977. Εργάζεται ως βιβλιοθηκονόμος στη Βιβλιοθήκη του Τμήματος Ελληνικής Φιλολογίας του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης και είναι συντάκτης στο ηλεκτρονικό περιοδικό «Εξιτήριο». Ποιήματα και διηγήματά του έχουν δημοσιευθεί σε διάφορα ηλεκτρονικά και έντυπα λογοτεχνικά περιοδικά και στην εφημερίδα «Παρατηρητής της Θράκης». Έχει εκδώσει τις ποιητικές συλλογές: «Τεταρτημόρια» (εκδ. Παρατηρητής της Θράκης, 2019), «Ρετάλια» (εκδ. Γράφημα, 2020), «Το κοιμώμενο τσίρκο» (Εξιτήριο, free e-book, 2021).

Δημήτρης Κεραμείς – Ντουμπουρίδης

Συγγραφέας και σκηνοθέτης του θεάτρου. Γεννήθηκε στην Καβάλα. Σπούδασε Αγγλική Φιλολογία στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και έκανε μεταπτυχιακά στο Αμερικανικό Θέατρο στην Θεσσαλονίκη και το Βερολίνο. Επί του παρόντος, είναι μελετητής της Εθνολογίας και της Ιστορίας στο Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης.

Γεωργία Κοκκινογένη

Είναι φιλόλογος με σπουδές στην ανθρωπολογία και εργάζεται σε σχολεία της Λέσβου ως εκπαιδευτικός. Από το 1996 δημοσιεύει μελέτες στα «Αιολικά Φύλλα», ενώ τα τελευταία χρόνια γίνεται γνωστή με τα διηγήματά της που κυκλοφορεί στο ηλεκτρονικά περιοδικά «Λόγω Γραφής» και «Lyrides».

Κλειώ Κοκολάκη

Η Κλειώ Κοκολάκη είναι φοιτήτρια Νομικής του Ε.Κ.Π.Α. Έχει διακριθεί και βραβευτεί σε πέντε λογοτεχνικούς διαγωνισμούς για τα διηγήματα: «Το γράμμα», «Ναυαγισμένες ψυχές», «Ο εχθρός» και τα ποιήματα «Εθελοντισμός: στάση ζωής - σωτηρία ψυχής» και «Η απάντηση ήσουν εσύ». Έχει συμμετάσχει σε δύο προσομοιώσεις Ευρωπαϊκών Οργάνων στο Στρασβούργο και την Αθήνα, και σε μία προσομοίωση Περιφερειακού Συμβουλίου στο Ηράκλειο Κρήτης. Συμμετείχε στο Θερινό Σχολείο Νάξου «Μανώλης Μαρμαράς» με θέμα «Πολιτιστική Κληρονομιά, Χωροταξικός Σχεδιασμός και Τοπική Ανάπτυξη». Γνωρίζει αγγλικά, γαλλικά και αγαπά το πιάνο, την τέχνη και τα ταξίδια.

Μουράτης Κοροσιάδης

Ο Μουράτης Κοροσιάδης γεννήθηκε στη Δράμα. Αποφοίτησε από το Τμήμα Γερμανικής Φιλολογίας και Γλώσσας του Α.Π.Θ. Οι μεταπτυχιακές και διδακτορικές του σπουδές στη Φιλοσοφική Σχολή του Α.Π.Θ. αναφέρονται στις απόψεις του Αυστριακού φιλοσόφου L. Wittgstein σχετικά με τη γλώσσα, τα όριά της και τη σιωπή, καθώς επίσης και με τα πολιτικά-εντροπικά χαρακτηριστικά της τέχνης του 19ου και 20ού αιώνα. Εκπονεί μεταδιδακτορική έρευνα στο τμήμα των Πολιτικών Επιστημών του Α.Π.Θ. σχετικά με τον λαϊκισμό. Το 2017 εξέδωσε μια διαδικτυακή συλλογή διηγημάτων με τίτλο «Επιστολές στον καθρέφτη». Ακολούθησαν οι συλλογές διηγημάτων «Το σύνθημα», Εκδόσεις Γκοβόστη, 2019 και οι «ήμερες ημέρες», εκδόσεις Βακχικών, 2021.

Στέλλα Αικατερίνη Κυριακούδη

Η Στέλλα-Αικατερίνη Κυριακούδη είναι φοιτήτρια Ιατρικής του Α.Π.Θ. Υπήρξε μέλος της εθνικής ομάδας Φυσικής στην Ολυμπιάδα Φυσικής στη Λιθουανία το 2021, ενώ έχει διακριθεί σε διαγωνισμούς της Ε.Ε.Φ. και του τμήματος Φυσικής του Ε.Κ.Π.Α, καθώς και της Ελληνικής Μαθηματικής Εταιρίας. Συμμετείχε σε προσομοιώσεις του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Νέων και στο Μαθητικό Συνέδριο Λογοτεχνίας στο Ζωγράφειο Λύκειο Κωνσταντινούπολης. Πάρα τον θετικό της προσανατολισμό, ο στοχασμός της εμβαθύνει σε θέματα επικαιρότητας, κοινωνικού προβληματισμού και ψυχογράφησης της ανθρώπινης οντότητας.

Εύη Λαμπροπούλου

Η Εύη Λαμπροπούλου γεννήθηκε στην Καβάλα. Έχει δημοσιεύσει τα βιβλία «Χάπι Λου», «Σχεδόν Σούπερ», «Όλα τα μήλα» και «Λωβ». Επίσης το πρότζεκτ «Heart! Not shoes» όπου ξυπόλητοι πρόσφυγες έγραψαν ποίηση στη Λέσβο

που βραβεύτηκε στο TEDx Athens. Έλαβε βραβεία διηγήματος. Γράφει κρυφά λίγη ποίηση.

Πάυλος Λεμοντζής

Σπούδασε Οικονομικά. Είναι δημοσιογράφος, επίσης γράφει κριτική για το θέατρο σε έντυπο και ηλεκτρονικό τύπο.

Νίκος Παπάνας

Ο Νίκος Παπάνας έχει δημοσιεύσει ποιήματα, μεταφράσεις ποιημάτων και δοκίμια για την ποίηση σε έγκυρα περιοδικά. Έχει εκδώσει τις ποιητικές συλλογές «Πρώτη δημοτικού και άλλα» (Εκδόσεις Ιωλκός, 2019) και «Σε ανακηρύσσω νικήτρια» (Εκδόσεις Ιωλκός, 2021).

Ναυσικά Στεφανίδου

Αποφοιτη του τμήματος Ιστορίας - Αρχαιολογίας του Α.Π.Θ. Πτυχιούχος βιολιού και μέλος της Συμφωνικής Ορχήστρας Νέων Μεγάρου Μουσικής Θεσσαλονίκης (ΜΟΥΣΑ).

Θεοπούλα Τσαπάνη

Φιλολογος, ερασιτέχνης ποιήτρια και επαγγελματίας αναγνώστης. Γεννήθηκε στη Γεμιστή Έβρου, ζει εδώ και 25 χρόνια στην Καβάλα. Διετέλεσε διευθύντρια του Πειραματικού Γυμνασίου Καβάλας.

Σοφία Τσίγκου

Γεννήθηκε στην Καβάλα σε γειτονιά προσφυγική. Το όνομά της το πήρε από τις γιαγιάδες της, τις Σοφίες. Μεγάλωσε με εκείνην που ήρθε από την Καπαδοκία δέκα χρονών κοριτσάκι και μπολιάστηκε με όλα εκείνα τα πολύτιμα που έφεραν μαζί τους οι πρόσφυγες από την Ανατολή. Επαγγελμα-

τικά ακολούθησε τον δρόμο της λογιστικής, στην καθημερινότητά της όμως έδεσε την ζωή της στο κατάρτι της παράδοσης και μαζί με τον Σύλλογο Μικρασιατών ταξίδεψε στα πλουμιστά λιμάνια της καταγωγής της, μύρισε τα μπαχάρια της Ανατολής, γεύτηκε τη νοσταλγία της Πατρίδας που χάθηκε, περπάτησε στα πολύχρωμα σοκάκια της Μνήμης και της καρδιάς και αγάπησε εκείνα τα μέρη πέρα από το Αιγαίο σαν να γεννήθηκε εκεί. Ευλογήθηκε με δύο κορίτσια και τρία εγγόνια που μεγαλώνουν με εκείνο το νανούρισμα της γιαγιάς της που μύριζε πράσινο σαπούνι και κανελογαρύφαλλο «κοιμήσου και παράγγειλα στην Πόλη τα προικιά σου.»

Αναστασία Π. Τσιρογιαννάκη

Απόφοιτος του τμήματος Κλασικής Φιλολογίας του Α.Π.Θ., με ειδίκευση στα Κλασικά Γράμματα και μεταπτυχιακές σπουδές στο Πανεπιστήμιο της Οξφόρδης (Mst. Oxford). Συνεργάστηκε με τον καθηγητή κλασικής φιλολογίας Χ. Θεοδωρίδη στην έκδοση του 2^{ου} τόμου του Λεξικού του Πατριάρχη Φωτίου. Σήμερα εργάζεται στο 5^ο ΓΕ.Α. Καβάλας και συνεχίζει να υπηρετεί με αγάπη την Ελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία.

Στέλλα Φουρκιώτη

Κατάγεται από τη Λάρισα και ζει στην Καβάλα από το 1980. Εργάστηκε στο Γ.Ν.Καβάλας απ όπου και συνταξιοδοτήθηκε. Αγαπά το διάβασμα και τη συγγραφή. Τα θεωρεί σημαντικά σκαλοπάτια για την προσωπική αυτογνωσία και εξέλιξη. Τα τελευταία χρόνια παρακολουθεί μαθήματα δημιουργικής γραφής.

Ζωή Χατζηγεωργίου

Κατάγεται και διαμένει στην Καβάλα. Τελείωσε την Ελληνική Φιλολογία του Α.Π.Θ. και εργάστηκε ως τραπεζοϋπάλληλος. Κείμενά της έχουν δημοσιευτεί σε έντυπα και ηλεκτρονικά μέσα. Έχει διακριθεί με το Α΄ βραβείο ποίησης του «Φίλωνα», το Β΄ βραβείο του 26ου Πανελλήνιου ποιητικού διαγωνισμού «Κούρος Ευρωπού» για την ποιητική της συλλογή «Ατόφια Φτιαξιά», το Β΄ βραβείο στην κατηγορία ποίησης του 12^{ου} Παγκόσμιου Λογοτεχνικού διαγωνισμού Ε.Π.Ο.Κ., το Β΄ Βραβείο στον 12^ο Παγκόσμιο Λογοτεχνικό διαγωνισμό του Ε.Π.Ο.Κ. στην κατηγορία του διηγήματος και επίσης πρόσφατα διακρίθηκε στον διαγωνισμό χαϊκού του Room for Art.

David Herbert Lawrence (1885-1930):

Άγγλος μυθιστοριογράφος, ποιητής και κριτικός. Το έργο του ασκεί δριμεία κριτική για την υποκρισία και για τις κοινωνικές συμβάσεις της εποχής του. Υποστήριξε την απόλυτη αλήθεια του συναισθήματος, την απελευθέρωση της σεξουαλικότητας και την ανάγκη για ειλικρίνεια, τόσο στη ζωή όσο και στην τέχνη. Ύμνησε τη φύση ως πρότυπο ομορφιάς και αυθεντικότητας. Η ποίησή του συνδυάζει την εξομολογητική διάθεση και τον λυρισμό. Η στιχουργία του τον εντάσσει στη μοντέρνα ποίηση αλλά το ύφος του συχνά δεν έχει τη λιτότητα της τελευταίας.

Nemanja Vujacic

Γεννήθηκε στο Βελιγράδι το 1980. Έχει εκδώσει δύο ποιητικές συλλογές και ετοιμάζεται να εκδώσει ένα βιβλίο με διηγήματα. Βραβεύτηκε για το έργο στου στη Βοσνία Ερζεγοβίνη το 2018 και επίσης ως ο καλύτερος νέος ποιητής στη Σερβία το 2019.

Όσοι και όσες ενδιαφέρονται μπορούν να στείλουν για δημοσίευση λογοτεχνικά κείμενα, επιστημονικές μελέτες, φωτογραφίες, έργα τέχνης (φωτογραφίες τους) αρκεί αυτά να μην έχουν ήδη δημοσιευθεί.

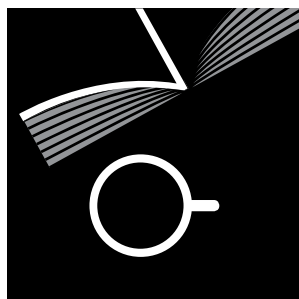
Οι φωτογραφίες που στέλνονται για δημοσίευση πρέπει να είναι υψηλής ανάλυσης (300dpi στο επιθυμητό μέγεθος δημοσίευσης).

Κάθε συμμετοχή για δημοσίευση θα συνοδεύεται από ένα τηλεγραφικό βιογραφικό του δημιουργού.

Η αποστολή των κειμένων θα γίνεται σε μορφή word στην ηλεκτρονική διεύθυνση: ypostego.2020@gmail.com

Η Συντακτική Επιτροπή του περιοδικού θα αποφασίζει για τη δημοσίευση ή μη των κειμένων και ο επιμελητής έκδοσης θα προσαρμόζει τη μορφή τους σύμφωνα με τις προδιαγραφές του περιοδικού.

Για οποιαδήποτε επιπλέον πληροφορία να απευθύνεστε μέσω της ηλεκτρονικής διεύθυνσης ypostego.2020@gmail.com στη Συντακτική Επιτροπή.

Σ.Φ.Γ.Τ.
Εβδομήντα χρόνια
πολιτιστικής
δράσης